

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΚΓ'. ΙΟΥΛΙΟΣ, ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1960 ΑΡΙΘ. 213

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ ΣΕ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΕΝΟΣ «ΑΛΛΟΥ» ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ(*)

Πρὶν δυὸ ὄρες γυρίσαμε μὲ τὸν Στέφαν ἀπ' τὸ Μάρκοφ. Μέρης τώρα τοῦ γύρουνα νὰ πᾶμε νὰ δοῦμε ἓνα ἀπ' τὰ σχολεῖα καὶ νὰ παρασταθοῦμε σ' ἓνα μάθημα ἱστορίας, μὰ κείνος εὗρθεκε τρόπο νὰ τ' ἀποφεύγει, συστήνοντάς μου τὰ βιβλία καὶ τὰ ράϊγκεν-σβάγκε καὶ λέγοντάς πὼς δὲν εἶχε ἀρκετὴ φιλία παρὰ μονάχα μὲ τὸν Λαῖν. Μὰ κι' αὐτὸν δὲ θᾶθελε, λέει, νὰ τὸν ἐνοχλήσει πάνω στὴν ὥρα τῆς δουλειᾶς του οὔτε καὶ νὰ ταράξει τὴν προσοχὴ καὶ τὴ σκέψη τῶν παιδιῶν μὲ τὴν παρουσία ξένων.

Μοῦ δόθηκε καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίστασις ἢ εὐκαιρία νὰ δῶ κείνο ποῦ μοῦ εἶχε πει κι' ἄλλοτινὰ ὁ Στέφαν, πὼς ἐδῶ ἓνας δάσκαλος δὲν ἔχει καμμιά ἀπολαυή, μὰ προσφέρεται κανένας γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ μονάχα ἀπὸ κλίση. Ἔτσι κι' ὁ Λαῖν, εἶπε ὁ Στέφαν, ἐνιωθε μέσα του ἀβάσταγὴ τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξωτερικέψει τὰ ὅσα εἶχε, ἀβάσταγο ἓνα αἶσθημα χρέους νὰ «δίνει» στὰ παιδιά, ἀντλώντας ἀπ' τὸν ἀκένωτο πλοῦτο τῆς ψυχῆς του. Ἦταν ἐκεῖ μέσα ἓνας ἀτίμητος θησαυρὸς ποῦ μαζεύεταν ἀπ' τὰ πρῶτα ἐφηβικά του χρόνια. Περνοῦσε ὁ καιρὸς, τὰ πρῶτα χιόνια εἶχαν ἀρχινήσει νὰ πασπαλίζουσε τὰ μαλλιά τοῦ Δασκάλου, μὰ μέσα του δὲν ξεθώριαζε οὔτε νοθεύεταν ὁ ἄμορφος κείνος ἠθικὸς κόσμος. Τὸ ἀντίθετο, ὀλοένα πλουτιζόταν. Κι' ὁ Λαῖν ἓνα μονάχα φόβο τώρα εἶχε: μὴν πεθάνει πρὶν προλάβει νὰ

τὰ πει ὅλα κείνα στὰ παιδιά, ποῦ τόσο τ' ἀγαποῦσε.

Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς παιδαγωγοὺς μὲ τὴν τόση πνευματικὴ ὁμορφιά, ἔχουν ξέχωρη ἐξέλιξη καὶ φτάνουν νὰ γενοῦν μεγάλοι διανοητές, καθὼς τυχαῖνε στὴν περὶπτωσις τοῦ Γκέγιερ. Καὶ κείνος ἔτσι εἶχε ξεκινήσει. Καὶ τώρα ὁ Στέφαν ἀποφάσισε νὰ πᾶμε στὸν Λαῖν μονάχα ὅταν τὸν ρώτησα ἂν δὲ θᾶταν μπορετὸ νὰ μὲ παρουσιάσει σ' αὐτὸν σὰν παλιὸ μαθητὴ τοῦ Γκέγιερ.

—Αὐτὴ εἶναι μιὰ καλὴ ἰδέα, εἶπε.

...Ὀλάκερη ἡ πλευρὰ τῆς αἴθουσας ὅπου στὰ δικὰ μας σχολεῖα βρισκεται ἡ ἔδρα, ἐδῶ εἶναι ἓνα πανύψηλο νιθ-ράντεν, ποῦ φτάνει ὡς τὴν ὀροφὴ καὶ σοῦ δίνει κι' ἐδῶ τὴν ἐντύπωσις τοῦ κενοῦ ἢ τοῦ ἀχρωμοῦ μετάλλου. (Θὰ κάνω τώρα καὶ μπρὸς τὴν προσπάθεια ν' ἀποφεύγω ὅσο μπορῶ τίς νέες λέξεις καὶ νὰ λέω—ὄσο εἶνε βολετό—πράματα καινούργια σὲ γλώσσα παλιά). Εἶδα λοιπὸν τὸν Λαῖν—εἶνε ἓνας ἀσπρομάλλης πενηνταπεντάρης μὲ χοντρά γυαλιὰ καὶ μὲ συμπαθητικὴ ἔκφρασις στοργῆς στὴ φωτισμένη του ὄψη—νὰ κάθεται λίγο ψηλότερα ἀπ' τὰ παιδιά (καμμιά τριανταριά ὀλα-ὀλα, δέκα-δώδεκα χρονῶν, ἀγόρια καὶ κορίτσια) ἀνάμεσα στὶς δυὸ σειρὲς τῶν καθισμάτων τους, στὴ μέση τοῦ εὐρύχωρου διαδρόμου. Ἀντίθετα μὲ τὰ δικὰ μας σχολεῖα, ἔχει τὸ πρόσωπο γυρισμένον πρὸς τὸ ἴδιο μέρος ὅπου κοιτᾶνε καὶ τὰ παιδιά. Τοὺς μιλεῖ σήμερα γιὰ ἓνα παλιὸ περιστατικὸ, πρὶν χίλια τόσα χρόνια, ποῦ εἶναι μιὰ συγκινητικὴ καὶ δοξασμένη σελίδα τῆς ἱστορίας τους: γιὰ τὸ

(*) Μετάφρασις ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τοῦ Paul Amadeus Dienach (τὸ χειρόγραφο «Ἡμερολόγιον» καὶ τὰ χωριστὰ δύο τετράδια). (Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Ἡμερολόγιον»).

ξεκίνημα τῶν «διακοσίων» καὶ γιὰ τὴ χτίση τῆς Κουλάδας τῶν Ρόδων.

Ἡ πρώτη ἐντύπωση, λέει, ἦταν πὼς πῶ ἀκαιρὴ δὴ περιστασιὰ δὲ θὰ μπορούσε κανένας νὰ φανταστεῖ γιὰ ἓνα τέτοιας λογῆς ξεσήρωμα. Ἐνας μέγας, σὲ ἄγνωστο ὡς τὰ τότες βαθμῶ, πολιτισμὸς βρισκόταν κείνο τὸν καιρὸ στὸ ἀπόγειό του. Τὸ παλιὸ ὄνειρο ποῦ λογιζόταν ἄπιαστο, ἡ ὀργάνωση δίκαιων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν θεσμῶν μ' ἐνιαῖο τρόπο πάνω στη γῆ συντονισμένων, ἦταν, αἰῶνες τώρα, ἓνα ἀπόχτημα κι' ἡ ἐξασφάλιση μιᾶς «ἐννομης τάξης» πραγματικῆς—δίχως δηλαδὴ τοπικὴ μονάχα ἴσχυ' καθὼς στοὺς παλιούς καιρούς, ἔτσι ποῦ νὰ μοιάζει σὰ χάρτινος πύργος—εἶχε μπεῖ στη θέση τῆς προτερინῆς ἀναρχίας, ποῦ παράδερνε σ' αὐτὴ χιλιάδες χρόνια τὸ δύστυχο γένος τῶν ἀνθρώπων. Χάρη σὲ πέντε αἰῶνων ἀδιάκοπη εἰρήνη κι' ἐργασία καὶ παραγωγή ἀγαθῶν, χωρὶς νὰ μεσολαβοῦν κάθε τόσο οἱ παρανοικῆς κολοσσιαῖες θεληματικῆς αὐτοκαταστροφῆς τῶν περασμένων καιρῶν—ποῦ μιὰ χαρὰ μπορούσαν νὰ κάνουν στὰ χεῖρα μέσα σὲ λίγες ὥρες τὸ μόχτο ὀλάκερων γενεῶν—χάρη σὲ μιὰ σοφὴ ρύθμιση τοῦ δημογραφικοῦ δείχτη σὲ κάθε χώρα, χάρη σὲ μιὰ οἰκονομία διευθυνόμενη σ' ὅλες τῆς τὶς κυριώτερες ἐκδηλώσεις μέσα σ' ἓνα ἄρμονικὸ πλαίσιο ὀρθολογισμοῦ, βασιλευε ἀπὸ καιρὸ ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς μιὰ ὕλικὴ εὐημερία ποῦ θὰ φαινόταν πρῶτῆτερα ἀπίστευτη.

Οἱ μεγάλοι τεχνικοὶ κι' οἱ ἄλλοι κορυφαῖοι στὶς φυσικῆς ἐπιστῆμες—οἱ Μάξ Πλάνκ κι' οἱ Κιουρί κι' οἱ Ἄϊνστάϊν κείνου τοῦ καιροῦ—ποῦ κυριαρχοῦσαν τότε ἀπὸ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ἄποψη κι' ἦταν σύγκαιρα καὶ νομοθέτες, βοηθημένοι ἀπ' τὶς καινούργιες κάθε τόσο τεχνικῆς ἐφαρμογῆς ποῦ τὶς χρῶστοῦσαν στὴν ὀλοένα μεγαλύτερη προκοπὴ τῆς ἔρευνας, ὀδηγημένοι ἀπ' τὸ ἄπλετο φῶς ποῦ μιὰ τέλεια πιά λεπτόλογη στατιστικὴ ἔρριχνε κάθε φορὰ στὶς ἐπιχειρήμενες ἄμεσες ἢ ἀπώτερες ὀμαδικῆς ἀνάγκης, κανόνιζαν ὅσο πῶ σκόπιμα γινόταν τὶς βιοτικῆς σχέσεις ποῦ εἶχαν ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ὀλότητα, ἀφίνοντας στὸ ἄτομο ἓνα ζηλευτὸ πάντα πλαίσιο λευτεριάς (σὲ χρονικὰ περιθώρια) κι' αὐτοδιάθεσης, ποῦ μεγάλωνε ὀ-

σο περνοῦσαν οἱ αἰῶνες. Μὲ ἀληθινὴ συγκίνηση, μέσα σὲ μιὰ προοπτικὴ ἀγνῆς χαρᾶς, ἔβλεπαν οἱ μεγάλοι κείνοι σοφοὶ τὶς συνέπειες τῶν νόμων τους: ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ οἱ κάθε λογῆς ἀνέσεις καὶ τὰ διαθέσιμα γιὰ τὶς γενικῆς διανομῆς ὀικονομικὰ ἀγαθὰ γίνονταν ὀλοένα περισσότερα καὶ καλλίτερα· καὶ σύγκαιρα τὰ χρόνια τῆς θητείας (γιὰ τὴ «θητεία ἐργασίας» ἔχουνε μιὰ μονολεκτικὴ ἔκφραση ποῦ μοῦ ξεφεύγει τούτη τὴν ὥρα) μπορούσαν ἀκίνδυνα νὰ περιορίζονται, ἀφοῦ στὸ τέλος εἶχε καταλήξει ν' ἀρχίζουν νὰ σωριάζονται ἀνώφελα οἱ περισσεῖες τῶν ἀποθεμάτων.

Τεράστιες φυσικῆς δυνάμεις εἶχανε ὀπταχτεῖ στὸ μεταξὺ στὸν ἄνθρωπο. Καιροὺς καὶ καιροὺς τώρα οἱ μεγάλοι κείνοι ἠγέτες τὶς χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ ἀνθρώπου. «Κι' ὀμως, εἶπε ὀ Λαίν, τὰ θαυμαστὰ κείνα τεχνικὰ μέσα δὲ θὰ μπορούσαν ν' ἀποδώσουν τόσο καλά, δίχως τὸ φρόνημα καὶ τὴν πίστη καὶ τὴ μεθοδικότητα καὶ τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν καὶ πρὸ παντὸς δίχως τὶς κατευθυντῆρες συντονιστικῆς γραμμῆς τῶν τωρινῶν θεσμῶν». Στὴν ἀγωγή τῶν νέων εἶχανε γενεὴ ἀληθινὰ θαύματα καὶ τὸ νόημα τῆς «θητείας» εἶχε πάρει τὴ μορφή ἑνὸς πολὺ ἄξιου καὶ πολὺ μεγάλου «δανικοῦ» στὶς νεανικῆς καρδιῆς. Σ' ἐκατομμύρια κι' ἑκατομμύρια περιπτώσεις κανένας τους δὲν εἶχε ποτὲ δοκιμάσει νὰ ξεφύγει τὴν ἐργασία. Τὸ ἀντίθετο μάλιστα, οἱ μεγάλοι κείνοι τεχνικοὶ εἶχανε βρεθεῖ πολλές φορῆς στὴν ἀνάγκη νὰ δώσουνε ὀδηγί-ες νὰ καταπολεμηθεῖ μὲ τὴν κατάλληλη διδαχὴ τὸ αἶσθημα κατάθλιψης καὶ μειονεκτικότητας κείνων τῶν λιγοστῶν κάθε χρονιὰ παιδιῶν, ποῦ γιὰ λόγους ὕγείας δὲν ἔπρεπε νὰ γενοῦνε δεκτὰ στὰ γκλόθνερ. Ὀ καὺμός τους δὲν ἦτανε τόσο ἡ ἀρρώστεια ἢ ἡ ἀναπηρία μὰ τὸ πὼς «δὲν ἦτανε νὰ τύχει νὰ τοὺς βρεῖ ὀστερώτερα τοῦτο τὸ κακό». Μιὰ τέτοια ὀπρευσιασθησιὰ συνειδησιῆς—πὼς θὰ γενοῦνε βάρος στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους—στεκόταν ἀκολούθημα προηγουμένης θαυμαστῆς ἀγωγῆς ποῦχε ἀνεβάσει πολὺ ψηλὰ στὰ μάτια τῆς ψυχῆς τους τὸ νόημα τοῦ ἠθικοῦ κείνου χρέους. Ἐνας ἀμέτρητος κόσμος κάθε χρονιὰ, ἓνας ἀμέτρητος κόσμος ἀπὸ νεαροὺς κι' ἐνθουσιῶδεις στρατιῶτες

καὶ στρατιωτίνες ἐρχόταν νὰ ἐγκατασταθεῖ στὰ γκλόθνερ καὶ νὰ καταπιαστεῖ μ' ἔξαρησι καὶ μὲ ὑψηλὸ φρόνημα στὸ χειρισμὸ τῆς «ἐποπτείας» τῆς λειτουργίας τῶν ἠλεκτρονικῶν κείνων συσκευῶν μὲ τὶς τωρινὲς ὑπερανθρώπινες «μαγικὲς» ἱκανότητες. Ἐρχονταν μ' ὀλότελη ἐπίγνωση τῆς πολὺ μεγάλης σημασίας τῆς ἀποστολῆς τους καὶ μὲ περηφάνεια ποὺ εἶχε ἐρθεῖ κι' ἡ δική τους σειρά: Σὲ τοῦτες τὶς ἡλικίες εἶχανε τώρα μπιστευτεῖ τὰ μεγαλύτερα ἀδελφία τους κι' οἱ γονιοὶ τους νὰ δώσουνε τὴν εἰρηνικὴ «μάχη» μὲ τὸν ὑπουλο, ἀφανέρωτο ἀκόμα—γιὰ αἰῶνες ἀφανέρωτο—μὰ ὄχι λιγώτερο σίγουρα ὑπαρχτὸ ἐχτρώ: τὴν «ἔνδεια», τὴν «ἀμφιβολία τοῦ αὔριο», τὸ «φόβο», τὶς «στερησεις» καὶ τὸ ἀναγκαῖο τους ἀκολουθίμα, μ' ἄλλα λόγια τοὺς κινδύνους γιὰ τὴ συνοχὴ τῆς οἰκουμενικῆς κοινοπολιτείας καὶ γιὰ ὀλόκληρη τὴν τωρινὴ ὀργάνωση ζωῆς καὶ τὸ σύγχρονο τρόπο ζωῆς.

Μὰ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά κι' ἡ διάθεση τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς ἦταν φυσικὸ νὰ ἐπηρεαστεῖ ἀπ' τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἀπαράμιλλης αὐτῆς ὀργάνωσης, τῆς «πολιτικῆς τοῦ διαβήτη» καὶ κείνης τῆς πολύχρονης ἐφαρμογῆς τῶν νόμων μὲ τὴν τετράγωνη λογική. Ἡ εὐτυχία τοῦ ἐκπληρωμένου καθήκοντος ποὺ ἄφηνε ὀλότελα λεύτερα (γιὰ πνευματικὴ αὐτοδιάθεση) τὰ πιὸ πολλὰ ὁμορφα χρόνια τῆς ζωῆς (ἔμφυτες κλίσεις, ταξίδια, βίωση τῶν θησαυρῶν τοῦ πνεύματος ἢ τῶν κλασσικῶν ἔργων τῆς μουσικῆς δημιουργίας κ.λ.π.), ἡ βεβαιότητα γιὰ τὰ ὑστερινά, ἡ ἐξασφαλισμένη πρόβλεψη πὼς τὰ παιδιὰ τους θάταν καὶ κείνα εὐτυχισμένα, καὶ μάλιστα πιότερο ἀπ' αὐτούς (κάτι ἄγνωστο στὰ παλιὰ ἀναρχοῦμενα χρόνια), ἡ ἔλλειψη τοῦ φόβου, τῆς ἐγνοιας, τῆς ἀγωνίας γιὰ τὸ αὔριο, τῆς ἐξάρτησης, τῆς «ἀνάγκης», τῆς μειονεξίας, μὲ μιὰ λέξι ὁ ὀριστικὸς τερματισμὸς τῆς φοβερῆς ἄλλοτινὰ κοινωνικῆς τραγωδίας καὶ σύγκαιρα τοῦ ἄλλου κείνου δράματος, τοῦ ἐμφύλιου παραγωγῆς καὶ τῆς ἀλληλοεξόντωσης, ὅλα αὐτὰ εἶχαν φέρεῖ σιγά-σιγά μιὰ γαλήνη τῆς καρδιάς, μιὰ ἔλλογη αἰσιοδοξία, μιὰ αὐτοπεποίθηση, μιὰ νευροψυχικὴ ἰσορροπία, ποὺ ἦταν ἄγνωστα σὲ τέτοιο σημεῖο ἄλλοτινὰ.

Κεῖνο τὸν καιρὸ πάνω-κάτω, κι' ἐνῶ ἦταν διάχυτη σ' ὅλο τὸν κόσμο ἡ προσδοκία μιᾶς καινούργιας ἀνθησης στὰ γράμματα καὶ στὴν καλλιτεχνία, κι' ὅλοι εἶχαν στραμμένη πρὸς τὰ κεῖ τὴν προσοχή τους, ἀκούστηκε ξαφνικὰ ἡ ἐμπνευσμένη φωνὴ λίγων διαλεχτῶν ἀνθρώπων. Δίχως ν' ἀρνοιοῦνται τοὺς ἀνέλπιστους καρποὺς τούτων τῶν ἐνιαίων στὴν οἰκουμένη «θεσμῶν», δίχως νὰ θέλουν τὸ παραμικρὸ νὰ ποῦν πὼς ἔπρεπε νὰ ἐμποδιστεῖ ἡ ἐξέλιξι πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση, ποὺ εἶχε σταθῆ γεννήτρα ἐνὸς ὀλάκερου νέου πολιτισμοῦ, ἔλεγαν ὁμως τὴ γνώμη πὼς «τώρα εἶναι καιρὸς» νὰ μπεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἀνθρώπινο καὶ σ' ἄλλους δρόμους, μὲ καινούργια τώρα δύναμη, μὲ πρωτόφανα ἀπερίσπαστη ἡρεμία, μὲ πνευματικὰ μέσα ποὺ ποτὲς δὲν τάχε στοὺς περασμένους καιρούς, στοὺς δρόμους ποὺ μέλλουν νὰ σβύσουν ἢ τοῦλάχιστο νὰ λιγοστέψουν κείνη τὴν τυραννικὴ δίψα τῆς καρδιάς καὶ νὰ τὴ φέρουν μὲ πιότερες τώρα ἐλπίδες κοντήτερα στὶς ἀφραστες ὡς τὰ σήμερα «κορφὲς τὶς κατανασμένες ἀπὸ ἀνέσπερο φέγγος». Αὐτὴ ἡ ἐλπίδα ἐνὸς κάποιου διαφωτισμοῦ πάνω στ' ἀξεδιάλυτα προβλήματα τοῦ κόσμου, τὸ χρυσόνειρο μιᾶς μερικῆς ἔστω φανέρωσης σχετικῆς μὲ τὰ μεγάλα μυστικὰ τοῦ σύμπαντος, αὐτὴ εἶναι τώρα, ἔλεγαν, ἡ πιὸ ἄξια ἐπιδίωξι ποῦρχεται σὲ ἀβίαστη χρονικὴ ἀλληλουχία ὑστερ' ἀπ' ὅλα τοῦτα τ' ἀποχτήματα. Τ' ἀληθινὰ μεγάλα πεπρωμένα τῆς ἀνθρωπότητας πρὸς τὰ κεῖ πρέπει, λέει, νὰ τὰ γυρέψουμε. Ὅλα τοῦτα ἐδῶ δὲν εἶναι αὐτοσκοπός, ἀλλὰ μόναχα τὸ «μέσο» ποὺ ἦταν στ' ἀλήθεια ἀναγκαῖο γιὰ τὸν ὑπέρτατο κεῖνο σκοπὸ τῆς πνευματικῆς ἀνάτασης καὶ τῆς ἔξαρης τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς σὲ σφαίρες ἀνώτερες.

«Μήπως εἶνε ἀτέρμονη, ἔλεγαν, ἡ χρονικὴ διάρκεια τῆς ζωῆς, γιὰ νὰ τὴν ξοδιάζει κανένας ὀλάκερη στὶς «πρακτικὲς» ἐπιδιώξεις;» Μιλοῦσαν γιὰ περισυλλογὴ καὶ αὐτοσυγκέντρωση, γιὰ ἀπομάκρυνση ἐπιτέλους ἀπ' τὰ ἐφήμερα καὶ τὰ ταπεινὰ ὀλοένα, καὶ γιὰ τάση πρὸς τ' ἀνώτερα κι' ἀληθινώτερα κι' αἰῶνια. Ἐλεγαν ἀκόμα γιὰ τοὺς ἐνδεχόμενους ἀνέλπιστους καρποὺς μιᾶς μακρόχρονης αὐτοαγωγῆς καὶ ψυχικῆς καλλιέργειας. Κι' ἔφεραν οἱ τιμημένες κείνες μορ-

φρὲς τῶν ἀντρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ποῦ εἶχαν συναχθεῖ ἀπὸ τόσο διαφορετικὰ μέρη τοῦ κόσμου ἐνωμένοι στὶς ἴδιες εὐγενικὲς ἀνησυχίες τῆς καρδιάς, στὴν ἴδια ἱερὴ πίστη γιὰ τὸ μεγάλο ἰδανικό, ἔφεραν γιὰ παράδειγμα τὸν κόσμο τῆς ἀνατολῆς, ποῦ στὰ παλιὰ χρόνια εἶχε κάνει παρόμοιες ἐπιδιώξεις ἔργο του καὶ στοιχείο τῆς ζωῆς του, παρ' ὅλο ποῦ δὲν εἶχε τὴ μόρφωση καὶ τὶς γνώσεις καὶ τὴν πνευματικὴ συγκρότηση καὶ τὰ μέσα ποῦ δύναντο μᾶς νὰ διαθέσουμε σήμερα. Ἔλεγον λοιπόν: «Ἀφοῦ κείνοι εἶχαν ἀποφασίσει κι' εἶχαν καταπιστεῖ κι' εἶχαν φέροι ὀρισμένα ἀποτελέσματα, πόσο περισσότερες πρέπει νάνε οἱ δικές μας πιθανότητες, ἔχοντας τοῦτα τ' ἀποχτήματα τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη καὶ τὴ γνώση τῶν πραγματικῶν συνόρων τοῦ σύμπαντος καὶ τὴν κριτικὴ ἰκανότητα τοῦ δυτικῶ ἀνθρώπου κι' ὅλα τ' ἄλλα ἐφόδια... Ποιὸς ξέρει ποῦ θάχαμε σήμερα φτάσει καὶ τί θάχαμε δεῖ «ἂν εἶχαμε ἀπὸ καιρὸ τραβήξει τὸ δρόμο τῆς καρδιάς» ποῦ σὲ τέτοιο βαθμὸ τὸν παραμελήσαμε στὰ δικὰ μας μέρη, ἀφοῦ ἀκολουθώντας τὸν ἄλλο κείνο δρόμο τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς τῆς ἐφαρμογῆς μπορέσαμε νὰ καταλήξουμε σὲ ἀληθινὰ θάματα...».

Ἐκαναν ἐξ ἄλλου λόγο γιὰ ἐνδεχόμενες «μεγάλες ἀνακαλύψεις» ποῦ νὰ ξεπερνοῦνε τὴ μονοκόμματὴ ὕψη τοῦ φυσικοῦ κόσμου ποῦ μᾶς περιστοιχίζει. Κι' ὑποστήριζαν τὴν ἄποψη πὼς ὁ ρυθμὸς τῆς καθημερινῆς ζωῆς, οἱ πνευματοκτόνοι περισπασμοὶ τῆς ρουτίνας τοῦ σήμερα καὶ τοῦ αὔριο, βγάζουν τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ ἀπ' τὸ δρόμο τῆς καὶ μᾶς κάνουν, λέει, σιγά-σιγά καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουμε νὰ «χάνουμε τὸν ἑαυτό μας» θανατώνοντας τελικὰ τὸν «ἐσωτερικὸ ἀνθρώπο» μ' ὅλες του τὶς πολυτίμες προδιαθέσεις...

Ἡ πίστη τους ἦταν πὼς ὁ ἀνθρώπος μὲ τὴ φυσιολογικὴ ψυχοσύνθεση δὲν εἶνε κάτι ἀσυμβίβαστο μὲ τὸν ἀνθρωπο-δέκτη, τὸν ὀπλισμένο μὲ τρόπους διαίσθησης διαφορετικούς ἀπὸ τὴ νόηση καὶ τὸ λόγο. Οἱ πέρα ἀπ' τὴ νόηση καὶ τὸ λόγο πραγματικότητες—τοῦλάχιστο ἓνα μέρος ἀπ' αὐτές—δὲν εἶναι ἀδύνατο, ἔλεγον, νὰ γενοῦνε προσιτὲς καὶ στὸν ὀμαλό, τὸν κανονικὸ ἀνθρώπο. «Μο-

νάχα ποῦ δὲν ἔχουνε ἐνεργοποιηθεῖ σ' αὐτὸν οἱ διαισθητικὲς του ἰκανότητες. Τὶς ἀφήνουμε ν' ἀδρανοῦνε καταχωνιασμένες στὰ κατάβαθα τοῦ εἶναι μας». Κι' ἔλεγον πὼς αἰτία εἶναι ἡ ἀπόλυτὴ ἐπικράτηση τῶν ὕλικῶν στοιχείων στὸν ψυχικὸ μας βίο, στὸν τρόπο τῆς ζωῆς μας, στὸν πολιτισμὸ μας ὀλάκερο, ποῦ εἶνε ὑπερβολικὰ καὶ μονόπλευρα τεχνικὸς κι' ὕλιστικὸς. «Πάρα πολὺ μονοκόμματα εἶχε προχωρέσει ὁ δυτικὸς ἀνθρώπος, ἔλεγον. Περισσότερο ἀπ' ὅσο ἔπρεπε τὴν εἶχε καταφρονέσει τὴν ἄλλη κείνη κατεύθυνση γιὰ ὀλάκερους αἰῶνες. (Ὡς ἐδῶ, τὸ μέρος αὐτὸ τῆς ὀμιλίας τοῦ Λαῖν γιὰ τὰ κίνητρα τῶν «διακοσίων» τὸ γράφω ὄχι τόσο ὅπως τὸ εἶπε κείνος, μὰ ὅπως μπόρεσα γὼ νὰ τὸ καταλάβω καὶ νὰ τὸ κρατήσω στὴ μνήμη μου. Τὰ παρακάτω δίνουν ἀπεναντίας πιστότερο τὸ νόημα τοῦ Δασκάλου, μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας κατὰ λέξη).

«Οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι—συνέχισε λέγοντας στὰ παιδιὰ—δὲν παραδέχονταν αὐτὴ τὴν ἀνάγκη ἀντίδρασης στὸ μεγάλο τεχνικὸ πολιτισμὸ τοῦ καιροῦ τους, αὐτὴ τὴ δίψα γιὰ ψυχικὴ ἐμβάθυνση καὶ τὴ ροπή πρὸς τὴν ἐσωτερικότητα. Ἐβλεπαν τὸ ξεκίνημά τους μὲ σκεπτικισμό καὶ στὰ λόγια τους κουνούσαν δύσπιστα τὸ κεφάλι. «Ποῦ πάτε ἀδέρφια; ἔλεγον. Γιὰ ποῖο δρόμο τῆς καρδιάς μιλάτε; Ποιὰ ἐξύψωση ὀνειρεύεστε; Αἰῶνες αἰῶνων διάβηκαν πάνω ἀπὸ τούτῃ τὴ σφαῖρα κι' ἡ ἀνθρώπινη καρδιά δὲν ἄλλαξε. Ἐννοια σας κι' οὔτε καὶ πρόκειται ν' ἀλλάξει. Πολιτισμοὶ ὀλάκεροι ἦρθαν καὶ πέρασαν, παγκόσμιες χρονολογικὲς σειρὲς διαδέχτηκαν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, νέες ἐποχὲς ξημέρωσαν κι' ἐμεσουράνησαν κι' ἔσβυσαν κι' ἄλλες πάλι πῆραν τὸν τόπο τους, μὰ ὁ ἀνθρώπος ἔχει μείνει κατάβαθα ὁ ἴδιος. Κι' ἂν σήμερα ἡ ἀγριότητα κι' οἱ πράξεις βίας κι' ἡ ἀθλιότητα, ἂν σήμερα ἡ τρομάρα καὶ τὸ ἀλάφιασμα τῶν κυνηγημένων ἀνθρώπων κοπαδιῶν ἔχουνε δώσει τὴ θέση τους στὸ νόμο καὶ στὴν τάξη καὶ στὴν «ἐπάρεκεια», ὅλα αὐτὰ εἶναι ζητήματα ὀργανώσεως κι' ὄχι καρδιάς. Ποῦ ἄλλοῦ χρωστοῦμε τὴν εὐημερία μας τοῦτες τὶς τελευταῖες δέκα ἢ δεκαπέντε γενιές, παρὰ στὴν ἀποκλειστικότητα καὶ στὴ μοναδικότητα τῆς ἐννομῆς μας τάξης, στὴν καθιέρωση τῆς «θητείας» καὶ

τῆς «ἐνιαίας ὑπερηκότητας» καὶ γενικὰ στὸ τετραγωνισμένο κι' ὀρθολογισμένο οἰκοδόμημα τῶν «θεσμῶν» μας; Ἀλλίμονο ἂν γινόταν μιὰ μέρα τὸ παραμικρὸ ράγισμα σ' αὐτό. Τὸν ξαναγουρισμὸ στὴν πρὶν λίγους αἰῶνες βραβρότητα καμμιάς λογῆς «ἐσωτερικότητα» ἢ αἴσθημα δὲ θὰ μπορούσαν τότες νὰ τὸν μπόδισουν. Ἀδέρφια, ἀφήστε τὶς ἐλλπίδες γιὰ «φωτισμὸ» μὲ τὸ μέσο τῆς καλλιτέρευσης τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς, ἀφήστε τὶς προσδοκίαις γιὰ ἕναν ἀνώτερο ψυχικὸ πολιτισμὸ, πού θ' ἀποδείχουνταν γελαστικά ὄνειροπολήματα. Ξεχνάτε πὼς τῆ μέρα πού ὁ ποιητῆς ἔσβυσε ἀπὸ λιποψυχία κοντεύοντας στὴν πόρτα του κι' ὁ ἱερέας σωριάστηκε μπρὸς στὸ βωμὸ του, ἢ σονάτα κάτω ἀπ' τὸ φεγγαρόφωτο ἦταν ἀπὸ χρόνια καὶ χρόνια γνωστὴ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους; Ξεχνάτε πὼς τῆ βραδύα πού τὸ τρίχρονο ἀγοράκι σκουντούσε νὰ ξυπνήσει ἢ μητέρα ποῦχε ξεψυχήσει στὸ πεζοδρόμιο τῆς μεγάλης μαρτυρικῆς πολιτείας μασώντας τὰ φύλλα τῆς πιπεριάς, πὼς τὸ πρωῖνὸ πού ξεθάφτηκαν τὰ χίλιες χιλιάδες σκοτωμένα παιδάκια κάτω ἀπ' τὰ ζεματισμένα κατάμαυρα χαλάσματα—χιλίων χιλιάδων μανάδων παραγωμοὶ καρδιάς—ἢ ὁμιλία στὸ βουνὸ τῶν ἐλαιῶν εἶχε ἀκουστεῖ πρὶν εἰκοσι δυὸ ὀλάκερους αἰῶνες;... Ἀφήστε λοιπὸν τὶς μάταιες ἐλλπίδες καὶ τὰ κῶνεια τῶν βίργκ» κι' ἐλάτε καλλίτερα νὰ βάλουμε ὅλοι τὰ δυνατά μας νὰ θεμελιώσουμε ἀκόμα πιὸ στέρεα, ἂν μπορεῖ κανένας νὰ φανταστεῖ, τῆ σημερινῆ μας οἰκουμενικῆ πολιτικῆ κοινότητα, τὴν πανανθρώπινη κοινοπολιτεία μας, πού ἡ ὀργάνωσή της κι' ἡ ἀσκόναφτη λειτουργία της εἶναι ἢ μοναδικὴ ἐξασφάλιση τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ποιὰ ἄλλη ἀλήθεια θέλετε μεγαλύτερη ἀπ' αὐτή;»

» Μὰ ἢ πίστη πού καταύγαζε τὶς μεγάλες κείνες καρδιὲς νικοῦσε τὴ λογικὴ αὐτῶν τῶν σκέψεων. Ἡ συντηρητικὴ νοστοροπία τῆς μεγάλης πλειονότητας δὲ μπόδισε τελικὰ τὸ πνευματικὸ ἐγχείρημα ἐκείνων τῶν λιγοστῶν φωτισμένων ἀνθρώπων κι' οὔτε καὶ μπορούσε ἄλλως τε νὰ τὸ μπόδίσει. Κι' ἔτσι οἱ ἐμπνευσμένοι πρόδρομοι τῆς γενιᾶς τοῦ Βόλκν ἔφτασαν ὅλοι στὴν Κοιλάδα καὶ προσευχήθηκαν κι' ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ. Ἐμειναν τὸν πρῶτο καιρὸ ἀπομονωμένοι ἀπ' τὸν

κόσμο—διακόσιοι ὅλοι-ὅλοι στὴν ἀρχή—κι' ἔχτισαν τὸν οἰκισμὸ τους καὶ φύτεψαν τὶς πρῶτες τριανταφυλλίαις στὴν εἰδυλλιακῆ κείνη τοποθεσία, δίπλα στὸ ἱερὸ πανάρχαιο ποτάμι, ὅπου μελλόταν ὑστερ' ἀπὸ τετρακόσια ὀγδόντα ἔξη χρόνια νὰ γενεῖ «τὸ μεγαλύτερο περιστατικὸ τῆς ἱστορίας», πού ἦταν γραφτὸ νὰ κάνει κείνο τὸ ἀναχωρητήριον—ἐξελιγμένο ἄλλως τε στὸ μεταξὺ σὲ μιὰν ὀλάκερη πολυάνθρωπη πολιτεία ἀπὸ ναοὺς καὶ ἱνστιτούτα καὶ σχολὲς καὶ ψυχολογικὰ ἐργαστήρια κι' «ἀστεροσκοπεῖα» (;) (*) καὶ τεράστια κέντρα βιολογικῶν ἐρευνῶν κι' ἄλλα κάθε λογῆς ἰδρύματα—νὰ καταλήξει τελικὰ στὸ σημερινὸ ἀσύγκριτο πνευματικὸ κέντρο τῆς σφαιράς μας».

Τὰ παιδιὰ ἀκούγαν, ἀκούγαν ἀχόρταγα... Τὰ κύτταξα πού παρακολουθοῦσαν μὲ ἀπίστευτη γιὰ τὴν ἡλικία τους θέρημη, μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὸ «δάσκαλο», μόλις ἀνασαίνοντας. Στὴν κατανόηση ὅλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων φαίνονταν πολὺ πιὸ ὄριμα ἀπ' τὴν ἡλικία τους. Ἐβλεπες κείνα τὰ ξανθὰ καὶ τὰ καστανόμαλλα κεφαλάκια προσηλωμένα κεῖ δίχως διακοπή, σοβαρά-σοβαρά, μ' ἕνα πρωτόφανο βάθος ματιᾶς... Μὰ καὶ πόσο συγκινητικά, καὶ σύγκαιρα πόσο ἀπλᾶ κι' εὐκολονόητα, μπορούσε ὁ ἄξιος κείνος ἀνθρώπος νὰ μιλεῖ...

—Τώρα κυττάζετε, εἶπε.

Ἔτσι ὅλοι στραφήκατε μονομιάς στὴν ἀντικρινὴ πλευρὰ μπροστά μας. Καὶ νὰ πού ξάφνου ἀλλάζει ὀλάκερο τὸ ἀπέναντί μας ἄχρωμο τοίχωμα μὲ τὸ φαινομενικὰ ἀτέλειωτο «μεταλλικὸ» βάθος καὶ γίνεται σιγά-σιγά ἕνα ὀλοζώντανο πανόραμα, ἀρχινώντας ἀπὸ μιὰ ἀλλόκοτη σκοτεινὴ ἀτσάλεια ὄψη. Ἐκανα τὴν παρατήρηση πὼς, ἀντίθετα μὲ ὅ,τι γινόταν στὰ ράιγκεν-σβάγκε, τούτῃ δὴ αἰθουσα οὔτε μιὰ στιγμὴ δὲ σκοτείνιασε ὀλότελα. Οὔτε κι' ὁ δάσκαλος ἔπαψε ν' ἀκούγεται, μόνο πού δὲν τὸν κύτταζε πιὰ κανεῖς. Ἐβλεπες τὴν ἀπέραντη Κοιλάδα, τοὺς ῥοδῶνες, τὸ πράσινο τῶν λιβαδιῶν, τὸ ἀσημόχροο ποτάμι, τὰ πρῶτα ὄραιότατα κείνα κτίρια μὲ τὴν τριανταφυλλένια θωρία ἀντίκρυ στὸ ἡλιόγευμα κι' ὑστερότερα ἀπόμα-

(*) Τέσσερις παρακάτω λέξεις ἀμετάφραστες.

κρα τὰ τριγύρω μενεξελιά βουνά κάτω ἀπ' τὸ ἀπαλὸ γαλάζιο τοῦρανοῦ. Ψυχὴ ζωντανὴ δὲ φαινόταν. Ὁ Λαῖν τώρα μιλοῦσε κι' ἐξηγοῦσε μὲ σιγανὴ φωνὴ χίλιες δυὸ λεπτομέρειες γιὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων οἱ «χίμαιρες», τὰ «ὄνειρα», οἱ «αἰδέες», ἡ ἀγάπη, ἡ θρησκευτικὴ ἠθικὴ, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ θρησκευτικὴ ἠθικὴ, ἡ εὐγενικὴ ἠθικὴ, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀρετὴ, τὰ ὑψηλά ἰδιώδη—ὅλες κεῖνες οἱ ὠραῖες «πλάνες» καθὼς τὶς ἔλεγε ἀλλοτινὰ—ἀποδείχτηκαν πρὸς ὑπαρξίαν κι' οὐσιαστικώτερες ἀπ' τὴν χερσοπιαστὴ γύρω μας «πραγματικότητα» πού ξάφνου δείχτηκε τόσο μικρή...

Ἐπιπλέον ὁ Λαῖν σόπαζε καὶ σιγά-σιγά ἀκούστηκε σὰν ἀπὸ πολὺ μακριὰ ὁ ἀχὸς τῆς ἀρπας καὶ σύγκαιρα μιὰ ἀρμονία ἀρρητοφάνεια, κάτι σὰν νοσταλγικὸ τραγούδι ἀπὸ πολλὰ παιδιὰ φωνῶν—μιὰ μορφὴ ἀρχαιότερη τῆς ταχτικῆς τώρα ἐδῶ προσευχῆς τοῦ δειλινοῦ. Ὁ Λαῖν ἄκουγε ὄρθιος. Μαζὶ μὲ κείνον εἶχαν σηκωθεί ὅλα τὰ παιδιὰ, καθὼς κι' ἐγὼ μὲ τὸν Στέφαν.

Ἐπιπλέον τὸ κάθε τι ἔσβησε καὶ ξανακαθίσαμε κι' ἐγίνε σιγαλιὰ. Ὁ Στέφαν μούσφιγγε τὸ χέρι καὶ φαινόταν βαθιὰ συγκινημένος. Γιὰ μιὰ στιγμή σκύβει πάνω μου καὶ μού λέει ψιθυριστά, σὰ νὰ θελε νὰ δικαιολογηθεῖ.

—Αὐτὴ τὴ φορὰ εἶσαι σὺ πού δὲν μπορεῖς νὰ αἰστανθεῖς καθὼς ἐμεῖς. Σοῦ λείπει ἡ γοητεία τῆς παλιᾶς ἀγαπημένης παρὰ δόσης. Κι' αὐτὸ εἶναι κάτι πού δὲ μαθαίνεται κι' οὔτε καὶ μπορεῖ μὲ τίποτα νὰ ξαγοραστῆ...

Κανένας δὲ μιλοῦσε μὰ καὶ κανένας δὲν τὸ κουνοῦσε ἀπ' τὴ θέση του. Κι' αὐτὸ κράτησε δυὸ ὀλόκληρα λεπτά, ἔτσι πού ἀρχισὰ ν' ἀναρωτιέμαι τί γίνεται, τέλειωσε τὸ μάθημα ἢ ὄχι; καὶ τί περιμένουμε;...

Τὰ παιδιὰ φαινόταν βυθισμένα σὲ βαθιὰ σιγαλιὰ.

Ἐξαφνα ἕνα ἀπ' τὴν ἀριστερὴν σειρά, ἕνα ἀγοράκι δώδεκα χρονῶν μὲ ὀλόμαυρα μάτια καὶ καλοχτενισμένα καστανὰ μαλλιά, στρέφει, ἀνασηκώνεται καὶ μέσα στὴν ἀπόλυτη σιγαλιὰ λέει δισταχτικὰ στὸν Λαῖν:

—«Πατέρα», κάνετε ν' ἀκούσουμε κείνο πού εἶπατε... τὴ σονάτα κάτω ἀπ' τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ...

Εἴκοσι ἄλλες συμπαθητικὲς φωνοῦλες πρόσθεσαν παρακαλῶντας:

—«Πατέρα», κάνετε ν' ἀκούσουμε τὴ σονάτα...

Θάλεγε κανένας πὼς καὶ κεῖνες εἶχαν σκεφθεῖ νὰ ποῦν τὸ ἴδιο, ἀλλὰ σὰ νὰ ἔχαν δειλιάσει ν' ἀκουστοῦν πρῶτες.

Ὁ Λαῖν φάνηκε εὐχαριστημένος, κυριεμένος ἀπὸ ἠθικὴ ἱκανοποίηση. Ἐνωθεὶς μὲν ἕνα ἀνάλαφρο φωτεινὸ χαμόγελο στὴν ὄψη του. Ὅμως ἀρνήθηκε γιὰ τὴν ὥρα, λέγοντας ἤσυχα:

—Ἄλλη μιὰ μερὰ, παιδιὰ. Δὲν ἔχουμε σήμερὰ καιρὸ...

Ἐγίνε πάλι δυὸ λεπτῶν σιγαλιὰ. Τὰ παιδιὰ φαινόταν ξανά συλλογιζόμενα.

—«Πατέρα», κάνει ὑστερὰ ἕνα ξανθὸ κοριτσάκι, μὲ μακρὲς πλεξοῦδες δεμένες σὲ κόκκινη καὶ λευκὴ μετάξινη πλατεῖα κορδέλλα. «Πατέρα», κάνετε ν' ἀκούσουμε τὸ ἄλλο πού εἶπατε: τὴν ὀμιλία πάνω στὸ βουνὸ τῶν ἐλαιῶν.

Καὶ πάλι πολλὲς φωνοῦλες ἐνώθησαν παρακαλῶντας, προσθέτοντας πὼς ἀπ' τὴν τελευταία φορὰ πού τὴν εἶχαν ἀκούσει εἶχε περάσει τόσο καιρὸς... τόσο καιρὸς... «Ἐνας ὀλόκληρος χρόνος, εἶπαν, ἀπὸ τότε πού τὴν εἶχαμε ἀκούσει στὴν ἐκκλησία».

Μοῦ ἔκανε ἐντύπωση πόσο καλά ἡ κάθε κουβέντα τοῦ δασκάλου εἶχε καρφωθεῖ στὴ μνήμη τῶν παιδιῶν.

Ἡ κρυφὴ χαρὰ τοῦ Λαῖν γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παιδιῶν καὶ γιὰ τὸ καλὸ τους θυμητικὸ ἦταν, καθὼς κατάλαβα, μεγάλη. Μὰ γιὰ τὴν ὥρα πάλι ἀρνήθηκε ἤσυχα, λέγοντας πὼς «ἄλλη φορὰ» καὶ πὼς δὲν τοὺς παίρνει ἡ ὥρα γιὰ νὰ γενεῖ ἡ ἐξήγησις ὅπως θὰ ἤθελε κείνος.

Γιὰ τρίτη φορὰ, τέσσαρα-πέντε ἀγόρια, ἀπ' τὰ μεγαλύτερα, παρακάλεσαν ξανά:

—«Πατεροῦλη», μιλήστε μας τουλάχιστο γιὰ τοὺς μεγάλους εὐρωπαίους καὶ γιὰ τοὺς μεγάλους ἀμερικανοὺς τοῦ εἰκοστοῦ τετάρτου, γιὰ τὰ γιγάντια κείνα ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ ἀναστήματα, πού στάθηκαν οἱ πρῶτοι «ἀληθινὰ μεγάλοι ἄντρες» στὴν παγκόσμια ἱστορία, καὶ γιὰ τὴ συμβολὴ τους νὰ τερατιστεῖ τὸ δράμα τῆς παλιᾶς ἀναρχίας, ἡ πολιτικὴ ἀποσύνθεσις τῆς λευκῆς φυλῆς κι' ἡ διάλυσις τοῦ γένους μας. Πεῖτε μας

για τους δυο κείνους πολιτικούς ηγέτες που αποκαλέστηκαν πολύ υστερώτερα «οί Ουάσιγκτον των νέων καιρών». Διηγηθήτε μας τους παράλληλους βίους των δυο μεγάλων: του «θεωρητικού» και του «πραγματοποιού», του Γούντρον Ουίλσον και του Ίωάννη Τέρριγκ. Μιλήστε μας για τα χρόνια της προϊστορίας του πολιτισμού, όταν οί με τόσο μόχτο και με τόσα δάκρυα και με τόσες θυσίες κερδισμένες στο διάβα των αιώνων ανθρωπιστικές αξίες είχαν υποστεί θλιβερή πτώση, όταν το χριστιανικό πνεύμα είχε ουσιαστικά παραμεριστεί, όταν διαταγμοί συνείδησης δεν υπήρχαν κι' ολόκληρη ή κοινωνική ζωή κυλούσε ώθούμενη από υλιστικά μονάχα κίνητρα, όταν τα ένστικτα κι' ο ώμος ρεαλισμός κι' οί τυφλές όρμες κυριαρχούσανε πάνω απ' τις ήττημένες ήθικες αρχές και πεποιθήσεις, όταν ανάμεσα στ' άλλα κι' ή παράνομη ακόμα όπλοφορία χίλιων δυο το-

πικών έξουσιών λογιζόταν σαν κάτι φυσικό κι' αυτονόητο κι' «άναγκαίο κακό», αφού ή απαγόρευση ήτανε μονάχα θεωρητική, «γραμμένη στα χαρτιά». Κάνετε να δούμε κείνο που είπατε πρωτήτερα, την άληθινή ιστορία των χίλιων χιλιάδων σκοτωμένων παιδιών και τó ξεθαμμά τους κάτω απ' τα ζεματισμένα κατάμαυρα χαλάσματα. Κάνετε να δούμε τους λευκούς θανάτους των σκοτεινών προϊστορικών καιρών που είπατε: Την πεθαμένη μητέρα που είχε δώσει για μέρες όλα τα ψίχουλα στο τρίχρονο αγοράκι της, στο πεζοδρόμιο τής μεγάλης μαρτυρικής πολιτείας που πέθαινε, κάνετε να δούμε τόν άδικο χαμό του ποιητή και του ιερέα, που νούς άνθρωπον δέ μπορεί σήμερα να συλλάβει την αίτια του...

Γ. Μ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ

ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ

ΜΑΡΙΝΟΣ ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΣ

"Ηλιος προβάλλεις. "Αρχοντας! Πώς σπέρνεις την έλπίδα μέσ' στις ψυχές, όπου πονούν. Πώς σβήνεις τόν καημό, όταν την σμίλην άφοβα άδράχνης και λεπίδα και μπρός στο μάρμαρο βουβός πλανεύης τó χαμό...

Κι' όταν ή σμίλη ασύγκριτα κι' από τόν Πραξιτέλη πλάθη τ' άνθρωπου αλάνθαστα τις μαύρες του πληγές, τó ροδογέλιο τó γλυκό στά χείλη Σ' ανατέλλει όμοιο μ' άγέρι τ' Άπριλιοϋ, όπου στέρνουν οί πλαγιές.

'Αναγαλλιάζει, ω "Αρχοντα, τó Είμαι Σου, σα νοιώθη πώς γύρω του σκορπάει χαρά που έχει για σκοπό. "Ω, τί για Σένα δέν θρυλούν... Δέν θέλεις να στο πώ;

"Ηλιο Σέ δείχνουν, "Ανθρωπο, οί πράξεις Σου κι' οί πόθοι κι' ό,τι προβάλλει απ' την καρδιά και νοϋ Σου τόν τρανό! "Ε! Διογένη, εμπρός σ' Αϋτόν, να σβήσης τόν φανό....

ΒΑΡ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ_ΛΙΒΑΔΑ

'Από τόν τόμον «Ματωμένα Γεράνια».

Ο ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΣ V ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ

«Πάντες άνθρωποι του ειδέναι δρέγονται φύσει», λέγει ο Ἀριστοτέλης. Ἡ ἔφεσις δὲ αὕτη ὠδήγησε καὶ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον νὰ ἐρευνήσῃ τὸν πέραν τῆς ἀτμοσφαιρας τῆς Γῆς ἰχώρον, διὰ τῶν τεχνητῶν δορυφόρων, τῶν κοσμικῶν πυραύλων καὶ τῶν διαπλανητικῶν σταθμῶν.

Μέχρι τοῦδε (18-5-1960) ἔχουν τεθῆ εἰς ἐπιτυχῆ τροχίαν περὶ τὴν Γῆν ἢ τὸν Ἥλιον 18 τεχνητοὶ δορυφόροι καὶ κοσμικοὶ πύραυλοι ὑπὸ τῶν Η.Π.Α. καὶ 7 ὑπὸ τῆς Σοβ. Ἐνώσεως, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς προσέκρουσεν ἐπὶ τῆς Σελήνης, ἐνῶ ὁ ἕτερος μᾶς ἔδωσε τὰς πρώτας φωτογραφίας τῆς ἀόρατου ὄψεως αὐτῆς. Δὲν γνωρίζομεν ἀσφαλῶς τί ἐπιφυλάσσει τὸ μέλλον, οὔτε τὰ σχέδια τῶν ἀμέσως προσεχῶν μηνῶν, σχετικῶς μὲ τὴν προσπάθειαν ἀποστολῆς ἐπιηδρωμένων διαστημοπλοίων πρὸς τὴν Σελήνην, τὸν Ἄρην ἢ τὴν Ἀφροδίτην. Εἰς τὸ παρὸν σύντομον ἄρθρον θὰ λεχθοῦν μερικὰ διὰ τὸν Πρωτοπόρον V, ὅστις περιφέρεται περὶ τὸν Ἥλιον ὡς ἓνας μικρὸς τεχνητὸς πλανήτης ἢ πλανητοειδής, ἐρευνᾷ τὸν μεταξὺ Γῆς καὶ Ἀφροδίτης ἰχώρον καὶ μεταδίδει σχετικὰς πληροφορίας.

Ὁ Πρωτοπόρος V ἐξετοξεύθη ἐκ τοῦ Ἀκρωτηρίου Canaveral τῆς Φλωρίδος τὴν 11ην Μαρτίου ἐ. ἔ., εἰς Π. Χ. $13^{\circ}07^{\circ}$ διὰ τρισταδιακοῦ πυραύλου τύπου Thor-Able IV. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν 160 δευτερολέπτων τῆς καύσεως τοῦ α' σταδίου, βάρους ἄνω τῶν 50 τόννων, ἀνέπτυξεν ὠστικὴν δύναμιν 74,842 τόννων· περιεῖχε σύστημα αὐτοοδηγήσεως καὶ ἐλέγχου τῆς προῦπολογισθείσης τροχιάς πτήσεως, ἢ δὲ ἀποκοπῆ τοῦ σταδίου τούτου ἐγένετο διὰ μηχανισμοῦ εὐρισκομένου ἐντὸς αὐτοῦ. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκοπὴν, τὸ β' στάδιον τοῦ πυραύλου, βάρους 1,81 τόννων, ἐσυνέχισεν ἐπὶ 100 δευτερόλεπτα τὴν ἄνοδον, ἀναπτύξαν ὠστικὴν δύναμιν 3,40 τόννων. Καὶ τὸ στάδιον τοῦτο εἶχε σύστημα αὐτοοδηγήσε-

ως, ἀλλ' ὑπῆρχε πρόνοια καθοδηγήσεως τοῦ Πρωτοπόρου V καὶ ἐκ τοῦ ἐδάφους, δὲν ἐχρειάσθη ὁμως νὰ γίνῃ τοιαύτη χρῆσις, διότι οὗτος ἠκολούθησε τὴν ἐπιθυμητὴν τροχίαν. Ἀλλὰ τὸ σύστημα αὐτομάτου ὀδηγήσεως τοῦ ἐδάφους ἐχρησιμοποιήθη διὰ νὰ σταματήσῃ ἡ λειτουργία τοῦ β' σταδίου κατὰ 0,1 δευτερολέπτου ἐνωρίτερον τοῦ προδιαγραφέντος χρόνου. Εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἐγένιν ἀνάφλεξις 6 μικρῶν πυραύλων, εὐρισκομένων εἰς τὸ περίβλημα τοῦ β' σταδίου, δι' αὐτῶν δὲ ἐδόθη εἰς τὸ ὑπόλοιπον σύστημα τοῦ πυραύλου περιστροφικὴ κίνησις—120 στροφαι κατὰ λεπτόν—καὶ τοῦτο, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ γ' στάδιον σταθερότητα καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν τὰ 4 πτερύγια τοῦ ὄχηματος. Τὸ γ' στάδιον, ἐκ στερεῶν κανοίμων, εἶχε βάρους 227 χιλιόγραμμων καὶ ἐντὸς 40 δευτερολέπτου ἀνέπτυξεν ὠστικὴν δύναμιν 1,36 τόννων.

Μετὰ παρέλευσιν 26 λεπτῶν ἀπὸ τῆς ἐκτοξεύσεώς του, ἦτοι τὴν $13^{\circ}27^{\circ}0^{\circ}$ εἰς Π. Χ. ἐγένιν ὁ ἀποχωρισμὸς τοῦ γ' σταδίου διὰ ραδιοσήματος δοθέντος ἐκ τοῦ μεγάλου Ραδιοσταθμοῦ τοῦ Jodrell Bank ἐν Manchester τῆς Ἀγγλίας καὶ ὁ Πρωτοπόρος V, μὲ ὅλα τὰ ἐντὸς αὐτοῦ ὄργανα, ἐπροχώρησεν εἰς τὸ διάστημα.

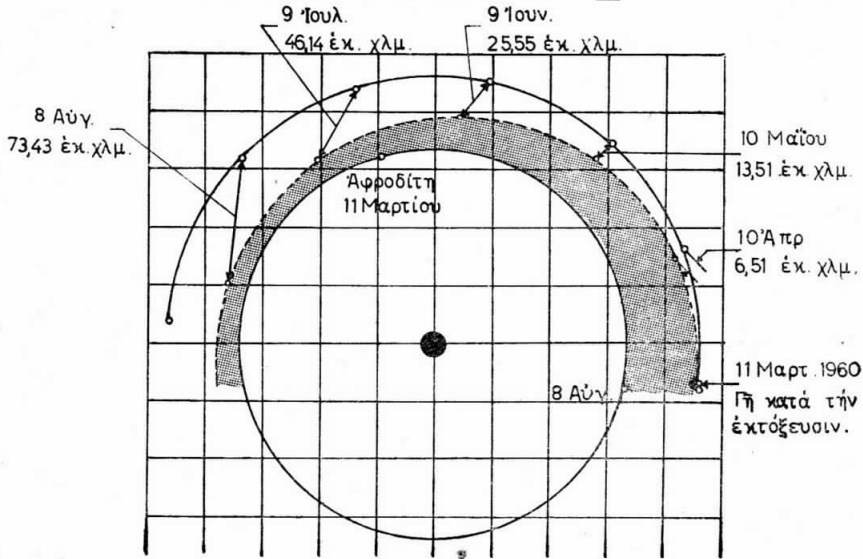
Δὲν θὰ κουράσωμεν τὸν ἀναγνώστην περισοτέρον μὲ τὴν ἐκθεσιν τεχνικῶν ἢ μαθηματικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἔλυσαν οἱ εἰδικοί. Θὰ τονίσωμεν μόνον τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιτυχίας ταύτης, νὰ στείλῃ ὁ ἄνθρωπος μηχανισμὸν καὶ εὐαίσθητα ὄργανα, διὰ νὰ ἐρευνήσῃ τὸν ἰχώρον μεταξὺ Γῆς καὶ Ἀφροδίτης. Διότι μέχρι τοῦδε ἀπὸ ἐμμέσους μόνον παρατηρήσεις ἐγνωρίζαμεν τὸν διαπλανητικὸν ἰχώρον, τὸσον μακρὰν τοῦ πλανήτου μας. Οἱ προηγηθέντες δύο τεχνητοὶ μικροὶ πλανῆται Λοῦνικ I καὶ Πρωτοπόρος IV κινοῦνται περὶ τὸν Ἥλιον, ἀλλ' ἐπὶ τροχιάς μεταξὺ Γῆς καὶ Ἄρεως, δηλαδὴ εἰς ἰχώρον πλέον μεμακρυσμένον τοῦ Ἡ-

λίου. Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι οἱ πομποὶ τῶν ἔπασαν ἔνωρις νὰ μεταδίδουν πληροφορίας. Ὁ πρῶτος ἀπὸ τῆς ἀποστάσεως τῶν 633.600 χλμ. καὶ ὁ ἕτερος ἀπὸ 641.200 χλμ. καὶ ἐπομένως οὐδένα ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ἐξυπηρετοῦν ἤδη. Ἐνῶ τοῦ Πρωτοπόρου V ἐξακολουθοῦν νὰ μεταδίδουν πληροφορίας ἀπὸ 16.000.000 χλμ. (17-5-1960) καὶ ὑπολογίζεται ὅτι θὰ ἀκούωνται τὰ σήματα αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῆς ἀποστάσεως τῶν 80.000.000 χλμ.! Διότι

κτινοβολίας' ἔρρευνα διὰ τὴν ὑπαρξιν κόνεως, ἀερίου ἢ μικρομετεωριτῶν ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς τροχιάς του. Τέλος θὰ βοηθήσῃ εἰς τὸν ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τῶν ἀποστάσεων πλανητῶν καὶ Ἡλίου.

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ θὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περιέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς προελεύσεως τοῦ πλανητικοῦ συστήματος καὶ θὰ προετοιμάσῃ τὸ ἔδαφος τῆς μελλοντικῆς ἀποστολῆς ἀστροναυτῶν

ΤΡΟΧΙΑ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΥ V

Τροχιά τοῦ Πρωτοπόρου V περὶ τὸν Ἡλιον (ἔστιγμένη γραμμή), τῆς Γῆς (ἐξωτερικὴ καμπύλη) καὶ τῆς Ἀφροδίτης.

οἱ πομποὶ του τροφοδοτοῦνται ἀπὸ 4.500 ἠλιακοὺς πυρῆνας. Ὅταν οὗτος ἐξέλθῃ τοῦ γηίνου μαγνητικοῦ πεδίου δὲν θὰ ἀκούεται, μετὰ τριετιᾶν ὅμως, ὁπότε θὰ εἰσέλθῃ ἐκ νέου εἰς τὸ μαγνητικὸν πεδίου τῆς Γῆς, θὰ ἀκούεται καὶ πάλιν, κατόπιν εἰδικοῦ ραδιοσήματος ἐκ τοῦ ἐδάφους.

Τί ἐρέυνας θὰ κάμῃ ὁ πλανητοειδὴς οὗτος καὶ τί ἀκριβῶς πρόγραμμα ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ; Ἴδου τοῦτο ἐν συντομίᾳ: Ἐπισήμανσις καὶ καταγραφή τῆς ἐντάσεως τῆς ἠλιακῆς ἀκτινοβολίας εἰς τὸ διάστημα μεταξὺ Γῆς καὶ Ἀφροδίτης· ἔρρευνα τῶν μαγνητικῶν πεδίων· μελέτη τῆς κοσμικῆς ἀ-

εἰς τοὺς ἄλλους πλανήτας.

Ἦδη ἦτο γνωστὴ ἡ ὑπαρξιν δύο ζωνῶν ἐντόνου ἀκτινοβολίας περίξ τῆς Γῆς—αἱ ζῶναι Van-Allen—ἐκ παρατηρήσεων τεχνητῶν δορυφόρων καὶ κοσμικῶν πυραύλων. Ὁ Πρωτοπόρος V ἐπεβεβαίωσεν, ἀπὸ τῶν πρῶτων ὥρῶν τῆς «ζῶης» του τὴν ὑπαρξιν δακτυλιοειδοῦς ζώνης ἐκ φορτισμένων σωματιῶν περίξ τῆς Γῆς, , ἐκτεινομένης μάλιστα εἰς ὕψος 64.000-80.000 χλμ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας της. Ἦδη μετρᾷ τὴν πυκνότητα τῆς ὕλης εἰς τὸν χώρον ἐκεῖνον καὶ μεταδίδει πληροφορίας περὶ τῆς ἐν γένει φυσικῆς καταστάσεως ἢ ὅποια ἐ-

πικρατεῖ ἐκεῖ.

Ἡ τροχιά τοῦ πλανητοειδοῦς τούτου ἔχει ὑπολογισθῆ. Εἶναι ἑλλειπτικὴ καὶ οἱ εἰδικοί δίδουν δι' αὐτὴν τὰ ἀκόλουθα στοιχεῖα: Χρόνος περιφορᾶς: 311,64 ἡμέραι· μῆκος τοῦ μεγάλου ἡμιάξονος: 134.487.210 χλμ. Θὰ πλησιάσῃ τὸν Ἥλιον τὴν 10ην Ἀυγούστου, εἰς Π. Χ. $12^{\circ}8'08''$ εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτοῦ: 120.511.950 χλμ. (περιήλιον). Ἡ ἀπόστασίς του εἰς τὸ ἀφήλιον θὰ εἶναι 148.468.450 χλμ. Τὸ δὲ ἐπίπεδον τῆς τροχιάς του σχηματίζει μετὰ τῆς ἑλλειπτικῆς γωνίαν $3^{\circ},35'$. Ἐχει σφαιρικὸν σχῆμα διαμέτρου 0,66 μ. καὶ βάρος 43 χιλιόγραμμα.

Ὁ Πρωτοπόρος V θὰ ἐρευνήσῃ ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ διαπλανητικοῦ διαστήματος, καὶ τὸ σπουδαιότερον, ὅτι μᾶς στέλλει καὶ θὰ μᾶς στέλλῃ τὰς παρατηρήσεις του διὰ νὰ μανθάνωμεν τὰς συνθήκας πού ἐπικρατοῦν εἰς τὴν περιοχὴν ἐκεῖνην. Ἡδη ἕξ ἐμμέσων παρατηρήσεων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν κοσμικῶν σταθμῶν τοῦ διαστήματος, ἀμερικανικῶν καὶ ρωσικῶν, ἀναγκαζόμεθα νὰ τροποποιήσωμεν, καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα νὰ ἀναθεωρήσωμεν, βασικὰς ἀπόψεις ὡς πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ διαπλανητικοῦ χώρου. Οὗτος δὲν εἶναι ἕνός ὕλης, ὅπως ἐπιστεῦτο μέχρι πρότινος, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτοῦ. Τώρα πληροφοροῦμεθα ὅτι τὸ στέμμα τοῦ Ἥλιου ἐκτείνεται πολὺ πέραν τῶν ὁρίων τὰ ὁποῖα ἐθέτομεν ἄλλοτε.

Ἡ διάμετρος τοῦ Ἥλιου ἀνέρχεται εἰς

Βοηθήματα:

Γ. Ἀδαμοπούλου: Ἡ τεχνικὴ τῶν πυραύλων, εἰς τὸ ἔργον: τὸ Σύμπαν καὶ ἡ σύγχρονος ἀστροναυτική, Ἀθήναι 1957, Β. σ. 60.

Δ. Κωτσάκης: Ἡ ἔρευνα τοῦ Διαστήματος, ἐκδ. Β', Ἀθήναι 1960.

S. Chapman: The Earth in the Sun Atmosphere, Scientific American, October 1959, p. 64.

Marshall Mehlin: Pioneer V, Sky and Telescope, May 1960 p. 409.

R. Rudman: Dust and Gas between the Earth and the Sun, the Observatory Oct. 1959 p. 172.

1.392.000 χλμ. ἀλλ' ἡ πραγματικὴ αὐτοῦ ἔκτασις εἶναι μεγαλυτέρα. Ἡ ἀκτινοβολία τοῦ «ἠρεμοῦντος» Ἥλιου μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα τοῦ δίσκου τῆς αὐτῆς φαινομένης διαμέτρου μὲ ἐκείνην τῆς ὀπτικῆς ἀκτινοβολίας. Ἄν ὅμως χρησιμοποιήσωμεν μῆκη κύματος μερικῶν μέτρων (ραδιοφωνικὴ ἀκτινοβολία), τότε ἡ φαινομένη διάμετρος αὐτοῦ παρουσιάζεται κατὰ 5 ἢ 6 φορές μεγαλυτέρα. Κατὰ τὰς τελευταίας ἀντιλήψεις τῶν εἰδικῶν ἢ «ἀτμόσφαιρα» τοῦ Ἥλιου φθάνει μέχρι τῆς Γῆς καὶ ἐκτείνεται πέραν αὐτῆς, μέχρι τοῦ Ἄρως, ἴσως δὲ καὶ μέχρι τοῦ Ποσειδῶνος! Οἱ πλανῆται «πλέονν» κατὰ κάποιον τρόπον μέσα εἰς μίαν ἀραιὰν μὲν, ἀλλὰ πάντως ὕλικήν θάλασσαν, τὴν θάλασσαν τῆς ἠλιακῆς ἀτμοσφαιρας.

Καὶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Ἡ ἀντίστασις αὐτῆ τῆς ὕλης τοῦ διαπλανητικοῦ χώρου δὲν ἐπιδρᾷ, ὥστε νὰ ἀλλάξῃ τὰς τροχιάς τῶν πλανητῶν καὶ νὰ ἐπιφέρῃ γενικωτέραν ἀνωμαλίαν εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν θαυμασίαν ἁρμονίαν μέσα εἰς τὸ ἠλιακὸν σύστημα; Οἱ εἰδικοί ἠρευνήσαν τὸ ζήτημα ἀπὸ τῆς μαθηματικῆς του πλευρᾶς καὶ εἶδον, ὅτι ἵπάρχει ἡ ἀντίστασις αὕτη, ἀλλ' εἶναι πολὺ μικρά, σχεδὸν ἀνεπαίσθητος. Θὰ χρειασθῆ διάστημα ἀρκετῶν δισεκατομμυρίων ἐτῶν διὰ νὰ γίνῃ αἰσθητὴ ἡ ἀνωμαλία αὕτη!

Ὁ ἄνθρωπος φλεγόμενος ἀπὸ τὴν ἔφρουν διὰ τὴν γνῶσιν κάμνει ταχύτατα βήματα ἢ καὶ ἄλλα πρὸς κατάκτησιν τοῦ διαστήματος. Καὶ τώρα κατῳρθωσε νὰ τρέχῃ πέραν τῆς Γῆς μὲ τὴν ταχύτητα τοῦ κοσμικοῦ πυραύλου, τῶν 40.000 χλμ. τὴν ὥραν. Ἡ ταχύτης αὕτη τοῦ δίδει πολλὰ πλεονεκτήματα, ἀλλὰ τοῦ αὐξάνει καὶ τὰς εὐθύννας διὰ τὴν καθοδήγησιν τῶν ὀχημάτων αὐτῶν. Εἶναι ἀναγκαῖα ἀναμφιβόλως μία ἰσορροπία ἐκ παραλλήλων ἀνάπτυξις τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ διὰ νὰ γίνῃ καλὴ καὶ ἐπωφελῆς ἀξιοποίησις τῶν τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν προόδων πρὸς ὄφελος ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.

ΕΝΑΣ ΛΑ-Ι-ΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΟΣ: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ

Εἰς τὰ δύο πρῶτα τεύχη τοῦ ἔφετεινοῦ ἔτους, αἱ «Ἀκτίνες» παρουσίασαν τὸν περίφημον βυζαντινὸν πνευματικὸν συγγραφέα τοῦ 11ου αἰῶνος, Συμεὼν τὸν Νέον Θεολόγον. Εἰς τὰ τεύχη Ἀπριλίου καὶ Μαΐου, ἔγινε λόγος διὰ τὸν μεγάλον ἐκκλησιαστικὸν ἄνδρα καὶ ἅγιον τοῦ 14ου αἰῶνος, τὸν Γρηγόριον Παλαμᾶν. Σήμερον, τὸ ὄραϊον, ἀλλὰ δυστυχῶς τελευταῖον, βιβλίον τῆς ἀειμνήστου Μύρας Λό-Μποροντίν, τῆς γνωστῆς Γαλλορωσίδος ἱστορικοῦ, διὰ τὸν Νικόλαον Καβάσιλαν, νομικόν, διπλωμάτην καὶ διδάσκαλον τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, σύγχρονον τοῦ Παλαμᾶ, μᾶς προσφέρει τὴν εὐκαιρίαν διὰ νὰ δλοκληρώσωμεν τὴν εἰκόνα.

Αἱ τρεῖς αὐταὶ μορφαὶ ἀποτελοῦν μίαν ἀδιαίρετον καὶ ἀχώριστον τριάδα. Εἶναι τὸ «ὀρόσημον» μᾶς λαμπρᾶς καὶ σπουδαιότητος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς θεολογίας ἐποχῆς. Εἶναι οἱ «κορυφαῖοι» τῆς περιόδου ἐκείνης, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ὀρθόδοξον Βυζάντιον, μὲ λελυμένα πλέον ὑπὸ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς χριστολογίας—τὰ προβλήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ—ἐπροχώρησε καὶ ἐστράφη πρὸς τὰ προβλήματα τῆς πνευματολογίας—πρὸς τὰ προβλήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, ἡ «θεολογία» τῶν παλαιότερων συνεπληρώθη μὲ τὴν «πνευματικότητα», ἡ «διδασκαλία περὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ» συνεπληρώθη μὲ τὴν «διδασκαλίαν περὶ τῆς αἰωνίου καὶ πνευματικῆς ζωῆς», περὶ τῆς θείας ἐκείνης ζωῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Πατὴρ μᾶς καλεῖ νὰ ζήσωμεν ἐν τῷ Υἱῷ, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ταυτοχρόνως δέ, ἡ πνευματικότης ἐξήλθεν ἀπὸ τὰς ἐγγλείστρας καὶ τὰ ἡσυχαστήρια διὰ νὰ γίνῃ κτῆμα ὅλου τοῦ λαοῦ, διὰ νὰ «χριστοποιήσῃ» καὶ νὰ «πνευματο-

ποιήσῃ» ὀλόκληρον τὸν ἄνθρωπον, κάθε ἐνέργειαν καὶ κάθε ἐκδήλωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι μόνον τὴν θρησκευτικὴν του ζωὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν κόσμον τῶν καθημερινῶν του σχέσεων καὶ τῆς καθημερινῆς του ἐργασίας, ὄχι μόνον τὴν ἀντικειμενικὴν του συμπεριφορὰν ἀλλὰ καὶ τὰ δυσθεώρητα βάθη τῆς ὑποκειμενικότητός του.

Τῆς κοσμογονικῆς αὐτῆς περιόδου δεσπόζουν οἱ ἐν λόγῳ τρεῖς ἄνδρες. Ὁ πρῶτος ἔσπειρεν, οἱ δύο ἄλλοι ἐθέρισαν. Ὁ Συμεὼν εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 11ου αἰῶνος, ἔθεσεν εἰς τὸ κέντρον τῆς θεολογικῆς σκέψεως καὶ ζωῆς τὰ ζητήματα, τὰ σχετικὰ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θεοποιὸν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἐνεκαίνιασε τὴν «νέαν θεολογίαν», δηλαδὴ, τὴν πνευματολογίαν ἢ πνευματικότητα. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος πάλιν εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα ἀπέδειξε, ὅτι ἡ νέα αὐτὴ θεολογία δὲν ἀποτελεῖ αὐθαίρετον νεωτερισμόν, ἀλλ' εἶναι ἡ λογικὴ συνέπεια καὶ προέκτασις, ὁ φυσιολογικὸς καρπὸς τῆς παλαιᾶς, τὴν ὁποίαν ἔρχεται νὰ δλοκληρώσῃ καὶ ἄνευ τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ. Ὁ Νικόλαος Καβάσιλας τέλος, ἕνας λαϊκός, νομικὸς καὶ ἀνώτατος κρατικὸς λειτουργός, φίλος καὶ στενὸς συνεργάτης τοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννου Κατακουζηνοῦ, εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν διδάσκαλος τῆς πνευματολογίας ἢ πνευματικότητος, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος, μὲ ἀπαράμιλλον εὐγλωττίαν καὶ σαφήνειαν, ἐξήγησεν, ὅτι θεολογία, πνευματικότης καὶ μυστηριακὴ ζωὴ εἶναι κατ' οὐσίαν λέξεις ταυτόσημοι, καὶ ὅτι κάθε χριστιανός, ἀνεξαρτήτως θέσεως ἢ ἐπαγγελματικῆς ἀσχολήσεως, δύναται καὶ ὀφείλει, διὰ τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν λειτουργικὴν καὶ μυστηριακὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ζῆσῃ «θεολογικῶς», νὰ καταστῇ ναὸς τοῦ Ἁ-

γίου Πνεύματος, νὰ γίνη «χριστός», νὰ ζῆ, δηλαδή, ὄχι πλέον αὐτός, ἀλλὰ νὰ ζῆ ἐν αὐτῷ ὁ Χριστός τοῦ Κυρίου, ὁ σαρκωθεὶς Λόγος τοῦ Θεοῦ, προσφέρον ἕξ ὀνόματος ὅλης τῆς δημιουργίας λατρείαν καὶ προσκύνησιν εἰς τὸν Πατέρα καὶ ἀνακαινίζων διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

Δὲν εἶναι ἐπομένως εὐκολον νὰ σημασιολογήσῃ καὶ νὰ ἀξιολογήσῃ κανεὶς τὸ ἔργον ἐνὸς ἕξ αὐτῶν, ἐὰν δὲν τὸ «θεωρήσῃ» ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὸ ἔργον καὶ τῶν δύο ἄλλων. Ὅπως ἐπίσης δὲν εἶναι εὐκολον νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν σπουδαιότητα τῆς προσφορᾶς καὶ τῶν τριῶν, ἐὰν δὲν ἔχη κατὰ κάποιον τρόπον ὑπ' ὄψιν του τὴν ὅλην ἐποχὴν των. Δι' αὐτό, ἀκριβῶς, καὶ ἡ Λό-Μποροντίν, εἰς τὸ ὠραῖον βιβλίον της, πὸν ἔδημοσιεύθη ἔνα περίπου ἔτος μετὰ τὸν θάνατόν της ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐνας διδάσκαλος τῆς βυζαντινῆς πνευματικότητος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα: Νικόλαος Καβάσιλας»⁽¹⁾, δὲν ἠρέσθη ἀπλῶς νὰ δώσῃ μίαν θαυμασίαν ὁμολογουμένως σύνθεσιν τοῦ καθολικοῦ ἔργου, ἀλλὰ τὸ ἐποποθέτησε μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ὅλης ἐποχῆς καί, εἰδικώτερον, μέσα εἰς τὸ πλαίσιον πὸν παρέχουν τὰ ἔργα τοῦ Συμεῶν καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου. Ἔτσι μᾶς ἐχάρισεν ἔνα βιβλίον-κλειδί, πὸν μᾶς ἀνοίγει τὸν λαμπρὸν κόσμον τῆς βυζαντινῆς πνευματικότητος καὶ θεολογίας, καὶ γενικώτερον μᾶς βοηθεῖ νὰ ἐννοήσωμεν καὶ νὰ ἐξηγήσωμεν πολλὰ φαινόμενα καὶ γεγονότα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας καὶ τῆς ἐξελιξέως τῆς πνευματικῆς ζωῆς κατὰ τοὺς τελευταίους 9 αἰῶνας. Καὶ τὸ βιβλίον αὐτὸ προσλαμβάνει ἀκόμη μεγαλύτεραν ἀξίαν, ὅταν ἀναλογισθῇ κανεὶς, ὅτι, ἐνῶ ἤρχισε νὰ γράφεται πρὸ 30 περίπου ἐτῶν, ἐτελείωσεν ὀλίγας μόνον ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου τῆς συγγραφέως: δὲν εἶναι, δηλαδή, ἀπλῶς καρπὸς μακρᾶς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης καὶ ἐργασίας, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ὁ ὕστατος λόγος μᾶς ζωῆς ἀφιερωμένης εἰς τὴν σπουδὴν

καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ὀρθοδόξου βυζαντιοῦ.

★

Θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ ὁμως μία παρέκβασις, πὸν θὰ μᾶς δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναφέρωμεν μερικὰ πράγματα διὰ τὴν συγγραφέα.

Ἡ Μύρρα Λό-Μποροντίν (1882-1957) ἦτο κόρη διαπρεποῦς Ρώσου φυσιοδίφου καὶ σύζυγος τοῦ μεγάλου Γάλλου ἱστορικοῦ Φερντινὰν Λό. Ἐγκατεστημένη δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τοῦ 1906, ἔζησεν ὅλην ἐκείνην τὴν θαυμαστὴν «περιπέτειαν τῆς χάριτος», ἡ ὁποία, κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίας τοῦ αἰῶνος μας, ὠδήγησε τόσοις Γάλλους διανοουμένους ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ θετικισμοῦ καὶ τοῦ ἐπιστημονισμοῦ εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ προσωπικὴ της ὁμως περίπτωσις παρουσιάζει κάποιαν ἰδιοτυπίαν. Διότι, ἐνῶ οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν συγχρόνων της «ἀνεκάλυψαν τὸν Χριστὸν» κυρίως διὰ τῆς φιλοσοφίας, τῆς τέχνης, ἢ καὶ τῆς ἐπιστήμης, αὐτὴ «ἐπέστρεψε» διὰ τῆς φυσικωτέρας ὁδοῦ: διὰ τῆς θεολογίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας.

Ἡ Μύρρα Λό-Μποροντίν εἶχε σπουδάσει ἱστορίαν, καὶ αἱ πρώται ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι της ἀνεφέροντο εἰς τὸ ἱποτικὸν μυθιστόρημα τοῦ δυτικοῦ Μεσαίωνος. Δὲν ἦτο ὁμως δυνατὸν νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν πραγματικὴν σημασίαν τοῦ παραφόρου ἔρωτος τοῦ Τριστάνου διὰ τὴν Ἰζόλδην ἢ τὸν βαθύτερον συμβολισμόν τοῦ Γραάλ, χωρὶς νὰ μελετήσῃ τὴν λατρευτικὴν καὶ θεολογικὴν παράδοσιν τῆς καθολικῆς Δύσεως. Αὐτὸ ἐκέντησε τὸ ἐνδιαφέρον της καὶ τὴν ὤθησε νὰ διευρύνῃ τὸν κύκλον τῶν μελετῶν της, ὥστε νὰ περιλάβῃ καὶ τὴν ὀρθοδόξον Ἀνατολήν. Γρήγορα ὁμως, κάτω ἀπὸ τοὺς θεολογικοὺς ὄρους καὶ τοὺς λειτουργικοὺς τύπους, ἤρχισε νὰ ἀνακαλύπτῃ τὴν πίστιν καὶ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ ἐκπληξιν διεπίστωσεν, ὅτι τὰ χριστιανικὰ δόγματα δὲν ἦσαν «διαλεκτικὰ ἀραβουργήματα, προωρισμένα νὰ καταπλήσσουν καὶ νὰ ἀφοπλίσουν τὴν ἀγροῖκον καὶ ἀφελῆ διάνοιαν τῶν παλαιῶν», οὔτε αἱ ἐκκλησιαστικαὶ τελεταὶ «θαυμασταὶ ἐπινοήσεις διὰ νὰ ἡμερώνουν τὰ ἦθη καὶ νὰ ὠραΐζουν κάτω τὴν τραχεῖ-

(1) «Un Maître de la Spiritualité Byzantine au 14e Siècle: Nicolas Cabasilas». Editions de l'Orante. Paris, 1959 σελ. 189.

αν ζώνη πρωτογόνων λαών», αλλά, αντιθέτως πρὸς ὅτι αὐτὴ καὶ πολλοὶ σύγχρονοὶ τῆς ἐφαντάζοντο, ἦσαν «βαθύταται, πειστικώταται καὶ παραστατικώταται ἐξηγήσεις τοῦ μυστηρίου τῆς ὑπάρξεως, ἡ λογικωτέρᾳ καὶ πλέον ἱκανοποιητικῇ ἀπάντησις πρὸς ἐδόθη μέχρι στιγμῆς εἰς τὸ προαιώνιον ἐρώτημα τοῦ ἀνθρώπου: διατί ὑπάρχω». Ἡ διαπίστωσις αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία τῆς «ἐπιστροφῆς» τῆς εἰς τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀποφάσεώς τῆς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἱπποτικὸν μυθιστόρημα καὶ νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν χριστιανικὴν θεολογίαν καὶ πνευματικότητα, ἥ, ὅπως ἔλεγεν ἡ ἰδία, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν μελέτην τοῦ ἀνθρωπίνου ἔρωτος καὶ νὰ ἀφιερωθῇ εἰς τὴν μελέτην τῆς θείας ἀγάπης⁽²⁾. Ἐπιβλητικὴ εἶναι ἡ σειρά τῶν σχετικῶν ἄρθρων, πραγματειῶν καὶ μονογραφιῶν, πρὸς ἐδημοσίευσεν ἔκτοτε. Ἀπὸ τὴν πρώτην ὅμως στιγμῆν, ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν αἱ ἐργασίαι τῆς αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν πνευματικότητα τοῦ βυζαντίου. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη, φιλοδοξία τῆς ἡτο νὰ ἐξηγήσῃ «γαλλιστὶ εἰς τοὺς Γάλλους» τοὺς θεολογικοὺς καὶ πνευματικοὺς θησαυροὺς τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς ζωῆς τῆς, ἡ παλαιὰ αὐτὴ ἀπαδὸς τοῦ ἱστορικοῦ θετικισμοῦ τοῦ Κόντ καὶ τοῦ Μπαινβίγ ἐθεωρεῖτο αὐθεντία διὰ τὰ ζητήματα τῆς θεολογίας καὶ τῆς πνευματικότητος τῶν τελευταίων βυζαντινῶν αἰώνων. Καὶ ναὶ μὲν θὰ ἦτο ὑπερβολὴ νὰ χαρακτηρίσῃ κανεὶς τὸ ἔργον τῆς—ὅπως ἔκαμαν ὀρισμένοι παρισνοὶ θαυμασταὶ τῆς—ὡς ἓνα ἐκ τῶν κυρίων συντελεστῶν τῆς σημερινῆς καταπληκτικῆς ἀνθήσεως τῶν πατερικῶν σπουδῶν εἰς τὴν Δύσιν, ἰδίως τὴν καθολικὴν. Θὰ ἦτο ὅμως πολὺ δύσκολον νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ἀποφασιστικὴν συμβολὴν τῆς εἰς τὴν κατάλυσιν ἐνὸς παλαιότατου καὶ εὐρύτατου διαδεδομένου μύθου, τοῦ μύθου, ὅτι μετὰ τὸ Σχίσμα ἡ ὀρθόδοξος Ἀνατολὴ περιῆλθεν εἰς κατάστασιν θεολογικῆς ἀδρανείας καὶ στασιμότητος καὶ περιωρισθῆ εἰς τὸν ρόλον τοῦ ἀπλοῦ

φύλακος καὶ συντηρητοῦ τοῦ ἀρχαίου ἐκκλησιαστικοῦ θησαυροῦ.

Τὸ γνωστότερον ἴσως ἔργον τῆς Λό-Μποροντίν εἶναι «Ἡ περὶ θεώσεως διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ ΙΑ' αἰῶνος»⁽³⁾, πρὸς θεωρεῖται πλέον ἀπὸ ὅλους κλασσικόν. Ἄλλ' ὁ «μεγάλος ἔργος» τῆς ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς ὁ βυζαντινὸς Μεσαίων, οἱ τέσσαρες αἰῶνες πρὸς προηγῆθησαν τῆς Ἀλώσεως, ἡ ἐποχὴ, δηλαδὴ τοῦ Συμεῶν, τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Καβάσιλα. Ἐκεῖνο πρὸς τὴν προσεῖλκε τόσον πολὺ εἰς αὐτὴν τὴν περίοδον ἦτο ἡ δημοιοργικὴ καὶ συνθετικὴ τῆς ἱκανότητος, καὶ περισοτέρων συγκεκριμένων ἡ ἱκανότητος τῆς νὰ δημιουργήσῃ μίαν πνευματικότητα, ἡ ὁποία πηγάζει ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δόγμα, ἡ ὁποία παρὰ τὸν ἔντονον προσωπικόν τῆς τόνον παραμένει εἰς ὅλα τὰ σημεῖα ἐκκλησιαστικὴ καὶ λειτουργικὴ, ἡ ὁποία χωρὶς νὰ θίγῃ οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστον τὴν ἀντικειμενικότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας παραδέχεται καὶ ἀναγνωρίζει ἢ, ἀκριβέστερον, ἀνακαλύπτει καὶ «βαπτίζει» τὸν κόσμον τῆς ἀνθρωπίνης ὑποκειμενικότητος, ἡ ὁποία τέλος δὲν εἶναι προωρισμένη δι' ὀλίγους ἐκλεκτοὺς ἀλλ' εὐρίσκεται εἰς τὴν διάθεσιν παντὸς μέλους τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν διάθεσιν ὅλου τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Μόνον ὅποιος ἔτυχε νὰ ζῆσῃ ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν Δύσιν—ὅπως ἡ Λό-Μποροντίν—εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῆσῃ δεόντως τὴν ἀξίαν μιᾶς τοιαύτης πνευματικότητος. Διότι, εἰς τὴν Δύσιν, ἡ πνευματικὴ ζωὴ δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ θεωρεῖται ὁ πυρὴν καὶ τὸ κέντρον τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ παρουσιάσῃ ἀδυναμίας καὶ ἐλλείψεις, πρὸς ὅχι σπανίως ἔγιναν αἰτίαι σοβαρῶν παρεκκλίσεων καὶ παρεκτροπῶν. Μία τοιαύτη ἀδυναμία ὑπῆρξεν, ἐπὶ μακρότατον διάστημα, ὁ χωρισμός, συνειδητὸς ἢ ὑποσυνειδητὸς, τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἀπὸ τὸ δόγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, τῆς εὐσεβείας

(2) «Ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου ἔρωτος εἰς τὸν θεῖον ἔρωτα» (De l' amour profane à l' amour sacré) εἶναι ὁ τίτλος ἐνὸς ἀνεκδότου ἀκόμη βιβλίου τῆς, εἰς τὸ ὅποιον περιγράφει τὴν πνευματικὴν τῆς δόξυσειαν.

(3) «La Doctrine de la Déification dans l' Eglise Grecque jusqu' au 11ième Siècle», πρὸς ἐδημοσιεύθη εἰς τρία διαδοχικὰ τεύχη τῆς Revue d' Histoire des Religions, Paris, 1932 - 33.

καὶ τῆς προσευχῆς ἀπὸ τὴν θεολογικὴν γνώσιν καὶ ἀλήθειαν, τῆς χριστιανικῆς πράξεως ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν θεωρίαν. Ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ χωρισμοῦ αὐτοῦ ἦτο, ὅτι πολὺ συχνὰ ἢ μὲν θεολογία ἐθεωρεῖτο αὐτοσκοπός, μία ἐνέργεια ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν πείραν καὶ τὴν καθημερινὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, μία μάθησις ἄσχετος πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν πραγματικότητα, ἢ δὲ πνευματικὴ ζωὴ ἐγκατελείπετο εἰς τὸ ἔλεος τῶν ἐπινοήσεων καὶ αὐτοσχεδιασμῶν τῶν θεολογικῶς ἀνιδέων ἢ, ἀκόμη χειρότερον, εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ὁρμῶν καὶ τῶν ὀρέξεων τῆς θεολογικῶς ἀδιαφωτιστοῦ ψυχῆς. Ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἡ θλιβερὰ αὐτὴ παρεξήγησις ἐπροξένησε πολλὰς καὶ σοβαρὰς βλάβας. Ἐβλάψε τὴν θεολογίαν, διότι τὴν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὰς πηγὰς τῆς καὶ τὴν μετέβαλλε συχνὰ εἰς ἓνα «κόραιο ἀλλά ἄσμοον ἄνθος τοῦ θερμοκηπίου», δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ τρόπου συνετέλεσεν εἰς τὸν ὑποβιβασμὸν τῆς ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τῆς «βασίλιδος καὶ κυρίας πασῶν τῶν ἐπιστημῶν» (Δαμασκηνός), τῆς «ἐπιστήμης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἔργων Αὐτοῦ», (Ὁριγένης, Μ. Βασίλειος, Μ. Ἀθανάσιος), τοῦ «λογικοῦ ρυθμιστοῦ τῆς ζωῆς, τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ πιστοῦ» (Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης), εἰς τὴν θέσιν ἑνὸς «ἀπλοῦ καὶ κάπως ἔξωτικῶν κλάδου τοῦ ἐπιστητοῦ ποῦ δὲν ἐνδιαφέρει παρὰ μόνον ὀλίγους εἰδικούς». Πολὺ περισσότερον ὁμως ἐβλάψε τὴν πνευματικὴν ζωὴν, διότι τὴν ἐταύτισεν, εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν πολλῶν εὐσεβῶν, μὲ τὴν θρησκευτικὴν συγκίνησιν καὶ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα. Ἔτσι, μυριάδες πιστῶν, ὄχι μόνον ἠγνόησαν τὴν αὐστηρὰν προειδοποίησιν ὅλων τῶν πνευματικῶν διδασκάλων, ὅτι τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα, μόνον του, εἶναι ἀνίκανον νὰ βοηθήσῃ καὶ πολὺ ὀλιγώτερον νὰ σώσῃ τὸν πεπτωκότα καὶ ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅτι, ἀντιθέτως, χωρὶς τὴν συνεχῆ καθοδήγησιν καὶ αὐστηρὰν πειθαρχίαν τῆς θεολογίας, ἡμπορεῖ εὐκολώτατα νὰ ἀποθῆ πηγὴ μεγάλων πνευματικῶν δεινῶν καὶ ὀλεθρίας πλάνης, ἀλλ' ἐπίστευσαν οἱ ἴδιοι καὶ ἔδωσαν τὴν ἐντύπωσιν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι τὸ ἀσάλευτον θεμέλιον τῆς

ζωῆς καὶ τῆς ἀληθείας, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ κοινὸς συναισθηματισμὸς, προῖον τῆς φαντασίας καὶ τῶν τυφλῶν ἐνστίκτων τῆς ψυχῆς μας⁽⁴⁾.

Δὲν εἶναι φυσικὰ δυνατόν, νὰ περιγρῶψωμεν ἐδῶ τοὺς διαφόρους παράγοντας ποῦ ἐδημιούργησαν αὐτὴν τὴν κατάστασιν, οὔτε νὰ ἀναλύσωμεν τὴν ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσαν θεωρίαν, ποῦ ὑποστηρίζουν σήμερον πολλοί, Ὁρθόδοξοι καὶ μὴ, μελετηταὶ καὶ ἢ ὅποια ἀποδίδει τὰς περισοτέρας ἀδυναμίας καὶ ἐλλείψεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Δύσεως: α) εἰς τὴν θεολογικὴν τῆς καθυστέρησιν, εἰς τὸ ὅτι δὲν κατώρθωσε μέχρι σήμερον νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ στάδιον τῆς χριστολογίας εἰς τὸ στάδιον τῆς πνευματολογίας· καὶ β) εἰς τὸ γεγονός ὅτι, λόγω αὐτῆς τῆς καθυστέρησεως, ἡ ἀνακάλυψις τοῦ κόσμου τῆς ἀνθρωπίνης ὑποκειμενικότητος δὲν ἔγινεν εἰς τὴν Δύσιν, ὅπως εἰς τὴν Ἀνατολήν, μέσα εἰς ἓνα περιβάλλον θεολογικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς σαφῶς καθωρισμένον, ἀλλὰ μέσα εἰς μίαν ἀμόρφαιραν θεολογικῆς ἐλλείψεως, ἀβεβαιότητος καὶ ἀμφιβολίας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μείνῃ ὁ ὑποκειμε-

(4) Ὁ πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Φλωρόβσκυ, καθηγητῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Χάρβαρντ καὶ, κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, ὁ «ἐξοχώτερος ἐκπρόσωπος τῆς συγχρόνου ὀρθοδόξου θεολογίας», (Dieu Vivant, ἀρ. 13, σελ. 62), εἰς τὸ μνημειώδες ἔργον του «Οἱ δρόμοι τῆς ρωσικῆς θεολογίας» ὑποστηρίζει, ὅτι ἀναλόγους ἀδυναμίας ἐνεφάνισεν ἡ νεωτέρα ὀρθόδοξος θεολογία, ἰδίως, ἡ ρωσικὴ, ἢ ὅποια, μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου, περιωρίσθη πολὺ συχνὰ εἰς μίαν ἀπλὴν μίμησιν καὶ ἀντιγραφὴν τῶν δυτικῶν προτύπων. Κατὰ τὴν γνώμην του, αἱ ἀδυναμίας αὐταὶ εἶχαν ὡς συνέπειαν μίαν «θλιβερὰν διάστασιν μεταξύ θεολογικῆς γνώσεως καὶ εὐσεβείας, ἐπιστήμης καὶ προσευχῆς, ἀκαδημαϊκοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς—ἓνα ἀλγεῖνὸν διαζύγιον μεταξύ «διανοουμένων» καὶ «λαοῦ» ἐντὸς αὐτῶν τούτων τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας», ποῦ ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ὁ «κύριος ὑπεύθυνος τῆς ἐλλείψεως κάθε ἀξιολόγου ἐρεύνης καὶ ἀναζητήσεως ἐπὶ τοῦ θεολογικοῦ πεδίου εἰς τὸν νεώτερον ὀρθόδοξον κόσμον», ἀλλὰ καὶ εἰς ἕκ τῶν κυρίων συντελεστῶν «τῆς ἀσταθείας, τῆς ἀπιστίας, τῶν συνεχῶν ἐρωτοτροπιῶν τῆς ρωσικῆς ψυχῆς μὲ τὴν ἀναρχίαν, τὸ χάος καὶ τὸ μῆδέν». (Ἰδε Dieu Vivant, ἔνθα ἀνωτ. ὅπου καὶ ἡ γαλλικὴ μετάφρασις τοῦ ἐπιλόγου τοῦ προαναφερθέντος βιβλίου. Ἐπίσης, «Ἀνάπλασις», Ὀκτώβριος 1959, σελ. 125-126).

νικός κόσμος τοῦ ἀνθρώπου «ἀβάπτιστος», νὰ μὴ ἐνταχθῆ ὀργανικῶς καὶ νὰ μὴ ἀφομοιωθῆ εἰς τὸν «καινὸν ἄνθρωπον», ποῦ οἰκοδομεῖ ὁ Θεὸς ἐν τῷ Χριστῷ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Πνεύματός του⁽⁵⁾.

Θὰ ὑπενθυμίσωμεν μόνον ὅτι, ἐπειδὴ ἡ πνευματικότης δὲν εἶναι κάτι τὸ ἄσχετον μὲ τὸν πολιτισμόν, ἀλλ' ἀντιθέτως ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδιά του, ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐλλείψεις καὶ αἱ ἀδυναμίαι τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Δύσεως δὲν ἔμειναν χωρὶς τοὺς ἀντικτύπους καὶ τὰς ἐπιπτώσεις τῶν ἐπὶ τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου. Κατὰ τὴν γνώμην ἐγκρίτων ἱστορικῶν τοῦ πολιτισμοῦ, αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς κρίσεις, τὰς συγκρούσεις καὶ τὰς ἀντινομίας τοῦ λεγομένου δυτικοῦ πολιτισμοῦ, ποῦ εἰς τὰς ἡμέρας μας τείνει νὰ γίνῃ παγκόσμιος, δὲν ὀφείλονται μόνον εἰς οἰκονομικά, κοινωνικά, πολιτικά ἢ τεχνικά αἷτια, ὅπως συνήθως φανταζόμεθα. Αἱ ρίζαι τῶν εὐρίσκονται πολὺ βαθύτερον: εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ χριστιανικὴ Δύσις δὲν κατώρθωσε μέχρι σήμερον νὰ ὑπερικήσῃ τὰς πνευματικὰς ἀδυναμίας της καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὰς πνευματικὰς ἀσθενείας της, δὲν κατώρθωσε, μὲ ἄλλους λόγους, νὰ ἀποκτήσῃ μίαν ἀρτίαν καὶ ὀλοκληρωμένην πνευματικότητα⁽⁶⁾. Αὐτὸ τὸ ἀντιλαμβάνονται σήμερον οὐκ ὀλίγοι εἰς τὴν Δύσιν. Καὶ μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις τῶν ἀγωνίζονται διὰ νὰ ἀποκτήσουν μίαν τοιαύτην πνευματικότητα. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τίθεται ὑπὸ ὀξύτεραν καὶ πλέον ἐπείγουσαν μορφήν διὰ τοὺς κατ' ἐπίγνωσιν θρησκευόντας. Διότι, κατὰ τὴν πίστιν καὶ ἀντίληψιν τῶν τελευταίων, ἡ πνευματικὴ ζωὴ δὲν εἶναι μέσον διὰ τὴν δημιουργίαν

ἢ τὴν σωτηρίαν τοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τὴν δημιουργίαν μᾶς καλύτερας ζωῆς καὶ μιᾶς λαμπροτέρας αὔριον, ἀλλ' εἶναι «τέλος», εἶναι σκοπός, εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὁ ὁποῖος ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ γίνῃ τέκνον Του, νὰ ζῆσῃ μὲ τὴν ζωὴν Του, νὰ καταστῆ μέτοχος καὶ κοινωνός τῆς φύσεώς Του. Διὰ τοὺς χριστιανοὺς αὐτοὺς, κάθε ἐλλείψις καὶ κάθε ἐλάττωμα τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι ἓνα ἐμπόδιον εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ θείου θελήματος, ἓνα κώλυμα εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνῶ, ἀντιθέτως, μία πλήρης καὶ ὀλοκληρωμένη πνευματικὴ ζωὴ σημαίνει τελειότεραν «ζήτησιν» τοῦ Θεοῦ, μεγαλυτέραν καὶ πληρεστέραν συμμόρφωσιν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ φιλόανθρωπον θέλημά Του. Λόγοι λοιπὸν «πρακτικοί», καὶ ὄχι ἀκαδημαϊκοὶ ἢ πολιτιστικοί, εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ ἀναγκάζουν σήμερον τόσοις χριστιανοὺς εἰς τὰς καθολικὰς χώρας τῆς Δύσεως νὰ στραφοῦν πρὸς τὴν λειτουργικὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τοὺς θεοφόρους Πατέρας, καὶ γενικῶς πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ νὰ ἀναζητήσουν ἐκεῖ μίαν πνευματικότητα ὀλοκληρωμένην καὶ ἀπηλλαγμένην ἀπὸ τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰ ἀδύνατα σημεῖα ποῦ προαναφέραμεν. Καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς χριστιανοὺς ἐπιλοδοῖ ἡ ἀείμνηστος Μύρρα Λό-Μποροντὶν νὰ ἐξηγήσῃ, ὅτι ἡ πνευματικότης τὴν ὁποῖαν ἀναζητοῦν δὲν εἶναι κάτι ποῦ δὲν ὑπάρχει καὶ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ γίνῃ τώρα ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' εἶναι κάτι ποῦ εἰς τὰς γενικὰς του τοῦλάχιστον γραμμάς ὑπάρχει ἤδη καὶ τὸ ὁποῖον ἔγινε πρὸ 9 περίπου αἰῶνων ἀπὸ τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ φιλοδοξία αὕτη ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῆς ζωῆς της κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ εἰς αὐτὴν ἀφιέρωσεν ἓνα σημαντικώτατον μέρος τοῦ ἔργου της. Προῖόν δὲ τῆς εὐγενούς αὐτῆς φιλοδοξίας, ἡ ὁποία δὲν ἐπήγαγεν ἀπὸ ἐγωισμὸν, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφούς, εἶναι καὶ τὸ ἀνά χειρας βιβλίον.

★

Ἄλλ' ἄς ρίψωμεν ἓνα βλέμμα εἰς τὸ ὠραῖον αὐτὸ βιβλίον, ποῦ διαιρεῖται εἰς τρία

(5) Π. χ. ὁ Vladimir Lossky: «Essai sur la Théologie Mystique de l'Église d'Orient», Paris, Aubier, 1944. Ἑλληνικὴ Μετάφρασις: «The Mystical Theology of the Eastern Church». London, James Clarke, 1957. Ἐπίσης Olivier Clément: «A propos du Filioque» ἐν Le Messager Orthodoxe, τεύχη 7 καὶ 8.

(6) Τὸ θέμα ἀνέπτυξεν ἀριστοτεχνικώτατα ὁ Christopher Dawson εἰς τὰ δύο κλασσικά πλέον ἔργα του: «Progress and Religion», London, Sheed and Ward, 1937· καὶ «The Making of Europe», London, Sheed and Ward, 1942. Ἴδε ὡσαύτως Dom Gregory Dix, OSB: «The Shape of the Liturgy», London, Dacre Press, 1944—Ἰδίως κεφάλαιον ix. «The Sanctification of Time».

μέρη, τὸ ἕνα ὠραιότερον καὶ πλουσιώτερον ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Τὸ πρῶτον μέρος ἐπιγράφεται «Εἰσοδος εἰς τὴν σφαιραν τοῦ ἱεροῦ», (σελ. 13-60), καὶ εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Καβάσιλα καὶ γενικῶς τῆς βυζαντινῆς Ἀνατολῆς περὶ τοῦ συμβολισμοῦ τοῦ ναοῦ καὶ τῶν τελουμένων ἐν τῷ ναῷ. Ὁρισμένα σημεῖα τοῦ μέρους αὐτοῦ θὰ φέρουν ἴσως τὸν ἀναγνώστην εἰς ἀμηχανίαν. Διότι ὁ βυζαντινὸς Μεσαίων, προκειμένου νὰ περιγράψῃ τὸ μυστήριον τοῦ ναοῦ καὶ τῶν τελουμένων ἐν αὐτῷ, δὲν ἐδίσταξε νὰ χρησιμοποιήσῃ πλοῦτον εἰκότων, παρομοιώσεων καὶ ἀλληγοριῶν, πού ὄχι σπανίως ξενίζει τὸν σημερινὸν χριστιανὸν καὶ τὸν κάμνει νὰ αἰσθάνεται ὡσάν νὰ ἦτο χαμένος μέσα εἰς ἕνα πυκνὸν δάσος. Κάτω ὅμως καὶ ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἀκόμη ὑπερβολὰς τοῦ ὕφους καὶ τῆς γλώσσης, ὁ προσεκτικὸς μελετητὴς ἀνακαλύπτει πάντοτε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου καί, εἰδικότερον, τὴν διδασκαλίαν τῆς πρὸς Κολλοσσαεῖς ἐπιστολῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐν τῷ Χριστῷ καὶ ἐπομένως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, «κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς» (2, 9). Διὰ τοὺς Ὁρθοδόξους τοῦ βυζαντινοῦ, ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ποτὲ ἀπλὴ ὄργανωσις, ἀπλοῦς θεσμός, ἀπλοῦν σωματεῖον· εἶναι, πάντοτε καὶ προπάντων, ἡ σὰρξ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν καλεῖται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς νὰ ἐνοσωματωθῇ καὶ νὰ ἀφομοιωθῇ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καθε ἀνθρώπος.

Εἰς τὴν γραμμὴν αὐτὴν παραμένει καθ' ὅλα πιστὸς ὁ Καβάσιλας. Ἡ γλῶσσα ὅμως πού χρησιμοποιεῖ εἶναι ἀπλουστερα καὶ οἰκειότερα. Κατ' αὐτόν: ὅπως ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ «καρδία» τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, ἔτσι καὶ ἡ ἁγία τράπεζα εἶναι ἡ καρδία τοῦ ναοῦ, ἡ καρδία τῆς λειτουργικῆς συνάξεως, ἡ καρδία τῆς οἰκογενείας τοῦ Θεοῦ πού συναθροίζεται κάθε Κυριακὴν εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον. Εἰς τὴν ἱερὰν αὐτὴν τράπεζαν μᾶς ὁδηγεῖ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ γνωρίσωμεν ἐν τῷ Ἱῶ τὴν καρδίαν τοῦ Πατρὸς, διὰ νὰ δεχθῇ καὶ γευθῇ ἡ καρδία μας κάτι ἀπὸ τὴν ἀπέραντον καὶ ἀ-

περίγραπτον ἀγάπην τοῦ διὰ τὴν κτίσιν, διὰ τὸν ἄνθρωπον, δι' ἕνα ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων. Ἐνούμενοι δὲ μυστηριακῶς μετὰ τοῦ σαρκωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀληθῶς καὶ οὐσιαστικῶς παρόντος ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, εἰσαγόμεθα καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην κοινωνίαν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ζωῆς πού ὑφίσταται μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, γινόμεθα, δηλαδή, μέτοχοι τῆς κοινωνίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ ἁγία τράπεζα ἐπομένως εἶναι τὸ σημεῖον ἐπαφῆς οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁ τόπος συναντήσεως Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἡ εἴσοδος εἰς τὴν θεϊὰν ζωὴν καὶ τὴν θεϊὰν βασιλείαν.

Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὸν Πατέρα εἰ μὴ διὰ τοῦ Υἱοῦ. Ἄλλὰ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Υἱὸν χωρὶς τὴν βοήθειαν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μετὰ τὸ «γένετο» τῆς Παρθένου, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγίνε «σὰρξ» (δηλ. ἄνθρωπος), κατοικεῖ ἐν μέσῳ ἡμῶν, ἔχει στήσιν τὴν σκηρὴν του ἀνάμεσά μας. Ἄλλ' ὅπως πρὸ τῆς Ἀναστάσεως του δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναγνωρίσῃ κανεὶς τὴν θεότητα κάτω ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητά του, ἐὰν δὲν τοῦ τὴν ἀπεκάλυπτεν ὁ Πατὴρ, ἔτσι καὶ σήμερον εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίσωμεν καὶ νὰ ἀγαπήσωμεν τὸν Χριστόν, ἐὰν δὲν πνεύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Διότι ἡ γνώσις καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ εἶναι γνώσις καὶ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, εἶναι δηλαδή κάτι πού ὑπερβαίνει ἀπερίωτος καὶ ἀσυγκρίτως τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου. Ἐν τῷ Χριστῷ κατοικεῖ «πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος», κατοικεῖ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ Δημιουργός, ὁ Κυβερνήτης καὶ Τροφοδότης τῶν πάντων· μετὰ τοῦ Πλάστου καὶ πλάσματος ὑπάρχει ὄντολογικὴ ἄβυσσος, χάνει ἕνα τεράστιον χάσμα, τὸ ὁποῖον καμμία προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ κλείσῃ καὶ νὰ γεφυρώσῃ. Ναί μὲν ὁ Χριστὸς εἶναι ἀληθὴς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης του ἔχει «θεωθῆ», ἔχει ἀναληφθῆ, ἔχει ὑψωθῆ εἰς μίαν σφαιραν, τὴν ὁποίαν ὁ πεπτωκὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἱκανὸς ὄχι μόνον νὰ γνωρίσῃ ἀλλ' οὔτε κἂν νὰ ἀτενίσῃ. Μὲ τὰ φυσικὰ λοιπὸν μέσα πού διαθέτει ὁ ἀνθρώπος δὲν ἠμπορεῖ

νά εὔρη τὸν Χριστὸν καὶ ὅταν τὸν συναντᾷ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον νὰ τὸν ἀγαπήσῃ. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ μέγας ἀρχιερεὺς. Καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς μεσιτεύει ὑπὲρ ἡμῶν καὶ διὰ τῆς μεσιτείας του μᾶς ἀποστέλλεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐκχέει εἰς τὰς κτιστὰς καρδίας μας τὴν ἄκτιστον καὶ αἰώνιον ζωὴν τοῦ Θεοῦ, μᾶς θεώνει, μᾶς ὑψώνει ὑπεράνω τῆς φύσεώς μας μᾶς ἀναβιβάζει εἰς ἓνα ἐπίπεδον ἐπὶ τοῦ ὁποῖου δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν καὶ νὰ ἀγαπήσωμεν τὸν Χριστὸν καὶ ἐν τῷ Χριστῷ τὸν Πατέρα. Ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου αὐτοῦ ἡμεῖς οἱ πρόωην χοῖκοὶ καὶ γηγενεῖς ἐνούμεθα μὲ τὸν Χριστὸν, γινόμεθα ἐν τῷ Ἰῶ υἱοὶ τοῦ Ἰψίστου· δὲν ζῶμεν πλέον μὲ τὴν ἰδικὴν μας ζωὴν, ἀλλὰ ζῶμεν μὲ τὴν ζωὴν ποῦ ζῆ ἡ σὰρξ τοῦ Χριστοῦ, τρεφόμεθα καὶ αὐξάνομεθα μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ζωοποιούμεθα μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, «χριστοποιούμεθα». Ἄλλ' ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ἀγαπητός, εἶναι τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ὁποῖον συγκεντρώνεται ὅλη ἡ πατρικὴ ἀγάπη, τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ὁποῖον ἐπαναπαύεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς. Ἡνωμένοι μετὰ τοῦ Χριστοῦ, σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς του καὶ ὁστέα ἐκ τῶν ὁστῶν του, γινόμεθα καὶ ἡμεῖς ἀντικείμενα τῆς πατρικῆς ἀγάπης, σημεῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπαναπαύεται τὸ πανάγιον Πνεῦμά του, μὲ μίαν λέξιν, ἡμεῖς οἱ πρόωην «σαρκικοὶ» γινόμεθα ἐν τῷ Χριστῷ ἄνθρωποι «πνευματικοί». Διότι, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσει καὶ ἐπεξηγεῖ ὁ Καβάσιλας, πνευματικὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ὁ διανοητικὸς ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος ποῦ σκέπτεται καὶ διανοεῖται, οὔτε ὁ συναισθηματικὸς ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος ποῦ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὰ συναισθήματά του. Τόσον ὁ λόγος ὅσον καὶ τὸ συναίσθημα εἶναι ἀπλῶς στοιχεῖα τῆς κτιστῆς καὶ πεπερασμένης φύσεώς μας, ἡ ὁποία, χωρὶς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, δὲν δύναται οὔτε νὰ γνωρίσῃ οὔτε νὰ λατρεύσῃ τὸν ζῶντα καὶ ἀληθινὸν Θεόν. Πνευματικὸς ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ὁποῖου κατοικεῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ Υἱοῦ· εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ

Ἁγίου Εἰρηναίου, ἀποτελεῖται «ἀπὸ σάρκα καὶ αἷμα καὶ πνεῦμα», δηλαδὴ ἀπὸ ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ «πνευματικὸς» ἄνθρωπος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν «σαρκικόν», τὸν ἀποτελούμενον, δηλαδὴ, μόνον ἀπὸ ψυχὴν καὶ σῶμα, γνωρίζει καὶ ἀγαπᾷ τὸν Χριστὸν, ἔχει «κοινωνίαν μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ μετὰ τοῦ Υἱοῦ», ἀνήκει εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ σαρκωθέντος Υἱοῦ Του, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, φυσικά, ὅπου θέλει πνεῖ. Ἄλλ' ἡ θεία φιλανθρωπία μᾶς ὑπέδειξε τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον διὰ νὰ τὸ ἀποκτήσωμεν. Ὁ τόπος εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ὁ τρόπος τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου, μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν παναγίαν Μητέρα του, παρέμειναν μετὰ τὴν Ἀνάληψίν του συνηγμένοι εἰς τὸ ὑπερῶον τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀναμένοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Παρακλήτου, ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία συγκεντρωμένη κάθε Κυριακὴν εἰς τὸν ναὸν ἀναμένει τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὅπως τότε ὁ Πατὴρ, προσδεξάμενος εἰς τοὺς οὐρανούς τὸν ἀναληφθέντα Χριστὸν του, κατέπεμψεν εἰς τοὺς συνηγμένους ἀποστόλους καὶ μαθητάς τοῦ Κυρίου τὸ Πνεῦμα τῆς ζωῆς, τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγιότητος, ἔτσι καὶ κάθε Κυριακὴν, προσδεχόμενος ὁ Πατὴρ εἰς τὸ νοερὸν καὶ ὑπερουράνιον αὐτοῦ θυσιαστήριον τὰ δῶρα ποῦ τοῦ προσφέρει διὰ τῶν χειρῶν τοῦ Χριστοῦ ἡ Ἐκκλησία, τῆς ἀντικαταπέμπει τὴν δωρεὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κάθε λειτουργία λοιπὸν εἶναι μία νέα Πεντηκοστή. Ὅπως ὅμως μετὰ τὴν Πεντηκοστήν, οἱ ἀπόστολοι δὲν ἔμειναν εἰς τὸ ὑπερῶον ἀλλ' ἐξεχύθησαν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης διὰ νὰ φέρουν τὸ «εὐαγγέλιον», τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα τῆς ἐλευσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ τώρα μετὰ τὴν λειτουργίαν οἱ πιστοὶ οφείλουν νὰ ἐξέλθουν ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ νὰ φέρουν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ περιβάλλοντός των, εἰς ὅλην τὴν κοινωνίαν μέσα εἰς τὴν ὁποῖαν ζοῦν, εἰς ὅλον τὸν κόσμον μέσα εἰς τὸν ὁποῖον τοὺς ἔταξεν ὁ Θεός, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ζωῆς. Διότι, κα-

τὰ τὸν Καβάσιλαν, ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη τὸν φωτισμὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ ὁποῖος ἠνώθη μὲ τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐγνώρισε καὶ ἠγάπησε τὸν Πατέρα, δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραμένῃ ἀδρανῆς· κάθε στιγμὴν τῆς ἡμέρας καὶ κάθε ὥραν τοῦ ἔτους καὶ κάθε ἔτος τῆς ζωῆς του θὰ ἐπιθυμῇ καὶ θὰ λαχταρᾷ νὰ εἶναι «εἰκὼν» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον εἶναι «εἰκὼν» τοῦ Υἱοῦ, ὁ ποῖος εἶναι «εἰκὼν» τοῦ Πατρὸς ἢ, ὅπως ἔλεγεν ὁ μέγας Ἀμβρόσιος, θὰ ἐπιθυμῇ, ὡς ἄτομον καὶ ὡς Ἐκκλησία, νὰ εἶναι τὸ «μυστήριον» τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ «μυστήριον» τοῦ Πατρὸς.

★

Τὸ δεύτερον—καὶ ἴσως κυριώτερον καὶ κεντρικώτερον—μέρος τοῦ βιβλίου εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὴν «Ἐν Χριστῷ ζωὴν», εἰς τὴν ζωὴν τοῦ χριστιανοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εἶναι δὲ τόσον πλούσιον εἰς θεολογικὸν καὶ πνευματικὸν περιεχόμενον, ὥστε νὰ καθιστᾷ ματαίαν κάθε προσπάθειαν περιλήψεως καὶ συντόμου παρουσιάσεώς του.

Θὰ ἀρχεσθῶμεν λοιπὸν νὰ σημειώσωμεν ἀπλῶς δύο βασικά του σημεία:

α) Διὰ τὸν Καβάσιλαν, ὅπως ἄλλωστε καὶ δι' ὅλους τοὺς Ὀρθοδόξους, ἡ «ἐν Χριστῷ ζωὴ», εἶναι πρωτίστως ἡ μυστηριακὴ ζωὴ, ἡ ζωὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας καὶ λειτουργίας, κέντρον καὶ καρδίαν τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, τὸ μυστήριον τῆς κοινωνίας τοῦ ζῶντος Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τῆς ζωῆς αὐτῆς, οἱ πιστοὶ ἐνοῦνται διαρκῶς στενωτέρου μὲ τὸν Χριστόν, αὐξάνονται εἰς ἀγάπην διὰ τοὺς ἀδελφούς των, «κατανοοῦν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως», πὺ εἶναι συνῆνυμος μὲ τὴν «γνώσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ». Αὐτὴ ἡ «ἐνότης τῆς πίστεως» δὲν εἶναι βεβαίως μία ἀπλῆ σύμπτωσης γνωμῶν καὶ κοσμοθεωριακῶν πεποιθήσεων. Εἶναι κάτι τὸ ἀσυγκρίτως καὶ ἀφαντάστως πλουσιώτερον: μία ἐνότης ζωῆς, σκέψεως καὶ ἐνεργείας· ἡ μεταβολὴ τῶν πολλῶν εἰς ἓνα ἄνθρωπον· ἡ πραγματοποιήσις τῆς ὁμοψύχου καὶ ὁμοφώνου ἐκείνης κοινωνίας, ἡ ὁποία φανερῶναι εἰς τοὺς μετέχοντας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἔξω, καὶ συνάμα δοξάζει τὴν

θεῖαν Κοινωνίαν, τὴν κοινωνίαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸν τριαδικὸν Θεόν. Ἡ ἐνότης τῆς πίστεως, ἡ ἐπιτυγχανομένη διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, τ. ἔ. διὰ τῆς ζωῆς τῶν λειτουργικῶν μυστηρίων, εἶναι ὁ κύριος ἢ μᾶλλον ὁ ὀρθὸς τρόπος δοξολογίας τοῦ ζῶντος Θεοῦ, διότι, ὅπως ἀπεκάλυψαν οἱ ἄγγελοι κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, ἡ πραγματικὴ δόξα τοῦ ἐν ὑψίστοις Θεοῦ εἶναι ἡ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ὁ καινὸς ἐκεῖνος τρόπος ὑπάρξεως καὶ ζωῆς, ὁ ὁποῖος κατέστη δυνατὸς διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον καὶ ὁ ὁποῖος συνίσταται εἰς τὴν ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπην, τὴν φιλαδελφίαν, τὴν συγγνώμην καὶ τὴν ἀνοχὴν τῶν ἄλλων, τὴν κατάντησιν τῶν ἀτομικῶν μᾶς ἐγωισμῶν, τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ σατανικοῦ πάθους τῆς φιλοπρωτείας, τὴν ἀποφυγὴν τῶν ἐρίδων, τῶν διαιρέσεων καὶ τῶν σχισμάτων, τὴν ἀγάπην τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ὑπακοῆς, χωρὶς τὴν ὁποίαν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ ἰδίου θελήματος, ἀπὸ τὴν βαρείαν αὐτὴν ἄλυσον πὺ μᾶς κρατεῖ μακρὰν τοῦ Θεοῦ, δεσμίους τοῦ διαβόλου. Ἄλλ' ὁ νέος, ὁ «πνευματικὸς» αὐτὸς τρόπος ὑπάρξεως καὶ ζωῆς, πὺ δοξάζει τὸν Θεὸν καὶ τὸν φανερῶναι εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς μας, εἶναι καρπὸς τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἀποτέλεσμα τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν ψυχὴν μας, ἐπιτυγχάνεται δὲ μόνον διὰ τῆς συνεχοῦς καὶ πιστῆς συμμετοχῆς μας εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας καὶ τῶν ἁγιαστικῶν μυστηρίων, εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος, μολονότι ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, δὲν ἔπαυσεν ἐν τούτοις νὰ παραμένῃ διὰ τῶν μυστηρίων τῶν ἀληθῶς καὶ οὐσιαστικῶς παρὼν μεθ' ἡμῶν πάσας τὰς ἡμέρας καὶ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

β) Διὰ τὸν Καβάσιλαν, ὅπως καὶ διὰ τὴν καθολικὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ «Μίμησις Χριστοῦ» δὲν συνίσταται εἰς μίαν μηχανικὴν ἀπομίμησιν καὶ ἀντιγραφὴν τῆς ζωῆς καὶ τῶν πράξεων τοῦ Ἰησοῦ τῆς Ναζαρετ ἢ εἰς μίαν ἐξωτερικὴν συμμόρφωσιν πρὸς τὰς ἐντολάς του· ἀλλ' εἶναι μία «ὑπαρξιακὴ» (ἃς μᾶς συγχωρηθῆ τὸ ἐπί-

θετον) μεταμόρφωσις τοῦ ὄλου ἀνθρώπου εἰς Χριστόν, ἡ βαθμιαία «ἀποκάλυψις» διὰ τῶν σκέψεων, τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων μας τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει «σκηνώσει», ἔχει στήσει, δηλαδή, τὴν σκηνὴν του εἰς τὴν ψυχὴν μας. Ὅπως ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ εἶναι συμμετοχὴ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀναστάντος καὶ ἐνδόξου Χριστοῦ διὰ τῆς μυστηριακῆς μας ἐνώσεως μετ' αὐτοῦ, παρομοίως καὶ αἱ χριστιανικαὶ ἀρεταὶ εἶναι συμμετοχὴ εἰς τὰς ἀρετὰς τοῦ Χριστοῦ ἢ, ἀκριβέστερον, μετάδοσις τῶν ἀρετῶν τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς. Ἐπὶ τοῦ ὄντολογικοῦ πεδίου, ἡ ἐνωσις μετὸν Χριστόν πραγματοποιεῖται διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μυστηρίων καί, εἰδικώτερον, διὰ τῶν μυστηρίων τῆς ἐνσωματώσεως, δηλαδή διὰ τοῦ βαπτίσματος, τοῦ χρίσματος καὶ τῆς εὐχαριστίας· ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ πεδίου, ἡ ἐνωσις μετὸν Χριστόν εἶναι καρπὸς τῆς συμμορφώσεώς μας εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πού ἐπιτυγχάνεται μετὸν βούλησιν καὶ τὴν συνδρομὴν τῆς θείας χάριτος. Ἀλλὰ τὰ δύο αὐτὰ πράγματα δὲν εἶναι ἄσχετα καὶ ἀσύνδετα μεταξὺ τῶν· εἶναι μᾶλλον αἱ δύο πλευραὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πραγματικότητος. Διότι ἡ ἀπόκτησις, ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ἐκδήλωσις χριστιανικοῦ χαρακτήρος ἐκ μέρους μας εἶναι, τρόπον τινά, τὸ ξεχειλίσμα τῆς ἐνώσεώς μας μετὸν Χριστόν ἀπὸ τὴν ὄντολογικὴν εἰς τὴν ἠθικὴν σφαιρᾶν. Ἀυξανόμενοι εἰς ἀρετὴν δὲν κάμνομεν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τοῦ νὰ γινώμεθα ἠθικῶς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μᾶς κατέστησεν ἤδη ὄντολογικῶς—νὰ φανερώνομεν τὸν Χριστόν ἢ μᾶλλον νὰ ἀφίνωμεν τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ ἐν ἡμῖν διὰ τῶν μυστηρίων, νὰ φανερωθῇ διὰ τῶν ἔργων, τῶν λόγων, τῶν λογισμῶν καὶ γενικῶς δι' ὅλης τῆς συμπεριφορᾶς μας. Ἡ χριστιανικὴ λοιπὸν ἠθικὴ δὲν εἶναι συμμόρφωσις πρὸς ἕνα ξηρόν καὶ ἀφηρημένον κώδικα οὔτε μηχανικὴ ἀντιγραφὴ ἐνὸς ἐξωτερικοῦ προτύπου· εἶναι φανέρωσις τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐνοικεῖ εἰς τὴν ψυχὴν μας, εἶναι συμμόρφωσις καὶ μετασχηματισμὸς τοῦ πιστοῦ πρὸς τὸ νέον ὄν, τὴν «καινὴν κτίσιν», εἰς τὴν ὁποίαν τὸν μετέβαλεν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μυστηρίων. Ἐπομένως ἡ ἠθικὴ ζωὴ τοῦ

χριστιανοῦ δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν μυστηριακὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας· εἶναι καρπὸς καὶ συνέπειά της. Ὅπως ὁ ἁγιασθεὶς ἄρτος καὶ ὁ ἁγιασθεὶς οἶνος εἶναι τὸ «μυστήριον» τοῦ ἀναστάντος καὶ ἐνδόξου Χριστοῦ ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἔτσι καὶ ἡ ἠθικὴ ζωὴ τοῦ χριστιανοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἕνα «μυστήριον» τοῦ ζώντος Χριστοῦ εἰς κάθε περίστασιν καὶ κάθε στιγμήν τῆς ζωῆς του.

★

Τὸ τρίτον μέρος, ἐπιγραφόμενον ἢ «Ἄ γ ά π η τ ο ὕ Θε ο ὡ», (σελ. 122-184) εἶναι ἀληθῶς ἕνα μικρὸν ἀριστούργημα. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσίν του ὄχι μόνον δὲν ἔχομεν πλέον τὴν παραμικρὰν ἀμβολίαν, ὅτι ὁ Καβάσιλας ὑπῆρξε πράγματι «πνευματικὸς» ἄνθρωπος, πού ἐγνώρισε καὶ ἠγάπησε τὸν Χριστόν, ἀλλ' εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι εἶναι προωρισμένοι νὰ γίνῃ ὁ ἀπόστολος τῶν νεοτέρων χρόνων. Δὲν ὑπῆρξεν οὔτε ἱερεὺς οὔτε μοναχὸς ἀλλ' ἔζησε καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸν κόσμον. Ἡ διδασκαλία του ἐπομένως ἀποτελεῖ μίαν εἰδικὴν μαρτυρίαν. Διότι, ἀφ' ἐνὸς φανερῶνει ὅτι κάθε μέλος τῆς Ἐκκλησίας ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἤθη τῆς «θεολογίας» καὶ νὰ γίνῃ «ἄνθρωπος λειτουργικός», ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι κάτι πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς συνθήκας τῆς ζωῆς μας, ἀπὸ τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον εὐρισκόμεθα ἢ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τοὺς ὁποίους συναναστρεφόμεθα. Ἀκόμη καὶ εἰς τὸ κοσμικώτερον περιβάλλον, ἀκόμη καὶ ἐν μέσῳ τῶν ὀλιγώτερον θρησκευτικῶν ἀπασχολήσεων, ὁ χριστιανὸς ἠμπορεῖ καὶ ὀφείλει νὰ «γνωρίξῃ καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν». Καὶ ὄχι μόνον νὰ «γνωρίξῃ καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν», ἀλλὰ καὶ νὰ γίνῃται μάρτυς τῆς θείας αὐτῆς ἀγάπης, νὰ τὴν διδάσκῃ καὶ νὰ τὴν φέρῃ εἰς ὄλους. «Εἶσαι στρατηγός», μᾶς ἐξηγεῖ ὁ Καβάσιλας, «δὲν χρειάζεται νὰ ἐγκαταλείψῃς τὸν στρατόν σου· εἶσαι γεωργός, δὲν χρειάζεται νὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν γῆν σου· εἶσαι τεχνίτης, δὲν χρειάζεται νὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν τέχνην σου· εἶσαι σοφός, δὲν χρειάζεται νὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν σοφίαν σου· σὲ προσκαλοῦν εἰς ἐπίσημα γεύματα, ὀφείλεις νὰ μὴ ἀρ-

νηθῆς τὴν πρόσκλησιν· τραγουδοῦν καὶ χορεύουν γύρω σου, τραγουδῆσε καὶ χόρευσε καὶ σὺ συζητοῦν, συζήτησε· ἀστειεύονται, ἀστειεύσου· πενθοῦν, πένθησε· γελοῦν, γέλασε. Διότι ἐὰν ἐδέχθῃς τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχὴν σου, ἐὰν ἐδοκίμασες τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἐὰν εἶσαι ἠνωμένος μετὰ τὸν Χριστὸν τοῦ Κυρίου, ἐὰν δὲν ἠρηθήσῃς τὸ χάρισμα τῆς υἰοθεσίας, τίποτε δὲν ἔμπορεῖ νὰ σὲ βλάψῃ, ἀλλὰ ὅλα ἔμποροῦν νὰ σὲ ὠφελήσουν, διότι εἰς ὅλα ἔμπορεῖς νὰ ἴδῃς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Ἄλλου γράφει: «Διὰ νὰ ἀγαπᾷ κανεὶς τὸν Θεὸν ἢ ἄλλον διὰ νὰ ἀφίη τὸν Θεὸν νὰ τὸν ἀγαπᾷ, δὲν χρειάζεται νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὴν ἔρημον, δὲν χρειάζεται νὰ φορέσῃ παράξενα ρούχα, δὲν χρειάζεται νὰ λαμβάνῃ ἀσυνήθιστον τροφήν, δὲν χρειάζεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἀσχολίας του καὶ νὰ ἀλλάξῃ τὰς συνηθείας του. Διότι παντοῦ καὶ πάντοτε ἔμπορεῖ νὰ εὔρη τὸν Θεὸν καὶ παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ τὸν ἀγαπήσῃ καὶ παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ τὸν διδάξῃ... Ἡ ἀπλή καὶ συνηθισμένη ζωὴ εἶναι ἀπόδειξις ταπεινοφροσύνης, εἶναι σημεῖον, ὅτι τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατοικεῖ εἰς τὴν ψυχὴν μας καὶ ἀγιάζει τὸ σῶμα μας καὶ τὴν ἐργασίαν μας. Τοῦναντίον αἱ ἀσκητικαὶ ὑπερβολαὶ καὶ οἱ ἐξωφρενισμοί, ἢ αὐστηρότης τοῦ ὕφους καὶ τοῦ ἐνδύματος, ἢ ἀκατάσχετος φλυαρία περὶ Θεοῦ καὶ περὶ πνευματικῶν πραγμάτων, ἢ περιφρόνησις τοῦ σώματος, ἢ ἄρνησις τῶν ἀθῶων ἀπολαύσεων, ὁ φόβος τῶν κτισμάτων, κρύβουν πολὺ συχνὰ καρδίαν πονηρὰν καὶ φρόνημα σαρκικώτατον... Ἐὰν θέλῃς νὰ διδάξῃς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, μὴ λές λόγια. Προσπάθησε νὰ εἶσαι πάντοτε εὐγενὴς καὶ ἀξιαγάπητος. Δεῖξε εἰς τοὺς ἄλλους ὅτι τοὺς ἀγαπᾷς εἰλικρινῶς, ὅτι τοὺς ἀγαπᾷς ὡς εἶναι, μετὰ τὰ ἐλαττώματα, τὰς ἀσθενείας καὶ τὰς ἀμαρτίας των· ὅτι τοὺς ἀγαπᾷς ὄχι διότι θέλεις νὰ τοὺς σώσῃς ἢ ἀκόμη διότι ἐγωιστικώτατα ἐπιθυμεῖς νὰ σωθῆς σὺ ὁ ἴδιος σώζοντας αὐτούς, ἀλλὰ διότι εἶναι πλάσματα τοῦ Θεοῦ, διότι φέρουν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ σῶμα των τὰ ἴχνη τῶν θείων χειρῶν, διότι τοὺς ἀγαπᾷ ὁ Θεός, ὁ Δημιουργὸς καὶ Πατὴρ των... Ὅ,τιδήποτε ὑπάρχει εἶναι ἀξιαγάπητον, διότι

ὁσονδήποτε καὶ ἂν τὸ ἔχη παραμορφώση ἢ ἀμαρτία, δὲν παύει νὰ εἶναι δημιουργήμα τοῦ ἀγαθοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ». Μετὰ τὴν διδασκαλίαν του λοιπὸν καὶ πρὸ παντὸς μετὰ τὸ παράδειγμά του, ὁ Καβάσιλας ἀποδεικνύει ὅτι ὁ «πνευματικὸς» ἄνθρωπος δὲν χρειάζεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν κόσμον διὰ νὰ «γνωρίσῃ καὶ νὰ ἀγαπήσῃ τὸν Θεόν», ἀλλ' ἀντιθέτως ζῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἔμπορεῖ καὶ ὀφείλει νὰ συμβάλῃ εἰς τὸν ἔξαγιασμόν τοῦ κόσμου, εἰς τὴν «χριστοποίησιν» καὶ «πνευματικοποίησιν» κάθε πιτυχῆς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς (7).

Ἄλλ' αὕτη ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι δυνατὴ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ, ἐπειδὴ δὲν παύει ποτὲ νὰ μᾶς ἀγαπᾷ, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη του δι' ἕνα ἕκαστον ἐξ ἡμῶν δὲν ἐληρεάζεται οὔτε ἀπὸ τὰς μεγαλύτερας ἀμαρτίας μας. Ὅταν ἀμαρτάνωμεν, δὲν παύει ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἀγαπᾷ, ὡς ἐφαντάζοντο οἱ εἰδωλολάτραι. Διότι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ πλάσματά του δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀρετὴν, τὴν κλωσύνην ἢ τὴν ἀξίαν των. Αὐτὸς εἶναι σαρκικὸς τρόπος ἀγάπης, ἀνάξιος τοῦ ζῶντος καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ διότι εἶναι ἀγαθὸς καὶ διὰ τῆς ἀνιδιοτελοῦς καὶ ἀδόλου ἀγάπης του προσδίδει ἀρετὴν, ἀγαθότητα καὶ ἀξίαν εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του. Ὅταν λοιπὸν ἀμαρτάνωμεν, ὁ Θεὸς δὲν παύει οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ μᾶς ἀγαπᾷ. Ἄλλ' ἡμεῖς ἀπομακρυνόμεθα οἰκειοθελῶς ἀπὸ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς, τὸν δοτήρα τῶν ἀγαθῶν, τὸν ἱατρὸν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, τὸν Θεὸν ποῦ σώζει. Ὁ πονηρὸς, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου—ὡς ἀποδεικνύουν ὅλαι αἱ πρὸ Χριστοῦ θρησκείαι—ἐνέβαλεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν πλάνην ὅτι ὁ Θεὸς διὰ νὰ μᾶς ἀγαπήσῃ ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἡμᾶς νὰ εἴμεθα ἀγαθοί, ἐνάρετοι, εὐσεβεῖς. Ποῖος ὅμως ἄνθρωπος ἔμπορεῖ εἰλικρινῶς νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι ὄντως ἀγαθός, ἐνάρετος καὶ εὐσεβής; Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγαθότης, ἡ εὐσέβεια καὶ

(7) Τὸν συνδυασμὸν αὐτὸν πνευματικῆς ζωῆς καὶ κοινωνικῆς δραστηριότητος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ν. Καβάσιλα ἐτόνισε πρὸ ἐνὸς ἔτους, εἰς διὰλεξίν του ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς Νομικῆς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Κ. Τριανταφυλλόπουλος.

ἡ ἀρετὴ τοῦ τελειότερου τῶν ἀνθρώπων, τί εἶναι ἔμπροσ εἰς τὴν ἄπειρον μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ; Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ὁ διάβολος κατώρθωσε νὰ κρατῆ τὸν ἄνθρωπον μακρὰν τοῦ Θεοῦ, πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς χριστιανούς μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου. Διότι οἱ ἄνθρωποι βλέποντες τὴν ἀναξιότητά των καὶ φανταζόμενοι ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἀξιομισθίας των ἢ α) περιήρχοντο εἰς ἀπελπισίαν πὺν τοὺς ὡδήγει εἰς θάνατον ἢ β) προσεπάθουν νὰ λησμονήσουν τὸν Θεὸν καὶ ἐγίνοντο τελειῶς ἄθεοι ἢ γ) ἐγίνοντο φαρισαῖοι προσπαθοῦντες νὰ πείσουν ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, ὅτι εἶναι δίκαιοι, ἐνῶ κατὰ βάθος ἐγνώριζαν ὅτι εἶναι ἄδικοι. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ μᾶς ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν μᾶς ἀγαπᾷ διὰ τὰς δικαιοσύνας καὶ τὰς ἀξιομισθίας μας, ἀλλὰ μᾶς ἀγαπᾷ διότι εἶναι ἀγαθός, διότι εἶναι ἄδολος καὶ ἀνιδιοτελής ἀγάπη. Ὅταν διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀπομακρυνόμεθα ἔξ Αὐτοῦ, δὲν μᾶς ἐγκαταλείπει, ἀντιθέτως ἀφήνει τὰ 99 ἄλλα πρόβατά του διὰ νὰ σώσῃ τὸ ἓν ἀπολωλός. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἁμαρτία τὴν ὁποίαν νὰ μὴ συγχωρῇ ὁ Θεός, δὲν ὑπάρχει παραπτώμα πὺν νὰ μὴ ἐπανορθῶναι, δὲν ὑπάρχει ἀσθένεια πὺν νὰ μὴ θεραπεύῃ. Τὸ μόνον ἀσυγχώρητον ἁμάρτημα εἶναι ἡ «λήθη τοῦ Θεοῦ», τὸ νὰ λησμονήσῃ κανεὶς τὴν ἄπειρον, τὴν ἀδιάπτωτον, τὴν οὐδέποτε στερενύουσαν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ πλάσμα του, τὴν φανερωθεῖσαν διὰ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ θεμέλιον καὶ τὸ κίνητρον τῆς ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ. Μόνον ἐὰν τὴν γνωρίσωμεν καὶ πιστεύσωμεν εἰς αὐτήν, ἠμποροῦμεν νὰ ἀγαπήσωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἐὰν δὲν τὴν γνωρίζωμεν ἢ ἐὰν ἡ σαρκική μας καρδιά δὲν θέλῃ νὰ τὴν πιστεύσῃ καὶ φαντάζεται ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἀγα-

πᾶ διὰ τὰς δικαιοσύνας μας, τότε θὰ ζήσωμεν ὡς ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ. Δι' αὐτὸ ἄς προσερχώμεθα, ὅσον τὸ δυνατὸν συχνότερα εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Κυρίου, ἄς ἀναπαύωμεν τὴν κεφαλὴν μας ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ὁ Ἰωάννης κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον ἄς προσπαθῶμεν νὰ ἀκούσωμεν τοὺς κτύπους τῆς καρδίας τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Θεοῦ πὺν σώζει, διὰ νὰ διδαχθῶμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς καὶ δι' ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ καρδιά τοῦ Ἰησοῦ δὲν παύει ποτε νὰ πάλλῃ ἀπὸ ἀγάπην δι' ἡμᾶς. Ἀντι λοιπὸν, ἐν τῇ οἴησει μας, νὰ ἐπιδιώκωμεν ἐπιδεικτικὰς μορφὰς ἀγιότητος, ἄς ἐπιδιώξωμεν πλησίον τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε «πρῶτος καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ» τὸν ἠρωϊσμὸν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης εἰς Αὐτὸν.

★

Αὐτὴ εἶναι, ἐν ἀδροτάταις γραμμαῖς, ἡ διδασκαλία τοῦ Νικολάου Καβάσιλα περὶ «πνευματικῆς ζωῆς», περὶ «τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς», ὅπως μᾶς τὴν παρουσιάζει εἰς τὸ ὠραῖον βιβλίον τῆς ἡ κ. Λό-Μποροντίν, ἕνα βιβλίον πὺν θὰ ἔπρεπε νὰ διαβάσῃ κάθε χριστιανὸς πὺν δὲν θέλει νὰ διαπράξῃ τὸ ἀσυγχώρητον ἁμάρτημα τοῦ νὰ ξεχάσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Εἶναι μία διδασκαλία πὺν πηγάζει κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν πείραν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον πολὺ ἀρχαία ἀλλὰ καὶ πολὺ σύγχρονος, πολὺ ἐκκλησιαστικὴ ἀλλὰ καὶ πολὺ προσωπικὴ, πολὺ ἀντικειμενικὴ ἀλλὰ καὶ βαθύτατα ὑποκειμενικὴ. Διότι ὡς γνησίᾳ ὀρθόδοξος διδασκαλία δὲν τονίζει μίαν πλευρὰν ἢ μίαν ἄποψιν εἰς βάρος τῶν ἄλλων, ἀλλὰ πάντοτε προσπαθεῖ νὰ καταλύσῃ τὸν μεσότοιχον καὶ νὰ συμφιλίωσῃ ἐκεῖνα πὺν εἰς τοὺς σαρκικοὺς ὀφθαλμούς μας φαίνονται ἀντίθετα καὶ ἀσυμφιλίωτα.

Δ. Γ. ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΗΣ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ

(Όμιλία του Γενικού Γραμματέως της Διεθνούς Όμοσπονδίας Χριστιανικών Συνδικαλιστικών Όργανώσεων ενώπιον συγκεντρώσεως συνδικαλιστών εις την Βενεζουέλαν).

Όποιος ασχολείται με τὸ θέμα αὐτό, τὸ ἐξετάζει συνήθως θεωρητικά. Ἄν δὲν περιορισθῆ στὴν περιγραφικὴν ἐξέτασι τοῦ θέματος, πρέπει πρῶτα-πρῶτα νὰ ξεκαθαρίσῃ τί εἶδους συνδικαλιστικὴ κίνησι ἐννοεῖ καὶ τί εἶδους σύγχρονο κόσμο. Γιά μᾶς πού ἔχομε ἀναλάβει πολιτικὴ ἢ συνδικαλιστικὴ δρᾶσι με τὴν εὐρεία τῆς ἐννοια καὶ πού αἰσθανόμαστε πὼς ἡ σκέψις μας καὶ ἡ δρᾶσις μας στηρίζεται ἐπάνω στὴν ἐννοια περὶ ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ὑπὸ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς μας πίστεως δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐννοοῦμε τὸν ἐλεύθερο συνδικαλισμὸ καὶ τὸν κόσμο πού ἀπαρτίζουν τὰ δημοκρατικά κᾶρη.

Ἡ ἐκλογὴ μας αὐτὴ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὸ ν' ἀποβλέπομε σὲ μιὰ θαυμαστὴ ἰσορροπία μεταξὺ τοῦ κράτους καὶ τῶν θεσμῶν τοῦ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τῆς κοινωνίας με τὶς ὁργανώσεις τῆς ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο θὰ βασιζονται στὴ θέλησι ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Με τὶς πολιτικὰς τὸς ὁργανώσεις καὶ με τὸν ἀλληλοσεβασμὸ μεταξὺ τῶν, οἱ ἐλεύθεροι αὐτοὶ ἄνθρωποι ἐκφράζουν τὴν πολιτικὴν τὸς θέλησι, πού καθευθίνει τὴν πολιτεία στὸ ρόλο τῆς ὡς θεματοφύλακος τῆς εὐημερίας τοῦ λαοῦ καὶ πού δημιουργεῖ τὸς θεσμοὺς ἐκείνους πού εἶναι ἀναγκαῖοι γιὰ τὴν ἐκπλήρωσι τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Διὰ μέσου ἄλλων ὁργανώσεων (ἐπαγγελματικῶν, μορφωτικῶν κλπ.) οἱ ἐλεύθεροι αὐτοὶ ἄνθρωποι ὑπερασπίζουν τὰ συμφέροντά τὸς στοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς ζωῆς προσπαθώντας συγχρόνως νὰ προστατεύουν τὶς καθ' ἑκάστον ὁργανώσεις καὶ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν κοινὸ σκοπὸ.

Ὁ ρόλος τῆς ἐλευθέρως συνδικαλιστικῆς κινήσεως λοιπὸν εἶναι νὰ συγκεντρώσῃ ἐλεύθερα ὅλους τὸς μισθοβιώτους ἐργάτες, εἴτε χειρωνακτικὸ εἴτε διανοητικὸ εἶναι τὸ ἔργο τὸς, με σκοπὸ τὴ μελέτη,

βελτίωσι, ὑπεράσπισι καὶ ἀντιπροσώπευσι τῶν ἐπαγγελματικῶν τῶν συμφερόντων στὴν εὐρύτερῃ τῶν ἔννοια.

Τὸ δικαίωμα τῶν ἐργατῶν νὰ διαθέτουν ἐλεύθερα τὸν ἑαυτὸν τῶν θεωροῦμε σὰν ἀπαρᾶιτητη προϋπόθεσι γιὰ τὴν ὀμαλή λειτουργία τοῦ συνδικαλισμοῦ. Ἄλλὰ ἔχει ὁμως καὶ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα.

Ἡ ἰσορροπία τῶν δυνάμεων σὲ μιὰ ἐλεύθερη κοινωνία.

Ἡ μελέτη, ἡ προαγωγή, ἡ ἀντιπροσώπευσις καὶ ἡ ὑπεράσπισις τῶν ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων τῶν ἐργατῶν πρέπει νὰ ἐπιδιώκονται με βάσι τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀνεξαρτησία, ὄχι μόνο σχετικὰ με τὶς παρόμοιες ὁργανώσεις τῶν ἐργοδοτῶν ἀλλὰ καὶ με τὰ κρατικὰ ἰδρύματα.

Εἶναι, λοιπὸν, καθήκον τοῦ κράτους νὰ φροντίσῃ γιὰ τὰ κατάλληλα ὄργανα πού θὰ μπορέσουν νὰ ἐκπληρώσουν αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Ἐκεῖ πού δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀμοιβαία ἀναγνώρισις μεταξὺ τῶν ὁργανώσεων τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἐργοδοτῶν, τὸ κράτος πρέπει νὰ ὁργανώσῃ τὸ κατάλληλο πλαίσιο γιὰ διαπραγματεύσεις, ἀλλοιῶς δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἔργο τοῦ θεματοφύλακος τῆς δημοσίας εὐημερίας.

Ἔτσι ἡ ἰδεώδης προοπτικὴ εἶναι νὰ τείνωμε πρὸς μιὰ ὀργανωμένη κοινωνία, ὅπου οἱ ἐλεύθερες ὁργανώσεις τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τῶν ἐργατῶν θὰ διαπραγματεύονται μεταξὺ τῶν καὶ θὰ νομοθετοῦν γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα, ἀπὸ τὴν (ὄχι πιά καπιταλιστικὴ) ἐπιχείρησι μέχρι τῶν γενικῶν συμβουλίων ὅπου, κάτω ἀπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ κράτους θὰ ἐξασφαλίζεται τὸ μεγαλύτερο δυνατὸ ὄριο κοινωνικῆς δικαιοσύνης γιὰ τὰ άτομα, τὶς οἰκογένειες καὶ τὶς ὀμάδες. Αὐτὴ δὲν εἶναι σωματειακὴ ἀλλὰ θεωρητικὴ ἀντίληψις τοῦ τί μπορεῖ νὰ κάμῃ ἡ ἰ-

σορροπία τῶν δυνάμεων σὲ μιὰ ἐλευθέρη κοινωνία καὶ σ' ἓνα δημοκρατικὸ κράτος.

Θεωρία καὶ πραγματικότης.

Ἐν τούτοις, ἔχω τὴν ἐντύπωσιν πὼς αὐτὴ ἢ ὑπερβολικὰ θεωρητικὴ ἀντίληψις ποὺ μπορεῖ νὰ φαίνεται σὰν ἓνα ἰδεῶδες πρὸς τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ τείνωμε, δὲν ὑπολογίζει ἀρκετὰ τὰ πραγματικὰ γεγονότα ποὺ ἔχομε ν' ἀντιμετωπίζωμε στὴν καθημερινή μας ἐπαφὴ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς.

Πρῶτα-πρῶτα, δὲν ὑπάρχει ἐνότης σκέψεως τῶν ἐργατῶν σὰν σύνολο. Ὑπάρχουν βέβαια κοινὲς ἐπιδιώξεις τῶν ἐργατῶν γιὰ μεγαλύτερη εὐημερία καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀνθρώπου, θὰ ἦταν ὅμως δύσκολο νὰ ὀρίσῃ κανεὶς καθαρὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὰ ὄρια τῶν ἐπιδιώξεων αὐτῶν μέσα στὴν ἐργατικὴ τάξιν ὅπως εἶναι. Δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθῇ κανεὶς τὴν ὑπαρξὶ ἐσωτερικῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ τῶν διαφόρων ὁμάδων ἐργατῶν—εἰδικευμένων καὶ μὴ εἰδικευμένων, ἐργατῶν τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου, ἐργατῶν μὲ χειρωνακτικὴν καὶ ἐργατῶν μὲ διανοητικὴν ἐργασίαν, ἀγροτικῶν ἐργατῶν καὶ ἐργατῶν βιομηχανίας κλπ.

Ὅπως εἶναι σήμερον οἱ συνδικαλιστικὲς ὀργανώσεις, τὶς περισσότερες φορὲς ὁ ἐγωϊσμὸς τῶν διαφόρων ὁμάδων ὑπερνικᾷ τὴ φροντίδα γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ, ἀκόμη καὶ γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἐργατῶν, ὠρισμένου κλάδου καὶ στὸ τέλος ὑπερνικᾷ τὴ φροντίδα γιὰ τὸ καλὸ τῆς κοινωνίας ὡς συνόλου.

Τέλος ὑπάρχει μεγάλη διαίρεσις μεταξὺ τῶν ἐργατικῶν ὀργανώσεων. Ἄν καὶ εἶναι ἔκφρασις τῆς νομίμου ἐλευθερίας, ἢ διαίρεσις αὐτῆ διαρκῶς καὶ περισσότερο ξεπερνᾷ τὰ ὄρια τῆς ἐλευθερίας γιὰ λόγους ποὺ εἶναι ἐντελῶς ξένοι πρὸς τὴν πραγματικὴ ἀποστολὴ τῆς συνδικαλιστικῆς κινήσεως καὶ ποὺ δὲν ἀντιλαμβάνονται πάντα οἱ ἡγέτες καὶ τὰ μέλη τῆς.

Ἐπίσης παρουσιάζονται δυσκολίες ἐκ μέρους τῶν ἐργοδοτῶν, οἱ ὁποῖοι οὔτε στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐπιχειρήσεως οὔτε στὸ ἐπαγγελματικὸ ἐπίπεδο εἶναι πάντα πρόθυμοι ν' ἀναγνωρίσουν τὴν ἀποστολὴ τῆς συνδικαλιστικῆς κινήσεως. Ὅπως καὶ οἱ ἐργάτες, ἔτσι κι' οἱ ἐργοδοτὲς συχνὰ ὀδηγοῦνται ἀπὸ ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις. Καὶ ἡ τάσις αὐ-

τὴ εἶναι κατὰ κανόνα μεγαλύτερη στὸν ἐργοδότη, εἴτε ἄτομο εἶναι εἴτε ἐταιρεία, παρὰ στὸν ἐργάτη, λόγω τῆς καπιταλιστικῆς νοοτροπίας τοῦ ἐργοδότη. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα μειονεκτήματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ὑπαρξὶ τῶν πολιτικῶν κομμάτων καὶ τῶν κυβερνήσεων, σὰν ἐκφράσεως τοῦ κράτους. Κάθε πολιτικὸν κόμμα αἰσθάνεται τὸν πειρασμὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ ψήφους ὄχι μόνον κάμνοντας τὸ καθήκον ποὺ ἔχει ἀπέναντι στὶς ἐργατικὰς μάζας διὰ μέσου τῶν ἀντιπροσώπων του στὸ νομοθετικὸν σῶμα, ἀλλὰ καὶ προσπαθῶντας νὰ θέσῃ ὑπὸ ἔλεγχον τὰ συνδικαλιστικὰ ἐκεῖνα σωματεῖα ποὺ μποροῦν νὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν ψηφοφόρους. Βέβαια ἡ τάσις αὐτὴ διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ γίνῃ αἰσθητὴ πολὺν πῶ ἔντονα ὅταν τὸ πολιτικὸν κόμμα καὶ ἡ συνδικαλιστικὴ ὀργάνωσις φαίνονται νὰ ἔχουν τὸ ἴδιον πρόγραμμα, τὶς ἴδιες ἰδεολογικὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς ἴδιους ἀνθρώπους ποὺ τὰ ὑποστηρίζουν.

Θὰ μπορούσα νὰ προχωρήσω ἀναλύοντας τὰ ἐμπόδια γιὰ μιὰ τέλεια ἰσορροπία μεταξὺ τοῦ κράτους καὶ τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος, ἀλλὰ ἐλπίζω ὅτι θὰ ἔχετε ἀντιληφθῆ πὼς εἶναι προτιμότερον νὰ ἐξετάσωμε τὰ γεγονότα ἔχοντας ὑπ' ὄψιν πὼς οἱ δυνατότητες δὲν εἶναι παντοῦ οἱ ἴδιες.

Ἡ θέσις τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος στὸν κόσμον παρουσιάζει ἐξαιρετικὴν ποικιλίαν.

Τὸ συνδικαλιστικὸν κίνημα εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πρόσφατα φαινόμενα τῆς κοινωνικῆς καὶ οικονομικῆς ζωῆς, ἀφοῦ στὶς περισσότερες βιομηχανικὰς χώρας δὲν ἔχει ξεπεράσει τὰ 100-150 χρόνια ζωῆς.

Στὴν ἀρχὴ ἦταν ἓνα παράνομον μυστικὸν κίνημα. Στὴ χώρα μου (Βέλγιο) π. χ. τὸ πρῶτον συνδικαλιστικὸν σωματεῖον ὑφαντουργῶν ἄλλαζε τὴ διεύθυνσίν του σχεδὸν κάθε μῆνα, γιὰτὶ ἡ ἀστυνομία ἔκαμνε τακτικὰ ἔρευνα στὰ γραφεῖα του συλλαμβάνοντας τοὺς ἀρχηγούς καὶ κατάσχοντας τὰ ἔγγραφα καὶ τὰ χορήματα. Δὲν ὑπῆρχε κἄν συντονισμὸς σὲ ἔθνικον ἐπίπεδο. Ὅλα τὰ σωματεῖα ἦταν τοπικὰ καὶ σκορπισμένα. Ἐννοεῖται, οὔτε λόγος μπορούσε νὰ γίνῃ γιὰ διεθνή συνδικαλιστικὴν δρᾶσιν. Οἱ πρῶ-

τες μας οργανώσεις ήταν πολύ περισσότερο από ομάδες οργανωμένης υπερασπίσεως. Ήταν, θα μπορούσε να πη κανείς, πυρήνες επαναστάσεως κατά των υπάρχουσων κοινωνικών συνθηκών και σύλλογοι αλληλοβοηθείας για την αντιμετώπισι τῆς σκληρῆς βιοπάλης.

Στὴν περίοδο αὐτῆ τῆς καταπίεσεως καὶ παρανοήσεως τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος καθιερώθησαν τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ πολιτικὰ συντάγματα τῶν βιομηχανικῶν χωρῶν. Καὶ τὰ συντάγματα αὐτὰ ἐστέρησαν ἀπὸ τοὺς ἐργάτες ὄχι μόνο κάθε δικαίωμα νὰ συσσωματώνονται, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ νὰ ψηφίζουν στὶς ἐκλογές. Ἔτσι τὰ πολιτικὰ ὄργανα τῶν νεωτέρων κοινοβουλευτικῶν κρατῶν ἐσχηματίσθησαν χωρὶς νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ πολιτικὴ ὑπαρξις ἐκείνων ποὺ τρεῖς αἰῶνες ἀργότερα ἐπρόκειτο ν' ἀποτελέσουν τὴν πλειοψηφία τῶν ψηφοφόρων.

Στὶς περισσότερες χώρες ἡ ἐλευθερία τοῦ νὰ συνέρχονται σὲ σωματεῖα δόθηκε τοὺς ἐργάτες ἀπὸ τὸ 1870-1880 καὶ πλήρη πολιτικὰ δικαιώματα μεταξὺ τοῦ 1910 καὶ 1920. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἤθελε ν' ἀναλύσῃ τὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξι τῶν βιομηχανικῶν χωρῶν μεταξὺ τοῦ 1890 καὶ 1914 θὰ παρατηροῦσε ὅτι ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος συνοδεύθηκε μὲ τὴν ἀνάπτυξι τῆς κοινωνικῆς νομοθεσίας, τὶς ἐργατικὰ συμβάσεις, τὶς συμβάσεις ὁρων ἐργασίας, τὶς ἀποζημιώσεις γιὰ ἐργατικὰ ἀτυχήματα, τὸν περιορισμὸ τῆς ἐργασίας τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν, τὴν ὑψοσι τῶν ἡμερομισθίων σὲ λογικὰ ἐπίπεδα—ὅλα αὐτὰ κατήνησαν αὐτονόητα κατὰ τὴν περίοδο ἐκείνη.

Συγχρόνως ἡ συνδικαλιστικὴ ὁργάνωσις γινόταν ὁλοένα καὶ δυνατώτερη. Ἰδρύθησαν ἐθνικὲς συνμοσπονδίες, ἔγιναν τὰ πρῶτα βήματα γιὰ μεθοδικὴ ἐκπαιδευσι προσωπικοῦ, καὶ ἔγιναν προσπάθειες γιὰ ὁργάνωσι σὲ διεθνῆ ἐπίπεδο. Μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον τὰ συνδικαλιστικὰ σωματεῖα εἶδαν νὰ ἐπιτυγχάνεται ὁ τελικὸς τῶν θριάμβος καὶ μεγάλες κοινωνικὲς κατακτήσεις ὅπως π. χ. τὸ ὀκτώωρον, διακοπὲς μὲ πλήρεις ἀποδοχές, κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις, συλλογικὲς συμβάσεις κλπ.

Ἄλλὰ καὶ ἡ περίοδος αὐτὴ χαρακτηρίσθηκε ἀπὸ διαφόρους ἐπαναστατικοὺς κλονισμούς. Γενικὲς ἀπεργίαι στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνος, στὶς παραμονὲς τοῦ πολέμου καὶ ἀμέσως ἔπειτ' ἀπ' αὐτόν. Εἶναι ἀξιοσημειωτο πὼς ἡ τελευταία ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς ἐπαναστατικὲς προσπάθειες—τὸ 1936 μὲ τὸ «front populaire» στὸ πολιτικὸ ἐπίπεδο καὶ τὶς πολυάριθμες ἀπεργίαι σὲ πολλὰς χώρες—ἐσημείωσε τὴν κάμψι τοῦ ἐπαναστατικοῦ χαρακτήρος τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος. Ἐνῶ ἡ γενικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τῶν συλλογικῶν συμβάσεων ἔγινε δεκτὴ σὲ διάφορες χώρες συγχρόνως, ἐπεκράτησε παραλλήλως καὶ ἡ ἰδέα τῆς συνεργασίας μεταξὺ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν ἀντὶ τῆς πάλης τῶν τάξεων, καὶ ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς ρόλος τῆς συνδικαλιστικῆς κινήσεως ἐτονώθηκε εἰς βάρος τῶν μεταρρυθμιστικῶν τάσεων.

Σὲ ὀρισμένες χώρες τῆς Εὐρώπης ἐγκαθιδρύθησαν δολοκλήρωτικὰ συνδικαλιστικὰ συστήματα κάτω ἀπὸ τὴν πίεσι κομμουνιστικῶν ἢ φασιστικῶν καθεστώτων. Τὸ ἔργο τῶν ὁργανώσεων αὐτῶν ἦταν αὐστηρὰ καθωρισμένο. Βρισκόταν τελείως ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς κυβερνήσεως ποὺ δὲν ἀνεχόταν ἄλλες παράλληλες ὁργανώσεις καὶ ὁ ρόλος τῶν δὲν ἦταν τόσο ἡ υπεράσπισις τῶν συμφερόντων τῶν ἐργατῶν ὅσο ἡ ἐκπροσώπησις τῆς κοινωνικῆς καὶ οικονομικῆς πολιτικῆς ποὺ εἶχε υἱοθετησῆ τὸ κράτος γιὰ τοὺς ἐργάτες.

Ἔτσι ἂν ρίξωμε ἓνα βλέμμα στὴν παγκόσμιον συνδικαλιστικὴν κίνησιν σήμερον θὰ βρεθοῦμε μπροστὰ σ' ἓνα ἐξαιρετικὰ ποικίλον θέαμα. Σὲ ὀρισμένες χώρες, ἰδίως στὴν Ἀφρικὴν, Ἀσίαν καὶ Λατινικὴν Ἀμερικὴν ὁ συνδικαλισμὸς εἶναι ἀκόμα στὴ νηπιακὴν τοῦ ἡλικία. Δὲν ἔχει ἀκόμα ἀναγνωρισθῆ ἀπὸ τὶς ἀρχὰς καὶ τοὺς ἐργοδοτὰς καὶ κάποτε διώκεται ἢ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς πολιτικὲς μεριδίας. Σπανίως εἶναι πραγματικὰ ἐλεύθερος. Σ' ἄλλες χώρες βλέπει κανεὶς τὸ ἄλλο ἄκρον. Στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι καὶ στὶς λαϊκὰς δημοκρατίας, ὅπως καὶ στὴ Γιουγκοσλαβία, Ἰσπανία καὶ Πορτογαλία δὲν ἐπιτρέπεται στὸ συνδικαλισμὸν ν' ἀσκήσῃ ἐλεύθερα τὰ δικαιώματά του καὶ βρισκεται συγχωνευμένος μέσα σ' ἓνα σύστη-

μα πολιτικής δικτατορίας υπό την αναλλοίωτη μορφή μιᾶς ἐνοποιημένης συνδικαλιστικής ὀργανώσεως.

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἄκρων πού παροουσιάζουν μεγάλη ποικιλία μεταξὺ των βρίσκουμε μιὰ ομάδα χωρῶν ὅπου λειτουργεῖ μιὰ ἐλεύθερη συνδικαλιστικὴ κίνησι, σὲ μερικὲς περιπτώσεις σὰν ἐνοποιημένη ὀργάνωσις, ἀλλὰ στὶς περισσότερες ὑπὸ μορφὴν πολλῶν παραλλήλων ὀργανώσεων.

Στὶς χώρες αὐτὲς ἡ συνδικαλιστικὴ κίνησις ἦλθε σὲ συμβίβασμό μετὰ τὸ κράτος πού εἶναι ἢ τελείως καπιταλιστικὸ ὅπως στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες καὶ τὸν Καναδά, ἢ καπιταλιστικὸ περιορισμένης μορφῆς, ὅπως στὴ Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, Γερμανία, Βέλγιο κλπ.

Ἡ τελευταία αὐτὴ ομάδα μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερο, γιατί βέβαια δὲν θὰ θέλαμε νὰ βλέπαμε τίς χώρες, ὅπου ὁ συνδικαλισμός εἶναι ἀκόμη στὰ πρῶτα του βήματα νὰ ἐνώνονται μετὰ τὴν ομάδα τῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστώτων.

Στὶς δημοκρατικὲς χώρες τῆς Εὐρώπης, μετὰ τὸ δεύτερο παγκόσμιον πόλεμο, ἡ συνδικαλιστικὴ κίνησις χρειάσθηκε ν' ἀναλάβῃ τέτοιες πολιτικὲς καὶ νομοθετικὲς εὐθύνες στὸ κοινωνικὸ καὶ οἰκονομικὸ πεδίο, ὥστε σὲ λίγο νὰ σημειωθῇ ἰσχυρὴ ἔντασις μεταξὺ τῆς πολιτικῆς ἐκπροσωπήσεως—δηλαδὴ τοῦ κοινοβουλίου—καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπροσωπήσεως—δηλαδὴ τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων καὶ τῶν ὀμάδων συλλογικῶν συμβάσεων εἰς τὰ διάφορα πεδία. Ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργατῶν στὸ πεδίο τῶν ἐπιχειρήσεων, τοῦ ἐμπορίου, τῆς ἐθνικῆς οἰκονομικῆς ἀκόμῃ δὲ καὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων ὑποθέσεων ἀναπτύχθηκε σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε τὸ ἐργατικὸ πρόβλημα νὰ μὴν εἶναι πιά πρόβλημα βιοτικῆς ἐπιπέδου ἢ συνθηκῶν ἐργασίας, ἀλλὰ πρόβλημα κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων, ἠθικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐργατῶν καὶ πλήρους ἀφομοιώσεώς των μετὰ τὸ σύνολο μιᾶς δημοκρατικῆς κοινωνίας, πού θὰ λυθῇ ἰδίως μετὰ τὴν ἔντασι τῆς προσπαθείας στὸ πεδίο τῆς ἀγωγῆς, τῆ χρησιμοποίησι τοῦ ἐλευθέρου χρόνου καὶ τῆ δημοκρατικοποίησι τῆς μέσης καὶ τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως. Ζήτημα προκαλεῖ ὁ

λήθαργος πού παρατηρεῖται σ' ὠρισμένες χώρες σχετικὰ μετὰ τὴ συνδικαλιστικὴ ὀργάνωσι ἀμέσως μόλις ἱκανοποιηθοῦν πολὺ ἢ λίγο οἱ ἀμέσες ἀνάγκες. Εἶναι ἀξιοσημείωτο πῶς αὐτὴ ἡ κούρασις παρατηρεῖται περισσότερο σὲ χώρες μετὰ ἐνιαία συνδικαλιστικὴ κίνησι (ὅπως π. χ. στὴ Μεγάλη Βρετανία καὶ στὶς Σκανδιναβικὲς χώρες) καὶ λιγώτερο σὲ χώρες πού ὑπάρχουν παράλληλες συνδικαλιστικὲς κινήσεις καὶ ἐπομένως ἐπικρατεῖ ἡ ἀμίλλα στὸ συνδικαλιστικὸ πεδίο.

Ἡ ἐπιφύλαξις, πού μπορούμε νὰ διατυπώσωμε σχετικὰ μετὰ τὴ συνδικαλιστικὴ κίνησι στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες εἶναι, ὅτι μπλεγμένη στὸ λαβύρινθο ἐνὸς δημοσπονδιακοῦ κράτους, πού δὲν ἔχει κυρῶσει σχεδὸν καμμιά ἀπὸ τίς διεθνεῖς ἐργατικὲς συμβάσεις, ἡ κίνησι αὐτὴ δὲν δείχνει κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ μιὰ πραγματικὴ κοινωνικὴ πολιτικὴ σὲ ἐθνικὸ ἐπίπεδο καὶ δὲν κατῴρθωσε μέχρι τώρα νὰ ὀργανώσῃ παραπάνω ἀπὸ τὸ 25% τῶν ἡμερομισθίων ἐργατῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἀκόμα ἡ συμβολὴ τῶν βορειοαμερικανικῶν συνδικαλιστικῶν σωματείων στὴ διεθνῆ συνδικαλιστικὴ κίνησι ἀποβλέπει περισσότερο στὴν ὑπεράσπισι τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος καὶ τῶν Ἀμερικανικῶν συμφερόντων κα' ἀποφεύγει, σὰν ἐπικίνδυνον μικρόβιον, κάθε ἰδεολογικὴ πλευρά. Αὐτὸ εἶναι ἀκατανόητο, ἀφοῦ ἡ Ἀμερικανικὴ συνδικαλιστικὴ κίνησις παρουσιάζεται σὰν πρωτοπόρος στὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς κομμουνιστικῆς διεισδύσεως, ἡ ὁποία πέρα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ, κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ ἀκόμῃ καὶ πολεμικὴ στρατηγικὴ εἶναι προπάντων ἰδεολογικῆς φύσεως. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι πῶς ὁ Ἀμερικανικὸς συνδικαλισμὸς κινδυνεύει νὰ μείνῃ καθαρὰ ἀρνητικὸς καὶ ἀμυντικὸς στὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ κομμουνισμοῦ.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν διεθνῶν ὀργανώσεων, παράγων προόδου.

Μετὰ τὸ δεύτερο παγκόσμιον πόλεμον παρατηρήθηκε ἀξιοσημείωτη αὔξις στὶς διεθνεῖς ὀργανώσεις μετὰ τὴν ἐμφάνισι τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, τῆς Διεθνoῦς Ἐργατικῆς Ὄργανώσεως (ILO), τῆς μόνῃς ἐν δράσει ὀργανώσεως πού ἐπέζησε ἀπὸ τὸν

καιρό της Κοινωνίας των Έθνών, της UNESCO, της Οργανώσεως Παγκοσμίου Υγείας (WHO) κλπ. Όλες αυτές οι οργανώσεις έχουν πράγματι καθολικό χαρακτήρα, στηρίζονται σε σταθερή νομική βάση και έχουν ένα μεγάλο έπιτελείο από εξαιρετικά ειδικευμένους συνεργάτες και σημαντικά οικονομικά μέσα στη διάθεσή τους. 'Επί πλέον, διεκδικούν έκτεταμένη αρμοδιότητα και εργασία σε μια ατμόσφαιρα ουδέτεροτητας, που σχεδόν άπορρίπτει κάθε πνευματική έκφραση και απειλεί ν' ανοίξει το δρόμο στην τεχνοκρατία, που μπορεί ν' αποβή ένας πραγματικός κίνδυνος, γιατί είναι τόσο δύσκολο νά την έλεγξω κανείς.

Οί οργανισμοί αυτοί έδημιουργήθηκαν σε μια αποφασιστική καμπή της ιστορίας δηλαδή σε στιγμές όπου ή ιδέα της αυτοδιαθέσεως των λαών έχει προσλάβει καθολικό χαρακτήρα. 'Η έντυμφορία της ιστορίας είναι αναμφισβήτητη. Πρὸ 25 ετών πάνω από τὰ 70% της ανθρωπότητας βρισκόταν υπό άποικιακόν καθεστώς. Σήμερα τὰ 7% που ξείμναν έχουν άποδυσθῆ σὸν τελικό άγώνα για την έλευθερία.

Σ' αυτό ακριβώς τὸ σημείο της ιστορίας ό έγκαινιασμός της παγκοσμίου συνεργασίας μεταξύ των έθνών του κόσμου προσφέρει άνεκτίμητες υπηρεσίες στην πρόοδο.

Στὸ κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο ή αύξηση της ευημερίας όλων των ανθρώπων στη γη δέν θεωρείται μόνο σαν αντικειμενικός σκοπός που μπορεί νά επιτευχθῆ αλλά και σαν κοινή υποχρέωση.

Ξέρω πολύ καλά πὸς ό άγώνας μεταξύ των πολιτικών μπλόκ τείνει νά μολύνει τῆ γενναϊόφρονη αὐτή πρόθεση. 'Αλλά αυτό δέν πρέπει νά έμποδίσει κανένα φωτισμένο ήγέτη από τού νά τῆ λάβη ύπ' όψιν. Κάποτε σκέπτομαι μέχρι ποίου σημείου άράγε ή προσπάθεια ώρισμένων αναπτυσσομένων χωρών έμπνέεται από τῆ συνειδητή ή άσυνειδητή αντίληψη τού μονίμου χαρακτήρος αὐτῆς της πορείας πρὸς τῆν πρόοδο και τῆν άπελευθέρωση.

'Ενότης στη δρᾶσι.

Στὸ σημερινό μας κόσμο, που είναι συγχρόνως περισσότερο ένοποιημένος και πε-

ρισσότερο χωρισμένος όσο ποτὲ άλλοτε, τὸ διεθνές συνδικαλιστικό κίνημα έγινε πρωταρχικός παράγων.

Σνάμα τὸ συνδικαλιστικό κίνημα έλαβε παγκόσμιες διαστάσεις. 'Από τις περιορισμένες οργανώσεις όπου επικρατούσε ή Εύρωπαϊκή έπιρροή έχομε τώρα τρείς διεθνείς ομάδες. Τῆν Παγκόσμιο Όμοσπονδία Συνδικαλιστικῶν Οργανώσεων, τῆ Διεθνή Συνομοσπονδία Έλευθέρων Συνδικαλιστικῶν Οργανώσεων, και τῆ Διεθνή Όμοσπονδία Χριστιανικῶν Συνδικαλιστικῶν Οργανώσεων. 'Η πρώτη επαγγέλλεται τὸν παράδεισο της δικτατορίας τού προλεταριάτου' ή δεύτερη στηρίζεται στὸ μῦθο της ευτυχίας και της έλευθερίας, που δίνει ή ύλική ευημερία και ή τρίτη πιστεύει σε μια κοινωνική δικαιοσύνη, που κέντρο της θά έχη τὸ άτομο, ή προσωπική αξία τού οποίου θ' άνέρχεται με τῆν έπίγνωσι τού προορισμού του υπό τὸ φῶς της αϊωνιότητος.

Πολλές φορές άκούει κανείς νά λέγεται πὸς ή συνδικαλιστική κίνηση, που έμπνέεται από τὸ Χριστιανισμό είναι παράγων διαίρέσεως μεταξύ των εργατῶν και πὸς έπειδή προέρχεται από διαφορετικές χριστιανικές όμολογίες δέν μπορεί νά είναι οὐδέτερη ή έλεύθερη. Σ' εκείνους όμως που παρακολούθησαν από κοντά τὸ συνδικαλιστικό κίνημα είναι φανερό πὸς ή προσπάθεια των εργατῶν για ένότητα δέν στρέφεται αναγκαστικά πάντοτε πρὸς τῆν οργανωτική ένότητα, αλλά μάλλον πρὸς τῆν ένότητα στη δρᾶσι. 'Όταν τὸ συνδικαλιστικό κίνημα άρχισε νά προσδεύη, αυτό δέν έγινε μέσα στην ένότητα, αλλά μέσα στην ποικιλία. 'Ακόμα και στην Μεγάλη Βρετανία, όπου χάρις στη βαθειά χριστιανική έπίδραση, ιδίως στην άρχή, και λόγω της άπουσίας της μαρξιστικής έπίδρασεως ή οργανωτική ένότης μπόρεσε νά διατηρηθῆ, τὸ συνδικαλιστικό κίνημα άναπτύχθηκε ένῶ επικρατούσε πλήρης διαίρεσις στὸ επαγγελματικό επίπεδο. Σαν αντίδρασι σ' αὐτή τῆ διαίρεσι υπάρχουν έννοείται οι όμοσπονδίες των «γενικῶν εργατῶν», οι οποίοι εκ προθέσεως άγνοοῦν τῆν άρχή της οργανώσεως κατά επαγγέλματα. 'Αλλά είναι γεγονός πὸς, μόνο στη

βιομηχανία τοῦ μετάλλου ὑπάρχουν παραπάνω ἀπὸ 40 ὁμοσπονδίες στὴ Μεγάλη Βρετανία, ἐνῶ στὴν Ὀλλανδία—πού ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸ παράδειγμα συνδικαλιστικῆς κινήσεως μὲ ποικιλία ὁργανώσεων—ὑπάρχουν μόνο τρεῖς.

Ἐπὶ πλέον, οἱ τρεῖς αὐτὲς ὁμοσπονδίες ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ μιὰ εἶναι σοσιαλιστικῶν τάσεων ἐνῶ ἀπὸ τίς δύο ἄλλες ἡ μιὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ καθολικοὺς καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ διαμαρτυρομένους, συνήψαν συμφωνία γιὰ μόνιμη συνεργασία. Ἔτσι μπορεῖ κανεὶς μὲ βεβαιότητα νὰ πῇ πὼς ἡ ἐνότης τῶν στὴ δροῦσι εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴν ἐνότητα τῶν 40 ὁμοσπονδιῶν τῆς Μεγάλης Βρετανίας, πού ἀνήκουν στὴ συνομοσπονδία τῶν συνδικαλιστικῶν σωματείων (T. U. C.).

Ἐνότης στὴ δροῦσι, μὲ σεβασμὸ τῶν πεποιθήσεων τῶν ἐργατῶν καὶ μὲ βᾶσι ἓνα μίνιμου κοινῶν ἀρχῶν, φαίνεται, ὅτι εἶναι ἡ πιὸ ἀποτελεσματικὴ καὶ πιὸ δημοκρατικὴ φόρμουλα πού θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ βᾶσις τοῦ συνδικαλισμοῦ στὸ μέλλον. Ἡ μομφή, ὅτι μιὰ ὁργάνωσις ἀνήκει σὲ μιὰ ὀρισμένη ὁμολογία ἴσως πότε καὶ πότε νὰ ἦταν δικαιολογημένη, ἀλλὰ τὸ φαινόμενο αὐτὸ περιορίζεται σὲ ὀρισμένες χώρες καὶ λόγῳ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν. Ἐν τούτοις, σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο ἡ χριστιανικὴ συνδικαλιστικὴ κίνησις δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς κίνησις ὀρισμένης χριστιανικῆς ὁμολογίας ἀφοῦ περιλαμβάνει καθολικοὺς, διαμαρτυρομένους, βουδδιστὲς καὶ μουσουλμάνους, μὲ ἄλλα λόγια ὅλους ὅσους εἶναι ἔτοιμοι νὰ δεχθοῦν τίς βασικὰς ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς ὅπως ἐφαρμόζονται στὸ κοινωνικὸ πεδίο.

Ἐλευθερία ὁργανώσεως.

Προσερχόμενος ἀπὸ σοσιαλιστικὸ περιβάλλον, γνωρίζω ἐκ πείρας πὼς ἡ μορφὴ πού ἀνέφερα προηγουμένως πρέπει νὰ θεωρητὰ περισσότερο ὡς μῦθος ἢ προκατάληψις παρὰ ἓνα κριτικὴ πού βγαίνει ἀπὸ τὰ γεγονότα.

Ἐχω βαθεῖα τὴν πεποίθησι πὼς ἡ συνδικαλιστικὴ κίνησις πού ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ Χριστιανισμὸ ἔχει νὰ παίξῃ ρόλο ἐξαιρετικῆς σημασίας στὸ σημερινὸ κόσμο.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα γιὰτὶ ἡ κίνησις αὐτὴ ἀποδεικνύεται πάντα ἓνας ἰσχυρὸς ὑπερασπιστὴς τῆς συνδικαλιστικῆς ἐλευθερίας. Ποτὲ δὲ δέχθηκε συμβιβασμὸ μὲ κανενὸς εἶδους δικτατορία ἀκόμη καὶ μὲ τὴ δικτατορία ἐνὸς καθολικοῦ δικτάτορος. Σ' ἓνα κόσμῳ, ὅπου, παρὰ τὴ γενικὴ τάσι πρὸς τὴν ὕλικὴ πρόοδο καὶ τὴ δημοκρατία, ἡ ἐλευθερία τῆς ὁργανώσεως παραμένει «σπάνιον ἄνθος» ὅπως εἶπε ὁ Μεξικανὸς ἀντιπρόσωπος στὸ διοικητικὸ συμβούλιον τῆς Παγκοσμίου Ἐργατικῆς Ὀργανώσεως τὸ 1958, σ' ἓνα κόσμῳ, ὅπου διακυβερνητικὲς ὁργανώσεις ὅπως τὰ Ἡνωμένα Ἐθνη καὶ ἡ Παγκόσμιος Ἐργατικὴ Ὀργάνωσις ἀποδείχθηκαν ἀνίκανες νὰ προστατεύσουν ἀποτελεσματικὰ τὴ στοιχειώδη ἐλευθερία σ' ἓνα κόσμῳ ὅπου οἱ ἐχθρικὲς πρὸς τὴν ἐλευθερία δυνάμεις δείχνουν μιὰ ἄνευ προηγουμένου διάθεσι καὶ δυναμισμὸ σ' ἓνα κόσμῳ ὅπου ἰδρύνονται πολλὰ καινούργια κράτη καὶ ὅπου ἐπικρατεῖ ἰσχυρὴ τάσις ὄχι γιὰ δημοκρατικὴ ἀποκέντρωσι, ἀλλὰ γιὰ δικτατορικὴ ἐθνικοποίησι, ἐνα ἀπὸ τὰ κύρια ἔργα τῆς συνδικαλιστικῆς κινήσεως φαίνεται νὰ εἶναι ἡ ὑπεράσπισις τῆς ἐλευθερίας τῆς ὁργανώσεως καὶ τὸ ξύπνημα τῆς ἐργατικῆς συνειδήσεως, ὥστε νὰ μὴν πάθουν ποτὲ οἱ ἐργάτες ν' ἀπαιτοῦν τὸ οὐσιώδες αὐτὸ δικαίωμα, πού εἶναι τὸ κλειδί γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα.

Ἀποτελεσματικότης τῆς χριστιανικῆς ιδέας.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς μακροχρονίου καὶ σκληρῆς πείρας, πού ἀπέκτησα μέσα στὸ συνδικαλισμὸ ποτὲ δὲν ἄφησα τὸν ἑαυτό μου νὰ ὑποχωρήσῃ στὸ σύμπλεγμα ἐκεῖνο τῆς κατωτερότητος σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶναι τόσο ἱκανοὶ ὅσο οἱ μαρξισταὶ ἢ οἱ οὐδέτεροι. Ἐγὼ πεποίθησι στὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς χριστιανικῆς ιδέας καὶ ἀνήκω σὲ χώρα πού, μὲ τὸ σοσιαλιστικὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα, μέρος τῆς ἐργατικῆς τάξεως κατήντησε νὰ προλεταριοποιηθῆ σὲ μεγάλο βαθμὸ ἐνῶ ἓνα ἄλλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ πού ἦταν ἀμυγῶς καθολικὸν κατήντησε νὰ χάσῃ τὸ δρόμο του πρὸς τὴν ἐκκλησία μέσα σὲ τρεῖς γενεές.

Ἐπὶ τὴν ἐποχὴν, πού στὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς χώρας ὅπου ἐπικρατοῦσε ἡ σοσιαλιστικὴ ἐπιρροή μόνο 3% τῶν ἐργατῶν πῆγαιαν στὴν ἐκκλησία. Ἐκεῖ πού τὸ χριστιανικὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα ἦταν ἰσχυρότερο τὸ ποσοστὸ αὐτὸ ἦταν 70%. Σχετικὰ μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν μελῶν ἀπὸ 60.000 πού ἦταν τὰ μέλη τῶν χριστιανικῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων ἔναντι 760.000 τῶν σοσιαλιστικῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων τὸ 1920, σήμερα ἐφθάσαμε τὰ 720.000 μέλη κ' ἔτσι ἀπεκτησαμε τὴν ἰσοπαλία μὲ τοὺς παλαιοὺς ἀντιπάλους μας. Ἀκόμα ἔχομε τὴ μεγάλη πλειοψηφία τῶν νέων μαζῶν μας, ἰδιαίτερα χάρις στὴ θετικὴ συμβολὴ τῆς κινήσεως τῶν νέων χριστιανικῶν ἐργατῶν.

Ἐτσι οἱ συνδικαλιστικὲς μας ὑπηρεσίαι καὶ σωματεῖα μποροῦν ὄχι μόνον νὰ συναγωνισθοῦν τίς σοσιαλιστικὲς σὲ κάθε πεδίο, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἡ κοινωνικὴ νομοθεσία τῆς χώρας στὸ σύνολό της καὶ εἰδικῶς σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τίς κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις, τὰ οἰκογενειακὰ ἐπιδόματα, τίς εὐκολίες στεγάσεως κλπ. φέρουν ἀναμφισβήτητα τὴ σφραγίδα τῆς ἐπιρροῆς τῶν χριστιανικῶν κοινωνικῶν ἀντιλήψεων πού ἐπικρατοῦν.

Αὐτὸ τὸ ἐπιτύχαμε κάτω ἀπὸ συνθήκες πού δὲν εἶναι οὔτε καλύτερες οὔτε χειρότερες ἀπὸ ἐκεῖνες πού ἐπικρατοῦν σ' ἄλλες ἠπείρους.

Ὅταν ἤμουν παιδὶ ἀνατράφηκα σὲ περιβάλλον ἀνθρακωρύχων καὶ ἐργατῶν. Ἡ οἰκογενεῖά μας ἀποτελουμένη ἀπὸ δώδεκα μέλη ζοῦσε σ' ἓνα μικρὸ σπίτι χωρὶς ἠλεκτρικὸ, φωταερίο, τρεχοῦμενο νερὸ ἢ ἄλλη εὐκολία. Ὅπως ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς γειτονίας κ' ἐγὼ ποτὲ δὲν εἶχα ἀρκετὸ φαγητὸ γιὰ νὰ χορτάσω. Τὰ $\frac{2}{3}$ τῶν ἀνθρακωρύχων ἦταν ἀγράμματοι καὶ μεθοῦσαν κάθε φορὰ πού πληρώνονταν. Τὸ μόνο πού λογάριζαν ἦταν ἡ σωματικὴ δύναμις. Οἱ ἀδύνατοι σωματικῶς ἐθεωροῦντο γελοῖοι. Ὅλοι ἦταν κομμουνιστὲς καὶ ἡ ὁδὸς μας ὠνομαζόταν ἡ κόκκινη ὁδός. Τὸ μόνο μέλλον γιὰ ἓνα παιδὶ 14 ἐτῶν ἦταν στὸ ὄρυχειο ὅπου θὰ διεκινδύνευε τὴν ὑγεία του δουλεύοντας παραπάνω ἀπὸ ὅ,τι ἐπέτρεπαν οἱ δυνάμεις του καὶ ἀναπνέοντας τὴν κατα-

στρεπτικὴ καρβουνόσκονη καὶ δηλητηριάζοντας τὴν παιδικὴ ψυχὴ του μὲ τὴν ἀφάνταστη ἀνηθικότητα πού ἐπικρατοῦσε μέσα στὸ ὄρυχειο.

Ἐν τούτοις, ὅλα αὐτὰ ἄλλαξαν μέσα σὲ λίγα χρόνια. Οἱ πατέρες μας ἀπὸ τὰ ἡμερομίσθια λιμοκτονίας πού ἐπαιρναν ὀικονομοῦσαν χρήματα γιὰ νὰ πληρώσουν τὴ συνδρομὴ τους στὰ συνδικαλιστικὰ σωματεῖα καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν σιγά-σιγά τὸ κεφάλαιο τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἐλπίδος. Ἐμεῖς συνεχίσαμε τὸ ἔργο τους, δεχθῆκαμε νὰ ὑπομένωμε ταλαιπωρίες καὶ θυσίες ἔχοντας στὰ μάτια μας τὸ παράδειγμα τους καὶ στηριζόμενοι στὶς προσδοκίες μας, στὴν πίστι μας καὶ στὴ βεβαιότητα πὼς θὰ νικούσαμε.

Ἡ συνδικαλιστικὴ κίνησις ἔχει ἐπίσης τὴν ἀποστολὴ ν' ἀντιπροσωπεύῃ ὄχι μόνον τὰ ἰδανικὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς κοινωνικῆς προόδου ἀλλὰ καὶ τὰ σχέδια καὶ τὰ προγράμματα μὲ τὰ ὁποῖα τὰ ἰδανικὰ αὐτὰ θὰ γίνον πραγματικότης στὴν ζωὴ ἐκατομμυρίων ἀνθρώπων. Αὐτὴ ἡ ἀντιπροσωπευσις γίνεται μέσα στοὺς διαφοροὺς διεθνεῖς ὀργανισμοὺς γιὰ τὴ συνεργασία τῶν λαῶν, ὅπως τὰ Ἡνωμ. Ἐθνη, ἡ Διεθνὴς Ἐργατικὴ Ὄργανωσις (ILO) ἢ UNESCO κλπ. Ἐπὶ πλέον, ἡ συνδικαλιστικὴ κίνησις πρέπει νὰ φροντίσῃ, ὥστε οἱ κυβερνήσεις τῶν διαφορῶν χωρῶν νὰ δώσουν τὴν προσοχὴ πού πρέπει στὸ πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης ὁποιαδήποτε πολιτικὰ συμφέροντα καὶ ἂν διακινδυνεύονται.

Ἡ συνδικαλιστικὴ κίνησις πρέπει ἐπίσης νὰ κάμῃ τοὺς ἐργάτες τῶν ὑποανεπτυγμένων χωρῶν νὰ καταλάβουν τὴν ἀξία καὶ ἀξιοπρέπεια πού ἔχουν ὡς ἄνθρωποι τῶν δικαιωμάτων των γιὰ μιὰ ὅπως πρέπει ζωὴ, καὶ πὼς ἡ ἐνότης καὶ ἡ ὀργάνωσις εἶναι μέσο πού θὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην των προσωπικότητα καὶ θὰ διεκδικήσῃ τὰ δικαιώματά των καὶ θὰ τοὺς ἐξασφαλίσῃ μιὰ ἀξιοπρεπὴ ζωὴ.

Ἡ συνδικαλιστικὴ κίνησις καθήκον ἔχει νὰ ξυπνήσῃ στὶς καρδιὰς τῶν ἐργατῶν ἐκείνων πού βροῦσκονται σὲ χώρες ὑψηλοῦ βιοτικῶ ἐπιπέδου τὴ φροντίδα, τὴν ἀλληλεγγύη καὶ τὴν ἀγάπην (ὄχι τὸν οἶκτο) γιὰ τοὺς ἀδελφοὺς των τῶν ὑποανεπτυγμένων

χωρών, ώστε η φροντίδα για την εξάπλωσι της προόδου, της δικαιοσύνης και της αλληλεγγύης, αντί ν' αποτελή έργο των κυβερνήσεων ή των τεχνοκρατών μόνο, ν' αποτελέση αντικείμενο της απασχολήσεως ολόκληρης της ανθρωπότητας, μια φωνή πού ν' άκουσθῃ σ' όλο τόν κόσμο.

Κι' αυτό μ πο ρ ε ῖ νά γίνει. Στη Γερμανία οί χριστιανοί κοινωνικοί λειτουργοί σέ μιá μόνο περιοχή κατώρθωσαν νά μαζέψουν πάνω άπό 350.000 δολάρια για τή διεθνή αλληλεγγύη μέσα σ' έξη μήνες και όταν οί επίσκοποι, ένισχυμένοι άπ' αυτό τό γεγονός, έξαπέλυσαν τήν εκκλησί των για τή μάχη έναντίον της άθλιότητος και της πείνας, κατώρθωσαν νά μαζέψουν πάνω άπό 8 εκατομμύρια δολάρια μέσα σέ λίγες εβδομάδες.

Η συνδικαλιστική κίνησις πού εμπνέεται άπό τό Χριστιανισμό πρέπει νά κάμη γνωστή στις διεθνείς συνδικαλιστικές οργανώσεις τή δική της άποψι περί λυτρώσεως του προλεταριάτου, πού προέρχεται άπό χριστιανικές άρχές. Κι' αυτό όχι γιατί πιστεύομε στις άπεριόριστες δυνατότητες της συγχρόνου τεχνικής ούτε γιατί περιμένομε πώς θα επιτύχωμε τόν επάγειο παράδεισο, αλλά γιατί διατηρούμε τήν πίστι μας στον άνθρωπο πού έχει σωθῆ με τό αίμα του Χριστού και πού προορίζεται για αιώνια ευτυχία. Η Διεθνής Όμοσπονδία των Χριστιανικών Συνδικαλιστικών Όργανώσεων είναι ή μόνη όργανωσις πού μπορεί νά διακηρύξη τις ιδέες αυτές στα Ένωμένα Έθνη ή άλλου. "Αν δέν τό είχε κάνει αυτό κατά τήν τελευταία δεκαετία οί οργανισμοί ούτοι θα ήταν περισσότερο άποπνευματικοποιημένοι και ούδετεροποιημένοι άπό ποτέ και κανείς δέν θ' άνέφερε τή χριστιανική κοινωνική διδασκαλία.

Η χριστιανική συνδικαλιστική κίνησις πρέπει νά στείλῃ τό μήνυμά της στους λαούς της Άσίας και της Άφρικής, όπου οί λιγοστές ομάδες χριστιανών είναι σκορπισμένες σαν τή ζύμη στό φύραμα. Έμεις οί χριστιανοί, και ιδιαίτερα, έμεις οί χριστιανοί εργάτες και όλοι εκείνοι των οποίων τήν καρδιά και τό νοῦ έχει συγκινήσει τό κοινωνικό πρόβλημα, πρέπει νά γνωρίζομε καλά πώς είμαστε οί μόνοι πιστεύον-

τες στό Θεό πού έζησαν τόν πλήρη κύκλο του εκβιομηχανισμού και της όρθολογικής όργανώσεως της γεωργίας κι' έφθασαν στό σημείο ν' άκούν ότι τό κυριώτερο σκάνδαλο του αιώνος ήταν τό γεγονός ότι ή εκκλησία είχε χάσει άπ' τά χέρια της τήν εργατική τάξι με τήν πρόοδο της τεχνικής εξέλιξεως. Έμεις είμαστε οί μόνοι όμως ανθρώπων πιστευόντων στό Θεό, πού με άναρίθμητες προσπάθειες, ήττες, άπώλειες, λάθη και έπιτυχίες κατήρτισαν μιá οικονομική και κοινωνική διδασκαλία πού περιέχει τήν άπάντησι στό σπουδαίο πρόβλημα της δικαιοσύνης και της άγάπης πού έδημιούργησε τό καπιταλιστικό σύστημα.

Αυτές τις άρχές εφαρμόσαμε στη σύνθεσι και τήν όργανωσί μας.

Οί λαοί της Άσίας και της Άφρικής βαδίζουν τώρα τόν ίδιο δρόμο πού έμεις οί Ευρωπαίοι άρχισαμε νά βαδίζομε πριν άπό ένάμισυ αιώνα. Η πατροπαράδοτος πίστις των λαών αυτών είτε Βουδδισμός λέγεται, είτε Όλομισμός, είτε Ινδουισμός, έπαθε μείωσι.

Άμφιβάλλον για όλες τις πνευματικές αξίες. Η πλειονότης των διανοουμένων των έχουν κιάλας έγκαταλείψει κάθε πνευματική αξία και είναι πάνω άπ' όλα υλιστικοί τεχνοκράτες.

Οί λαοί στις χώρες αυτές έχουν τελείως άντληφθῆ τήν άδικία πού επικρατεί στον κόσμο, και ή πρώτη τους μοιρολατρική ύποταγή, έδωσε τόπο σέ μιá ισχυρή ροπή πρός τόν υλισμό. Η έντύπωσι του όμαδικού άσκητισμού, πού δίνουν οί λαοί αυτοί είναι σφαλερή. ("Όπου ό άσκητισμός παρατηρείται σαν μαζικό φαινόμενο πρέπει κανείς νά σκεφθῆ μη τυχόν φταίει ή έλλειψις κοινωνικής δικαιοσύνης προτου βιασθῆ νά συμπεράνη πώς βρίσκεται μπροστά σέ μιá μεγάλης κλίμακος αυταπάρησι!)

Τά κυριώτερα προβλήματα.

Τά κυριώτερα προβλήματα είναι τά έξής:

1. Πώς νά εγκαθιδρωθῆ ένα σύγχρονο, ανεξάρτητο και δημοκρατικό κράτος.

2. Πώς ν' αναπτυχθῆ ή οικονομική δύναμις μιās χώρας με τήν εκμετάλλευσι του φυσικού της πλούτου και με τήν ανά-

πτυξι δυναμικῆς ἐπεκτάσεως στὸ τριπλὸ πεδίο τῆς βιομηχανίας, τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου.

3. Πῶς νὰ διατηρηθῆ ἡ ἀναγκαία ἰσορροπία μεταξὺ κράτους καὶ πολιτείας μὲ τὴν ἐξασφάλισι ὅσον τὸ θανατὸν περισσοτέρας δικαιοσύνης στὴν κατανομὴ τῆς εὐμερείας καὶ τῶν εὐθυνῶν.

Δὲν θὰ ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνον τὸ νὰ περιορίσαμε τὴν ἐκλογὴν ἐκεῖνον ποὺ διψοῦν γιὰ κοινωνικὴ δικαιοσύνη μεταξὺ κοινονισμοῦ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ δημοκρατικοῦ σοσιαλισμοῦ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀφοῦ καὶ τὰ δύο συστήματα εἶναι ὑλιστικά;

Δὲν εἶναι καθήκον μας νὰ ἐμβαθύνωμε στὶς ἀνησυχίες τῶν λαῶν αὐτῶν κάμνοντας μιὰ χριστιανικὴ ἀντιμετώπισι τῶν προβλημάτων των;

Κι' αὐτὸ μποροῦμε νὰ τὸ κάωμε. Σὲ μιὰ μακρὰ συζήτησι ποὺ εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ κάωμ με ἡγετικά στελέχη τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, τοὺς ἀνέπτυξα πῶς ἡ χριστιανικὴ πείρα στὸ κοινωνικὸ πεδίο θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ ὑπερνικήσουν τὴν παρούσα κρίσι συνειδήσεως, χωρὶς νὰ θέτουν σὲ κίνδυνον τὰ καθαρὰ ἀποθέματα τῆς πίστεως κι' ἐκεῖνοι ἀπάντησαν:

«Πόσον καιρὸ περιμέναμε ν' ἀκούσωμε αὐτὰ τὰ λόγια! Ἐπὶ δέκα καὶ πλέον χρόνια στέλλομε ἀνθρώπους στὴ Δύσι γιὰ νὰ εἰδικευθοῦν στοὺς ἐπιστημονικοὺς καὶ τεχνικοὺς κλάδους, ἀλλὰ κυρίως ἐπειδὴ ἐλπίζαμε πῶς θὰ γυροῦσαν πίσω φέροντας τὴν ἀπάντησι στὰ βασικὰ ἐρωτήματα ποὺ βασανίζουν τὸ μυαλό μας καὶ τὴν καρδιά μας σὰν πιστῶν. Καὶ τώρα γύρισαν πίσω τὶς περισσότερες φορὲς ἄπιστοι, κάποτε ὡς τεχνικῶς κατηρητισμένοι ἀλλὰ κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν μπόρεσε νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἀπάντησι ποὺ τόσο καιρὸ ζητοῦμε.

Χρειάζεται κοινὴ προσπάθεια.

Καὶ τώρα τί ρόλο θὰ παίξουν ἡ Λατινικὴ Ἀμερικὴ καὶ ἡ Βενεζουέλα;

Πρῶτα ἀπ' ὅλα εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη στὴν ἡπειρόσας. Ἄν λάβωμε ὑπ' ὄψιν τὴ σπουδαία θέσι ποὺ ἔχει ἡ Λατινικὴ Ἀμερικὴ μέσα

στὸ χριστιανικὸ κόσμον, ἡ εὐθύνη τῆς σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα εἶναι πολὺ μεγάλη. Τὸ ἔργο ποὺ βρῖσκεται μπροστά μας εἶναι τόσο περίπλοκον, τόσο δύσκολον ποὺ μπορεῖ νὰ κάμῃ μερικὸς νὰ χάσουν τὸ θάρρος των. Γιὰ νὰ γίνῃ τὸ ἔργο αὐτὸ χρειάζεται κοινὴ προσπάθεια. Ἄς γίνῃ αὐτὸ μιὰ ἐκκλησις γιὰ ἐνότητα δράσεως καὶ σκέψεως καὶ τῶν ομάδων καὶ τῶν ἀτόμων. Κι' ἂν ἀκόμη εἴμαστε ὅλοι δυναμικὰ ἐνωμένοι δὲ θὰ εἴμαστε παρὰ πολλοί.

Δὲν εἶναι φυσικὸ γιὰ μᾶς τοὺς Εὐρωπαίους νὰ στρεφώμαστε, πρῶτα ἀπ' ὅλους σὲ σὰς τοὺς ἀδελφούς μας τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς—ἀδελφούς μας στὴν ἱστορία, στὸν πολιτισμὸ καὶ στὴν πίστι; Δὲν εἶναι φυσικὸ γιὰ μᾶς ν' ἀνάγωμε τὴ φλόγα ποὺ κρύβεται κάτω ἀπ' τὴ στάκτη; Νὰ πλησιάσωμε κι' ἄλλους ἀνθρώπους, χριστιανούς σὰν κι' ἐμᾶς ποὺ ἔχουν ὅπως κι' ἐμεῖς πληγωμένη τὴ συνειδήσι ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης; Αὐτὴ εἶναι ἡ «δευτέρα ἐντολή» ἡ «ὁμοίαν» μὲ τὴν πρώτη καὶ γιὰ τοὺς σημερινούς καιροὺς ἀπαραίτητη, ἂν πρόκειται νὰ ἐξακολουθῆ ὁ ἄνθρωπος νὰ πιστεῦν στὸ Θεὸ καὶ νὰ τὸν δέχεται σὰ λυτρωτὴ.

Τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲ γεννήθηκε στὴ Ρώμη ἢ στὴν Ἀθήνα ποὺ ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη τὰ κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ στὴν Παλαιστίνην, μιὰ χώρα κάτω ἀπὸ ζυγὸ στὸ σταυροδρόμι δύο μεγάλων πολιτισμῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ Δυτικοῦ κόσμου, εἶναι γιὰ μᾶς ἓνα σύμβολον. Ἀπὸ τὸν τόπον ποὺ γεννήθηκε ὁ Χριστὸς οἱ δρόμοι ἀνοίγονται καὶ πρὸς τὰς δύο κατευθύνσεις μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς. Ἀλλὰ μέχρι τώρα εἴμαστε ἀπλῶς «γεωγραφικοὶ χριστιανοί». Καιρὸς νὰ γίνωμε «οἰκουμενικοὶ» χριστιανοί, γιατί ἂν γιὰ τὸ Θεὸ ποτε δὲν εἶναι ἀργά, ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ χάνῃ καιρὸ!

A. VANISTENDAEL

Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Διεθνούς Ὁμοσπονδίας τῶν Χριστιανικῶν Συνδικαλιστικῶν Ὁργανώσεων

Η « Λ Ο Γ Ι Α »

Όταν, τὸ 1941, ὁ Ἀπολλών τῆς Κατοχῆς εἶχε πέσει πάνω στὴν χώρα μας, ἡ πείνα, ἡ πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ ἀκυβερνησία, ὁ φόβος καὶ ἡ ἀπογοητεύσεις ἔσπρωχναν τοὺς πάντας στὸν πιὸ ἄκρατο ἐγωκεντρισμὸ ἢ τὴν θανατερὴ ἀδράνεια.

Ἐκείνη ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴ, ὅταν «ὄλα τᾶσκαζε ἡ φοβέρα, καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά», μέσα σὲ μιὰ καθολικώτερη χριστιανικὴ ἀναγέννησι, γεννήθηκε καὶ ἡ «Λογία Ἀποστόλου Παύλου».

★

Γιὰ τὴν ἴδρυσί τῆς «Λογίας» ὑπῆρξε μιὰ σοβαρὴ ἀντίρρηση στους κόλπους τοῦ «Ἀποστόλου Παύλου». Μήπως μὲ τοῦτο τὸ νέο ἔργο «θὰ ἐγκαταλείπετο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ», χάριν τοῦ «διακονεῖν τραπέζαις»; Ὁ εἰσηγητὴς τῆς Λογίας βρῖσκει ὅμως ἕνα συνήγορο ποῦ... κάποιον ἐνδιαφέρον εἶχε δεῖξει κ' αὐτὸς γιὰ τὸν «λόγο τοῦ Θεοῦ». Σὲ ἀντίστοιχη ἐποχὴ—τὸν λιμὸ τῆς Ἱερουσαλήμ—ὁ Παῦλος, ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἔδινε τὴ σωστὴ λύσι τὸ δῆλημα. Ἰδρυσσε, ὄργάνωσε καὶ ὑπηρετήσε αὐτοπροσώπως τὴν πρώτη «Λογία».

Τὸ ἐπιχείρημα ἐνίκησε: Ἐνας ὑγιὴς «κόκκος τοῦ σινάπεως» (ποῖος τὸν λογάριασε τότε;) τὸ «μῆνυμα τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ἀδελφοσύνης», φυτεύθηκε στὸ χριστιανικὸ ἔργο. Καὶ τὸ «μικρότερον πάντων τῶν σπερμάτων ἠϋξήσε εἰς δένδρον μέγα» καὶ ἐκάλυψε τὴν Ἑλλάδα. Βιβλία θὰ μπορούσαν νὰ γραφτοῦν γιὰ τοὺς καρπούς του. Σήμερα, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν μας, ἄς ἀρχίσωμε τίς ἀναμνήσεις μας γιὰ τὴ «Λογία» μὲ τὴ βοήθεια τῶν σύντομων, λιπῶν ἐγγραφῶν τοῦ Ἡμερολογίου τῆς Λογίας Ἀθηνῶν ποῦ σώζεται στὰ χέρια μας.

★

Τὸ φτερινὸ καλοκαίρι συμπληρώνονται δεκαετηθὰ ἀκριβῶς χρόνια ἀπὸ τὸ ξεκίνημα τῆς Λογίας: 20 Ἰουλίου 1941. Μετὰ τὴν λειτουργίαν εἰς ἀγίαν Παρασκευήν, ἀναγγέλλεται εἰς τοὺς συνεργάτας

ἡ ἀπόφασις ἰδρύσεως τῆς «Λογίας». Μὲ αὐτὴν θὰ γίνῃ ἡ συστηματικὴ καθοδήγησις τῶν συνεργατῶν εἰς «ἔργα ἀγάπης».

Τὰ «ἔργα ἀγάπης» ἦσαν μιὰ ἀπὸ τίς ὀκτὼ «κλήσεις» ποῦ διέβλεπε τότε μέσα ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς ἐθνικῆς καταστροφῆς, ἡ σχετικὴ εἰσηγήσις τῶν «Ἀκτίνων» πρὸς τὸ χριστιανικὸ ἔργο (Δημοσιεύτηκε στὸ τεῦχος τούτου τοῦ Μαρτίου). Στὴν ἀρχή, ἡ ἐργασία εἶναι περιορισμένη: «Τριάντα «ἐντεταλμένες» ἐπισκέπτριες κυρίες ἐπιμελοῦνται ἑκατὸν εἴκοσι οἰκογενειῶν». Ἐν ὄψει ὅμως τοῦ ἐκμηδενισμοῦ τῆς δραχμῆς καὶ τοῦ ἐπερχομένου λιμοῦ ρίπτεται τὸ σύνθημα τῆς «μερίδος τῆς ἀγάπης». «Εἰς κάθε σπίτι, ὅπου ἡμπορέση νὰ στρωθῇ κάποιον τραπέζι, εἶναι δυνατὸν καὶ ἄρα ἐπιβεβλημένον νὰ ὑπάρχη καὶ ἕνα ἀκόμη πιᾶτο γιὰ τὸν ἀδελφόν μας, διὰ τὸν Κύριον δηλαδὴ».

Εἰς αὐτὸ τὸ πιᾶτο θὰ ἀποθήσῃ κάθε μέλος τῆς οἰκογενείας κάτι τι. Μιὰ κουταλιά ὄσπρια, μιὰ ἐλαχίστη ποσότητα λαδιοῦ, δυὸ ἑλῆές, ἕνα σῦκο. Ὅλα αὐτά, ἐλάχιστα καὶ ἀνεπαίσιθα γιὰ τὸν χορτασμὸ μας, ἀθροισόμενα, δημιουργοῦν ποσότητα σημαντικὴν καὶ διὰ πολλοὺς ἀδελφούς μας σωτήριον. Δὲν ἐπιτρέπεται χριστιανικὴ οἰκογένεια νὰ κάθεται εἰς τὸ τραπέζι τῆς, ἀν προηγουμένως δὲν τοποθετηθῇ τὸ «πιᾶτο τῆς μερίδος τῆς ἀγάπης» στὴ μέση.

Σύντομη ὁδηγία ποῦ θύμιζε τὴν ἀντίστοιχη γραφικὴ προτροπὴ τοῦ Παύλου: «Ἐκαστος παρ' ἑαυτῷ τιθέτω θησαυρίζων ὅ,τι ἂν εὐδοῖται... ὅπως γένηται ἰσότης...».

«Ὅπου τὸ φαγητὸ εἶναι μαγειρευμένο ἢ μερὶς τῆς ἀγάπης, διατίθεται ἀμέσως, μὲ τὴν τακτικὴ φιλοξενία εἰς τὸ τραπέζι ἐνὸς μικροῦ παιδιοῦ, ἀπὸ τὰς οἰκογενείας ποῦ στεροῦνται. Ἄλλοτε χωρίζεται ἀντίστοιχη μερὶς ἀπὸ κάθε ποσότητα τροφίμων ποῦ εὐρίσκεται. Οἱ ὁδηγίαι αὐτῆς ἔγιναν τότε διδαχὴ, ἄρθρο, ἐγκύκλιος γιὰ τοὺς συνεργάτας. Καὶ ἡ «μερὶς τῆς ἀγάπης» διὰδόθηκε στὸν κύκλο τῶν πιστῶν καὶ ἔγινε

τὸ καθημερινὸ ξυπνητήρι τοῦ καθήκοντος πρὸς τὸν «πλησίον», τὸν ἀδελφὸ μας πὸν στερεῖται..

Ἡ «μερίς τῆς ἀγάπης» θὰ μείνη, ἴσως, ἢ πιὸ ὀμορφη, ἢ πνευματικώτερη ἐκδήλωσις τῆς Λογίας, γιατί «μᾶς φέρνει κοντὰ εἰς τὰς ἀγάπας» τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, ὅπως εἶπε γι' αὐτὴν ὁ εἰσηγητῆς της, τότε. Ἦταν ἀκόμη καὶ μιὰ ἐμπρακτῆ, ἐποπτικῆ διδαχὴ γιὰ τὴν ἀξία πὸν ἔχει «ἐκεῖνο τὸ λίγο» πὸν περνάει ἀπὸ τὸ χέρι μας, γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι μιᾶς τεράστιας ἀνάγκης. Τίς περισσότερες φορὲς «καταιασμένοι» ἀπὸ τὴν ἀπουσία πίστεως καὶ ἀπὸ τὴν τεμπελιά περιφρονοῦμε τὸ «λίγο» πὸν μπορούμε, προτιμῶντας τὴν ἀδράνεια τῆς μοιρολατρίας καὶ τοῦ θανάτου.

Στὴν Λογία, τὸ «λίγο» τῆς «μερίδος τῆς ἀγάπης» εὐλογήθηκε, ἔπειτα, σὰν τοὺς πέντε ἄρτους, ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ λιμοῦ. Ἄν δὲν ἔθρεψε πάντως ἔσωσε, μὲ τὸ ζωντανεμα τῆς χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης, ἕνα ἀντιπροσωπευτικὸ κομμάτι τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἀπὸ τὴν καταστροφὴ πὸν βασίλευε ἕνα γύρω. Καὶ ἔγινε ἡ πειραματικὴ καθοδηγητικὴ ἐφαρμογὴ τῆς σωστῆς μεθόδου. Παράδειγμα πρὸς μίμησιν ἀπὸ τὴν κοινωνία.

★

«Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη δὲν ἀνοίγει μόνον πουργιὰ ἀλλὰ θανατοουργεῖ κι' ἐκεῖ πὸν δὲν ὑπάρχουν πουργιὰ. Ὅταν δὲν βρῶσκη ἐπιχορηγήσεις, διαθέτει ἀφθονώτερη τοῦ πνεύματος τὴ δύναμι, πὸν βρίσκει πάντα δρόμο σὲ κάθε ἀδιέξοδο! Ὁ «πολύμητις» Ὀδυσσεύς, ἀναστημένος, Χριστιανὸς πιά... Αὐτὴ ἡ ἀγάπη, ἀγάπη σὰν ἀγωνιστῆς μᾶς χρειάζεται...» (Γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα—'Ακτίνες» 1949).

Τὰ λόγια αὐτὰ ἀποδίδουν τὴν βασικὴ γραμμὴ τῆς προνοίας, μέσα σὲ ἕνα χριστιανικὸ πολιτισμὸ. Ἡ ἴδια γραμμὴ ἐνέπνευσε τὸ 1940, τὴν «Ἱππικὴ Προνοία Στρατευομένων, (ἔγραψαν γι' αὐτὴ οἱ «Ἀκτίνες» στὸ τεύχος Φεβρουαρίου τοῦ 1956), ἔπειτα τὴν «Λογία» καὶ τίς ἄλλες «ἐξορμήσεις ἀγάπης» πὸν ἀκολούθησαν.

Ἰππῆσαν καὶ μέσα στὴν Λογία πουργιὰ—μετρημένα στὰ δάκτυλα τοῦ ἐνὸς χεριοῦ—πὸν ἄνοιξε, ὠδηγημένη ἀπὸ εἰλικρι-

νῆ πίστι, ἢ ἀγάπη. Ἄλλὰ τὸ ξύπνημα τῆς ἀγάπης ἐκδηλώθηκε καθολικά, μὲ τὸν «δολὸ» τῆς μερίδος τῆς ἀγάπης καὶ μὲ μύριους ἄλλους τρόπους. Χωρὶς αὐτοὺς, ὅσα δὴποτε ὑλικά μέσα καὶ ἂν ὑπῆρχαν (πὸν δὲν ὑπῆρχαν), δὲν θὰ ὀδηγοῦσαν στὸ ὠραῖο ἐκεῖνο ἔργο. Ἡ Λογία ἔτσι ἔγινε μιὰ καθολικὴ ἐθελοντικὴ προσφορὰ τῶν ὑπηρεσιῶν, τῶν ἰδεῶν, καὶ τῶν ἱκανοτήτων ὅλων. Ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου ὡς τὸν ἐργατὴ μεταφορέα, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά μετεῖχαν ὁλόψυχα στὸν παλμὸ τοῦ ἔργου ὅλοι «εἰς σῶμα ἕν».

★

Πολὺν γοργὰ ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευσε:

«23 Νοεμβρίου 1941. Ἦδη ἀναγγέλλονται κρούσματα οἰδημάτων πείνης. Σπανίζουν ἀκόμα καὶ τὰ χόρτα. Αἱ διανομαὶ πρὸς τὸν λαόν, βάσει δελτίων, παύουν. Μεγάλῃ ἀπαισιοδοξίᾳ ἐπικρατεῖ. Κάθε προσπάθεια ἀντιδράσεως φαίνεται ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένη.

23 Δεκεμβρίου. Διακόπτεται καὶ ἡ τροχιοδρομικὴ συγκοινωνία.

27 Δεκεμβρίου. Ἡ θερμοκρασία πέφτει κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν. Ὅλα τὰ νερὰ παγώνουν. Κάρβουνα δὲν ὑπάρχουν. Πρόβλημα τὸ μαγεῖρευμα φαγητῶν καὶ ὅταν βρεθοῦν τυχὸν τρόφιμα. Πένθος καὶ μελαγχολία εἰς τὸν λαόν. Διαδίδεται, ὅτι οἱ θάνατοι ἐκ πείνης υπερβαίνουν, εἰς τὰς Ἀθήνας, τοὺς χιλίους ἡμερησίως!»

Ἀπὸ τὴν θλίψι γιὰ τίς πληροφορίες αὐτές, ξεκουράζον κάθε τόσο ἄλλες ἐγγραφές τοῦ Ἡμερολογίου. Σημειώνουν διάφορες ἀπροσδόκητες «συμπτώσεις», πὸν δίνουν λύσι εἰς τὰ ἀδιέξοδα τῆς Λογίας. Οἱ «συμπτώσεις» γίνονται τόσο συχνές—ὅπως συμβαίνει σὲ κάθε ἔργο πίστεως—ὥστε οἱ συνεργάται ἀρχίζουν νὰ τίς προϋπολογίζουν:

«Ἐνα βράδυ, ἐμφανίζεται εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Λογίας μιὰ «ἐντεταλμένη» κυρία. Ζητεῖ ἐπειγόντως τρόφιμα γιὰ τὰ τρία παιδάκια ἐνὸς δημοσίου ὑπαλλήλου, πὸν ἔχουν προσβληθῆ ἀπὸ ἀβιταμίνωσι. Εἰς τὸ ταμεῖον καὶ τὴν ἀποθήκη ἐπικρατεῖ... τὸ ἀπόλυτον μηδέν. «Γιὰ περᾶστε αὔριο τὸ πρῶτ. Μπορεῖτε;» Ἄν μπορούσε, λέει, εἰ-

χαρίστως! Καὶ ἡ ἐπισκέπτρια ἔφυγε πετώντας ἀπὸ τῆ χαρᾶ τῆς γιὰ τὴν καλὴ ἀγγελία. Ἔτυχε νὰ βρισκῶμαι μπροστὰ στὴ σκηνή. «Θὰ ὑπάρχει κάτι φυλαγμένο» εἶπα στὸν συνεργάτη πὺν ὑπεδέχθη τὴν κυρία. «Σήμερα, τίποτε, μοῦ ἀπήντησε μὲ ἡρεμία, ἀλλὰ, δὲν εἶναι δυνατόν, κάπου... θὰ περιμένουν τὰ τρόφιμα πὺν χρειάζεται ἡ ἐπισκέπτρια, θὰ τὸ ἰδῆς...». Τὴν ἄλλη ἡμέρα, πρωτὶ-πρωτὶ ἕνας ὑπερῆλιξ συνταξιούχος στρατηγός, κολυμβῶν εἰς τὸ κοστοῦμι του (πὺν περιέβαλε πρὸ τοῦ λιμοῦ εὐτραφέστατο σῶμα) ἦλθε καὶ ἀκούμπησε στὸ γραφεῖο τῆς Λογίας δύο σακκουλάκια μὲ χωριάτικο τραχανᾶ καὶ χυλοπῆττες. Ἦταν ἡ «μερὶς τῆς ἀγάπης» ἀπὸ ἕνα λιάν εὐπρόσδεκτο γιὰ τὴν ἐποχὴ, δῶρο παλαιοῦ του στρατιώτη. Τὸν εἶχε θυμηθῆ, ἀπὸ τὸ χωριὸ του. Σὲ λίγη ὥρα παρουσιάστηκε ἡ χθεσινοβραδυνὴ ἐπισκέπτρια καὶ παρέλαβε τὰ σακκουλάκια πὺν τὴν περίμεναν! Ἦταν ὁ,τι ἐχρειάζετο ὡς πρώτη βοήθεια γιὰ τὸ «περιστατικό τῆς».

Οἱ τακτικὲς αὐτὲς «συμπτώσεις» μερικὲς φορὲς ἦταν ἕνα πραγματικὸ θαῦμα· (Ὁπως ἡ ἐξασφάλις γιὰ ὄλους τοῦ Χριστουγεννιάτικου φαγητοῦ τῶν φοβερῶν Χριστογεννῶν τοῦ 1941).

★

Ἐὰν καθόταν κανεὶς νὰ τὴν σκεφθῆ μὲ ρεαλισμὸ καὶ εἰλικρίνεια, ἡ κατάστασις παρουσιαζόταν τρομακτικὴ:

«18 Δεκεμβρίου 1941. Εἰς ἕνα παγωμένο δωματιάκι τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» ἐκάναμε σήμερα θλιβεροὺς ὑπολογισμοὺς μὲ τὸν ὑπεύθυνο πὺν ἀνέλαβε τὴν κεντρικὴ εὐθύνη τῆς Λογίας. Δι' ἕνα ἄτομον ζῶν ἐν οἰκογενεῖα, χρειάζονται (μόνον διὰ τὴν στοιχειώδη συντήρησίν του εἰς τὴν ζωὴν) μηνιαίως 1) 350 δράμα ὄσπρια×1000 δραχμ. 2) 125 δράμ. ζυμαρικὰ×1.400 δραχμ., 3) 100 δράμ. ἐλαιῶν×200. 4) 100 δράμ. σύκων×250 δραχ. 5) 300 δράμ. σταφίδος×300 δραχ. 6) 440 δράμ. ἐλαίου×1000 δραχ. 7) 100 δράμ. τυροῦ×500 δραχ. Σύνολον, εἰς δραχμάς, 6.000.

Ἐπὶ 1.030 ἀτόμων τῆς «Λογίας» τὰ 910 ἔχουν εἰσόδημα κατὰ πολὺ κατώτερον καὶ τοῦ ἐλαχίστου ὄριου. Τί θὰ γίνῃ; Οἱ ἀρι-

θμοὶ αὐτοὶ εἶναι τόσον τρομακτικοί, ὥστε ἀσθανόμεθα τὸν πειρασμὸ νὰ ἐγκαταλειφθῆ κάθε προϋπολογισμὸς καὶ κάθε σκέψις. Ὁρθότερον ὁμως εἶναι νὰ ἀντιμετωπισθῆ ὁ κίνδυνος κατὰ πρόσωπον καὶ ἔχει ὁ Θεός!»

★

Πόσον εἶναι σωστὴ ἡ μέθοδος αὐτῆ τῆς εἰλικρινείας, γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι τῆς πραγματικότητος, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι, φαίνεται ἀμέσως κατόπιν. Ἡ συνέχεια τοῦ Ἡμερολογίου ἀνοίγει τὴν δευτέρη περίοδο τῆς Λογίας, μὲ τὴν ἴδρουσι τοῦ Συσσιτίου, τοῦ Συνεταιρισμοῦ Ἀλληλοβοηθείας καὶ τῆς Λογίας Πραγματίων.

Στὴ συνέχεια αὐτῆ πρέπει νὰ ἐπανέλθωμε. Γιατί ἡ Λογία ἦταν ἕνα ὑπόδειγμα ὑπακοῆς στὸ προσκλητήριο «γιὰ ἕνα ζωντανὸ καὶ ἔμπρακτο Χριστιανισμὸ ἀγάπης». Τὸ ἀκοῦμε νὰ σαλπίζεται κοντὰ μας (κατὰ κανόνα «εἰς ὅτα μὴ ἀκουόντων») εἰκοσιπέντε δλόκληρα χρόνια. Ἀπὸ τὸ βῆμα, τὸ ἔντυπο, τὸ βιβλίον. (Ἀξίζει νὰ ξαναδιαβάστοῦν ἐκεῖνα τὰ προφητικὰ «Κατηγορῶν τῶν Ἀκτίων» τοῦ 1947). Ἀκούγεται εὐρύτερα, στὸ διεθνὲς κοινὸ, μὲ τὸ «Towards a Christian Civilisation.»

Μπροστὰ στὸν θάνατο (στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς) τὸ μήνυμα ἔγινε δεκτὸ μὲ θεία ἐνόητα καὶ ἀγάπη ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο χριστιανικὸ ἔργον. Σ' ἐκεῖνον πὺν ἀναλώθηκε στὴ μελέτη τῆς θεωρίας τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, δόθηκε, τότε, ἡ εὐκαιρία νὰ ὀδηγήσῃ ἀπὸ κοντὰ καὶ τὴν ἐφαρμογῆ. Τὸ πείραμα ἐπέτυχε. Ἀλλοιῶς, ἂν ἐξάναμε τὸ λεωφορεῖον πάλι, ὅλα ὅσα εἶχαν πῆ οἱ «Ἀκτίνες» χτυπῶντας τὴν ἄρνησι, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὅλα ὅσα εἶχε δώσει μὲ πρωτοφανεῖς θυσίαι καὶ αὐταπάρνησι τὸ κῆρυγμα, θὰ ἦσαν χαμένα λόγια καὶ μάταιοι ἀγῶνες.

Ἀφοῦ μιὰ ἄλλη, φοβερότερη ἄρνησι μέσα στοὺς κόλπους τῶν «πιστῶν»—ἡ ἀπουσία τῆς ἀγάπης ἀπὸ τὴν ὁποία «πάντες γνῶσκονται», ὅτι εἴμεθα μαθηταὶ Του—θὰ θανάτωνε ἄλλη μιὰ φορὰ τὸν Χριστό, μὲ φρέσκες, τωρινὲς πληγές. Καὶ ὁ ἡττημένος θὰ ἦταν ἡ Ἑλλάς.

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΜΑΡΙΝΟΣ ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΣ

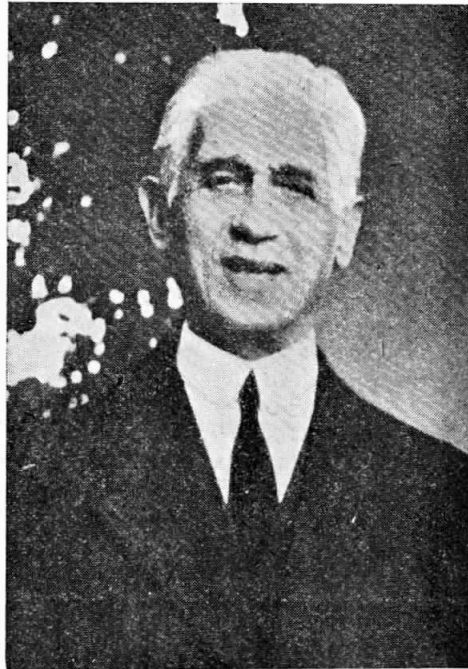
Θά ἔπρεπε, ὄχι μίαν ἢ δύο «Ἀπόψεις», θά ἔπρεπε ὄλο τὸ παρὸν φύλλον, θά ἔπρεπε ὄλος ὁ παρὼν τόμος, θά ἔπρεπε ὄλοι οἱ τόμοι τῶν «Ἀκτίνων» νὰ ἀφιερῶντο εἰς τὴν μνήμην ἀνδρὸς διαπρέψαντος ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ καὶ συνεπεὶ εὐσεβείᾳ, ἀνδρὸς ὄντως μεγάλου, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐγκατέλιπε κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον. Τοῦ Μαρίνου Γερούλανου.

Νὰ παρουσιάσῃ κανεὶς τὸν Μαρίνον Γερούλανον ὡς ἐπιστήμονα, ὡς ἱατρὸν, ὡς χειρουργόν, ὡς ἀκαδημαϊκὸν διδάσκαλον, θά ἀπετέλει πραγμάτως τὸ περιφήμου «γλαῦκ' Ἀθήναζε κομίζειν». Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἴσως ἐπαρκῶς γνωστὴ ἡ ὑπέροχος ἀξία τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ προσφορά του εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀναγέννησιν τοῦ τόπου, χριστιανικὴν ἀναγέννησιν τῆς ὁποίας βλέπομεν (ἄλλο ἂν γνωρίζωμεν νὰ ἀξιοποιούμεν) τοὺς ἀφθόλους καὶ εὐχύμους καρπούς.

Καὶ ὁμολογουμένως, ἓνας ἀπολογισμὸς τῆς προσφορᾶς αὐτῆς, ὄχι κἂν ἀναλυτικὸς, δηλαδὴ στοιχειωδῶς δίκαιος, ἀλλ' ἔστω συνοπτικὸς, εἶναι ἔργον δυσχερές. Ἡ συμβολὴ τοῦ ἐκλιπόντος σοφοῦ εἶναι τόσο μεγάλη ὥστε καὶ τοιοῦτος συνοπτικὸς ἀπολογι-

σμὸς προϋποθέτει καὶ χώρου καὶ χρόνου ἄνεσιν. Πάντως, ἂν ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν συγγραφικὴν του δραστηριότητα, θά πρέπει νὰ τονίσωμεν ὅτι ἡ συγγραφικὴ του δράσις διὰ τὴν προβολὴν τῶν χριστιανικῶν ἀξιῶν ὑπῆρξε τόσο πλουσία ὥστε συνέθεσεν ὄλον τῆς ζωῆς τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς τὸν ἔσπερινόν. Τὸ χειρουργικὸν νυστέρι διεδέχθη ἢ εἰς τὸ χριστιανικὸν μήνυμα ἱακονοῦσα γραφίς.

Αἱ ἐργασίαι αὐταὶ ἀπετέλουν σύνθεσιν καὶ σφρίγγους, νεανικοῦ θά ἔλεγέ τις, καὶ σοφίας ἐπὶ μακρὸν χρόνον ταμειευθείσης ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς ὑπερέχου. Ὅταν τὸ εὐρὺ ἑλληνικὸν κοινὸν διὰ πρῶτην φορὰν διὰ τῶν στηλῶν τῶν «Ἀκτίνων» ἐπληροφορεῖτο ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τοῦ Drieseh, τὴν ὁποίαν ἐκ μεταφράσεως ἀπὸ τὸν τιμητικὸν τόμον τοῦ Βορέα ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Μαρτίου 1948, περὶ τῆς καταπτώσεως τοῦ ὕλισμου, ἐπεριμέναμεν ὄλοι τὸν ἐπιστήμονα ἐκεῖ-

νον ὁ ὁποῖος θά συνήγε τὰς περαιτέρω συνεπείας. Καὶ ὁ ἐπιστήμων αὐτὸς εὐρέθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μαρίνου Γερούλανου, ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε τὸ βιβλίον του «Ψυχικαὶ ἐπιδράσεις ὡς νοσογόνος παράγων» (1948).

Τὸ ἔργον τοῦ αὐτοῦ, ἀνεκτίμητος ὄντως πρὸς τὸ "Ἔθνος προσφορά, ἀπετέλεσε τὴν θετικὴν πλέον προβολὴν τῶν ἐπιστημονικῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας ἔχει ἡ ὑπερνίκησις τοῦ ὕλισμοῦ ἐπὶ τῆς καθόλου βιολογίας. Τὸ μνημειῶδες ὄντως αὐτὸ βιβλίον, συνωδεύθη ἀπὸ σειρὰν μικροτέρων δημοσιευμάτων, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων εἶχε τὴν τιμὴν τὸ περιοδικὸν τοῦτο νὰ φιλοξενήσῃ. Ἡ συγγραφικὴ αὐτὴ παραγωγὴ ἔφθασε μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς ζωῆς του. Σχεδὸν εἰπεῖν, ὁ Μαρίνος Γερουλᾶνος ἀπέθανε συγγραφῶν. Καὶ συγγραφῶν ἀπὸ περιουσίας, ἀπὸ εἰλικρινείας, ἀπὸ δυνάμεως πνεύματος, προσφέρων εἰς τὸ ἔθνος γνήσια ζωῆς νάματα.

Ἡ δραστηριότης ἐξ ἄλλου τοῦ ἐκλιπόντος σοφοῦ εἰς τὴν καθ' ὄλου χριστιανικὴν κίνησιν ἦτο κάτι τὸ καταπληκτικόν. Ὁ γδοηκονταετῆς περίπου τὴν ἡλικίαν ἦτο, ὅταν ἀνέλαβε τὴν προεδρίαν τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἐκεῖνοι ποῦ ἴσως ἐνόμισαν ὅτι ἡ προεδρία αὐτὴ ἀπετέλει ἀπλοῦν ἐκ μέρους τῆς Ἐνώσεως δανεισμὸν τῆς αἴγλης καὶ τῆς ἀκτινοβολίας τῆν ὁποίαν τοιοῦτον ὄνομα εἶχεν ἐπισωρεύσει, ἐδοκίμασαν ἔκπληξιν ἐξόχως εὐχάριστον ὅταν ἔβλεπον τὸν διαπρεπῆ, τὸν ἕξοχον ἐπιστήμονα, ὄχι ἀπλῶς ἐπιτίμως ἢ ψιλῶ τῷ ὀνόματι προεδρεύοντα, ἀλλὰ κατευθύνοντα καὶ πρωτοστατοῦντα καὶ τοὺς νεωτέρους του εἰς ἱκανὴν δυσχέριαν φέροντα, προκειμένου νὰ δυνηθοῦν νὰ τὸν παρακολουθήσουν. Αἱ ὁμιλίαι του εἰς τὴν «Χριστιανικὴν Ἐνωσιν Ἐπιστημόνων», εἰς τὰς «Ἐδομάδας», ἢ μετὰβάσις του εἰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος πρὸς διενέργειαν ὁμιλιῶν ὑπῆρξαν κάτι τὸ ὄντως θαυμαστὸν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀκόμη σωματικῆς ἀλκῆς τοῦ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐνάτης δεκαετίας βίου βαδίζοντος Ἐργάτου. «Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου». Αὐτοῦ τοῦ ψαλμικοῦ ρητοῦ πραγμάτων εἰς ἐνεφάνισεν ὁ Μαρίνος

Γερουλᾶνος. Ἄνευθετο μὲ τὸ νὰ ἐκδαπανᾷ τὰς δυνάμεις του χάριν τῆς αἰωνιότητος.

Ἡ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΣΥΜΒΟΛΗ

Ἄλλ' ἡ μεγαλυτέρα συμβολὴ τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς ὑπῆρξεν αὐτὴ ἡ προσωπικότης του. Εἰς ἀνθρώπους ποῦ θὰ ἠρώτων, ἐὰν ὄντως ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι πραγματικότης ἢ ἀπλάϊ ὑποσχέσεις χωρὶς κάλυμμα ἐκ τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος, ἢ προσωπικότης τοῦ Μαρίνου Γερουλάνου ἔδιδεν ἀπάντησιν ἀποστοματικὴν τοιαύτην, οἷαν ἐλάχισται προσωπικότητες ἠδυνήθησαν νὰ δώσουν. Ἡ σοφία του καὶ ἡ ἀρετὴ του, ἡ ταπεινῶσις, ἀληθινὴ ταπεινῶσις καὶ ὄχι ταπεινοσημίαι, ἡ σεμνότης τοῦ ἤθους, αὐτὴ ἡ ἐμφάνισις τοῦ Μαρίνου Γερουλάνου ἦτο διδασκαλία διὰ πάντας. Δὲν τὸ εἶπεν ὁ Μαρίνος Γερουλᾶνος, ἀλλὰ φεύγων ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον, εἰς ἡλικίαν ἐνεῆκοντα τριῶν ἐτῶν, ἠμποροῦσε νὰ εἴπῃ τὸ τοῦ Παύλου: «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα' λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος».

Ἄναχωροῦντα ἐξ ἡμῶν, τὸν συνοδεύει μὲ πένθος βαρὺ τὸ περιοδικὸν τοῦτο. Γνωρίζει ὅτι τὸ κενόν, τὸ ὁποῖον ἀφίνει ὁ ἀποδημῶν, βδὲν εἶναι ἀπλῶς δυσαναπλήρωτον, ἀλλ' ἀπλούστατα δὲν ἀναπληροῦται. Ὁ θάνατός του ὑπῆρξε πένθος ὄχι μόνον διὰ τοὺς οἰκείους του, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπὸ καρδίας συλλυπούμεθα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὅλον χριστιανικὸν ἔργον. Ἡ ἀνάμνησίς του θὰ ἀμβλύνη τὸν πόνον καὶ θὰ βοηθῇ εἰς τὸ νὰ φθάνη καὶ μέχρις ἡμῶν ἡ ἀνταύγεια τῆς ἀθανασίας πρὸς τὴν ὁποίαν ἐπορεύθη καὶ ἡ ὁποία μὲ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ παραδείγματός του ἐκδηλοῦται ἰδιόσκει καὶ ἡμᾶς.

Δὲν χρειάζονται πολλὰ πράγματα διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς πολυτιμοῦ αὐτῆς διδασκαλίας. Μία, πρῶτον, αὐστηρὰ καὶ ἡγγυθμένη κατοχύρωσις ἀπὸ ἀποφθεγῶν τῶν ἐπιδράσεων, τὰς ὁποίας ἡμπορεῖ νὰ ὑποστήῃ μία τοιαύτη κοινὴ ζωὴ εἴτε ἀπὸ μερικὰ παιδιὰ χαλασμένα, τὰ ὁποῖα παρ' ὄλους τοὺς ἐλέγχους φυσικὸν εἶναι νὰ παρεισφρήσουν εἰς τὴν κατασκήνωσιν, εἴτε καὶ ἀπὸ διδασκάλους. Καί, δεύτερον, μερικὰ στοιχειώδη, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μία καλὴ, χριστιανικὴ, ὀρθόδοξος οἰκογένεια ἔχει ἀπὸ πάμπαν πρὸς πάμπαν. Ἡ πρωϊνὴ προσευχὴ καὶ ἡ ἔπαρσις τῆς σημαίας, ἡ βραδυνὴ προσευχὴ. Ἡ Κυριακάτικη Λειτουργία, μία καλὴ ὀμιλία ἀκόμη, ὀλοκληρώνουν τὴν εὐεργετικὴν ἀγωγὴν τὴν ὁποίαν δίδει ἡ ἔμπρακτος ἀνωτερότης μέσα εἰς τὴν κατασκήνωσιν.

Ἄς μὴ χάνωμεν λοιπὸν τὸ κρέας κυνηγῶντας τὴν σκιάν. Ἡ κατασκήνωσις χρειάζεται ἀπλᾶ πράγματα. Ἀλλὰ διὰ νὰ νοιώσωμεν τὴν ἀπλὴν αὐτὴν ἀλήθειαν πρέπει νὰ εἴμεθα ἀπλοῖ ἄνθρωποι!

ΟΙ ΑΠΟΔΗΜΟΙ

Δύο λέξεις διὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν χαρὰν μας καὶ νὰ στειλώμεν ἀδελφικὸν ἄσπασμόν εἰς τὰς πνευματικὰς προσ-

παθείας ποῦ γίνονται ἀπὸ Ἑλληνὰς ἔξω τῶν συνόρων τῆς ἑλληνικῆς γῆς εἰς τὰς διαφόρους παροικίας τοῦ ἔξωτερικοῦ. Χωρὶς νὰ παραγνωρίζωμεν τὸ γεγονός ὅτι εἰς ὅλην τὴν ὑδρόγειον ὑπάρχουν τοιαῦται προσπάθειαι, θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ σήμερον εἰδικώτερον νὰ ἀπευθύνωμεν τὸν ἀδελφικὸν μας χαιρετισμὸν πρὸς τὰς ἑλληνοχριστιανικὰς ἐργασίας ποῦ γίνονται εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.

Περιέρχονται μέχρι καὶ ἡμῶν πολλοὶ ἐκδηλώσεις τοιαύτης πνευματικῆς ἀκμῆς τὰς ὁποίας δὲν ἡμποροῦμεν μίαν - μίαν νὰ τὰς χαιρετίσωμεν, οὔτε κἂν νὰ τὰς ἀναφέρωμεν, διότι δόξα τῷ Θεῷ εἶναι πολυπληθεῖς. Θὰ ἠθέλωμεν ὁμῶς νὰ παρακαλέσωμεν τὰ ἀδελφία μας ποῦ εἶναι εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ εἰδικώτερα, βέβαια, καὶ ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι μᾶς κάμνουν τὴν τιμὴν κάθε τόσον νὰ μᾶς στέλλουν δείγματα τῆς πνευματικῆς των καρποφορίας, νὰ δεχθοῦν, ἀπὸ ἐδῶ ἔστω καὶ μίαν γενικὴν εὐχαριστίαν. Καὶ μίαν ὀλοκάρδιον εὐχὴν μετὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς πεποιθήσεως ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν αὐτῆ των ἡ πνευματικὴ προσπάθεια νὰ μὴν ἔχη κατὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπον τὰς εὐεργετικὰς καὶ ζωογόνους ἐκδηλώσεις της καὶ εἰς τὸν ἴδιον τῆς μητρὸς Ἑλλάδος! Z.N.

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

«ΟΤΑΝ ΚΟΙΜΩΜΕΘΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ»

Ἐκοιμήθη ἐπιτέλους ὁ Κάλβος εἰς τὴν πατρίδα. Ἡ σπαρτακτικὴ εὐχὴ του — «ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρα εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον» —, ποῦ εἶχε μείνει ἀνεκπλήρωτη ἐπὶ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα, ἐπραγματοποιήθηκε. Καὶ τὰ τιμημένα, ἀλλὰ καὶ κακοχημένα — ὅπως ὅλη ἡ ζωὴ του — δὲσά του βοῆξαν τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴ γαλήνην ποῦ ὄνειροπολοῦσε.

«Εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος
μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τὴν πατρίδα».

Εἶχε πῆ ὁ ἴδιος στὸν «Φιλόπατροί του». Καὶ ὁ Θεός, ποῦ εἶχε ἐμπνεύσει διὰ ἐκλεκτοὺς πνευ-

ματικοὺς ἀνθρώπους — πρῶτα ἕνα Κύριον καὶ ἔπειτα ἕνα Ζακύνδιον — ν' ἀνακαλύψουν στὴν ξένη γῆ τὸν τάφον του, τοῦ χάρισε σὺ τέλος τὸν γλυκὸν θάνατον, ποῦ εἶχε ποθήσει. Ἀλλὰ τοῦ χάρισε μαζὶ καὶ κάτι μεγαλύτερον, πολυτιμώτερον καὶ ἀνώτερον: τὴν ἀθανασία.

Μὲ τὸ μεγαλόπνευστον ποιητικὸν ἔργον του ὁ Κάλβος γονιμοποίησε καὶ ἀξιοποίησε κατὰ τὸν ὀραϊότερον καὶ γενναιότερον τρόπο «τὴν πνοὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος τὰ χρυσὰ δῶρα», ποῦ τοῦ εἶχε δώσει «ἡ φιλιότης πατρὶς, ἡ θανατοσὶα νήσοις». Καὶ τώρα αὐτῆ, παίρνοντας πίσω τοὺς ἄξιους καὶ διαλεκτοὺς καρποὺς τῶν δόξων της, κρατεῖ στοργικὰ στὴν ἀγκαλιά της ὄχι μόνο τ' ἀγαπημένα ὄσα τὸ τέκνον της, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰῶνα μνήμη τοῦ ἐξαιρέτου ποιητῆ, ποῦ ὄνησε τὴν πατρίδα, τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀρετή.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΕΙΞΕΙΣ

Ἐπιδοκιμάζουμε ἀπόλυτα καὶ χειροκροτοῦμε θερμὰ τὶς ἔντονες συστάσεις, ποὺ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κ. Ν. Κραμίου ἐκαμὲ πρὸς τὴν διοίκηση τῆς Κρατικῆς Ὁρχήστρας. Οἱ τρεῖς ὑποδείξεις του: νὰ χρησιμοποιοῦνται ὅσο τὸ δυνατόν περισσότεροι Ἕλληνες σολίστ' οἱ μετακαλοῦμενοι ξένοι νὰ ἔχουν ἀναμφισβήτητο διεθνὲς κῦρος καὶ ν' ἀμείβωνται μέσα στὰ καθιερωμένα ὄρια' τὰ προγράμματα νὰ περιλαμβάνουν ἀπαραιτήτως ἑλληνικὰ ἔργα, εἶναι ὄχι μόνο δίκαιες καὶ ὀρθές, ἀλλὰ καὶ ἀληθινὰ καλλιτεχνικὲς καὶ ἐθνικὲς. Διότι μόνο ἔτσι ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ δημιουργία, ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιὰ θὰ ἔξῃ τὴν εὐκαιρία νὰ προβάλῃ τὴς δυνατότητές της καὶ τὰ ἐπιτεύγματά της μέσα σὲ μιὰν εὐγενικὴ ἀτμόσφαιρα ἄμιλλας πρὸς τὴν ξένη, θὰ ἐνθαρρυνθῇ ἀπὸ τὴν ἄλλη, θὰ τονωθῇ καὶ θὰ ἐνισχυθῇ στὴν ὥρα καὶ γόνιμη προσπάθειά της γιὰ περαιτέρω ἀνάπτυξη καὶ πρόοδο.

Ἡ στήλη αὐτή, ποὺ δὲν κουράστηκε νὰ τονίξῃ συνεχῶς αὐτὴ τὴν ἀνάγκη σὲ ὅλους τοὺς τομείς τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ πνευματικῆς μας ζωῆς, χαιρετίζει μὲ ξεχωριστὴ χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση τὴν ἐνέργεια τοῦ κ. Κραμίου καὶ ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ εισηγήσεις του θὰ ἐπεκταθοῦν καὶ θὰ ἐπιβληθοῦν καὶ στὸς ἄλλους καλλιτεχνικοὺς ὀργανισμούς.

ΤΟ ΠΑΡΑΣΤΡΑΦΜΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΠΝΕΥΜΑΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ

Ἀπὸ μιὰ πρόσφατη στατιστικὴ μαθαίνουμε ὅτι στὴν Ἑλλάδα ἐκδίδονται διακόσια ἔντυπα φύλλα (ἐφημερίδες καὶ διάφορα περιοδικὰ), καὶ ἐπομένως καὶ ἐκαστὸ δέκα χιλιάδες κατοίκους ἀναλογεῖ καὶ ἔνα ἔντυπο. Στὴν Ἀμερικὴ ἡ ἀναλογία εἶναι ἕνα ἔντυπο γιὰ κάθε εἰκοσιεπτὰ χιλιάδες κατοίκους. Καὶ στὴν Εὐρώπη ἡ ἀναλογία τῶν ἔντυπων εἶναι περισσότερο ἀκόμη μικρὴ.

Στὸν ἀριθμὸ λοιπὸν τῶν ἔντυπων προηγούμεθα ἀπ' ὅλες τὶς χώρες τοῦ κόσμου. Καὶ ὅταν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν ὅτι προηγούμεθα ἀπὸ τὶς περισσότερες καὶ στὸν ἀνάφραβτισμό, δὲν μπορεῖ παρά νὰ θαυμάσῃ τὴ φιλομάθεια, τὴν ἀναγνωστοφιλία ἔστω, τῶν Ἑλλήνων.

Ἀλλὰ τὴν ἴδια στιγμὴ ἕνας ἀπὸ τοὺς πῶ γωστοὺς κριτικοὺς μας διαπιστώνει σὲ μιὰ μελέτη του ὅτι ὅλοι ὅσοι ἐνδιαφέρονται στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν ποίηση δὲν ὑπερβαίνουν τοὺς τριακοσίους, καὶ ἀπ' αὐτοὺς οἱ μισοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ἀκριβῶς ποὺ ἐκδίδουν οἱ ἴδιοι τὰ ποιήματα μὲ δικά τους ἔξοδα! Καὶ προσθέτει ὅτι τὰ ποιητικὰ βιβλία μεταφέρονται ὁλοένα ἀπὸ τὰ ράφια τῶν βιβλιοπωλείων στὶς ἀποθήκες τους, κι' ἐκεῖ μένουν πιά ἀζήτητα καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς συγγραφεῖς, ποὺ οὔτε κἀν ἐκκαθάριση τῶν πωλήσεων δὲν τοῦμοῦν νὰ ζητήσουν!

Σχετικὰ μὲ τὴν πεζογραφία (τὰ μυθιστορήματα προπάντων) ὁ ἀριθμὸς τῶν τριακοσίων εἶναι βέβαια κάπως μεγαλύτερος, καὶ ὁ ἀριθμὸς τοῦ καταχωνίσματος στὶς ἀποθήκες τῶν ἀζητήτων βροδύτερος, ἀλλὰ στὴν οὐσία καὶ στὸ νόημα ἡ κατάστασις εἶναι ἡ ἴδια. Καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν ἀναγνωστῶν ποὺ καταβροχθίζει τὶς ἐφημερίδες καὶ ἐντροφᾶ στὰ περιοδικὰ, τρέπεται εἰς φυγὴν μπροστὰ στὰ λογοτεχνικὰ βιβλία!

Καὶ γιὰ νὰ ξαναγυρίσουμε στὸν κριτικὸ, σημειώνουμε τὴν τελικὴ του παρατήρησις: «Ἐπιτολὴ ἄραγε ἀποκλειστικὰ εἶναι ἡ ἴδια ἡ νεώτερη ποίηση (καὶ ἡ λογοτεχνία γενικώτερα προσθέτουμε ἡμεῖς) μὲ τοὺς δρόμους ποὺ ἀκολουθεῖ — δρόμους ποὺ τὴν ἔχουν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν κοινὴ αἰσθησιν» — ἡ μήπως πρέπει νὰ θεωρήσουμε συνυπεύθυνη καὶ τὴ συνεχῆ ἀποπνεύματωση τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπου, ποὺ τὸν ἔχει ἀπομακρύνει ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν ποίηση καὶ ἀπὸ κάθε σοβαρὴ μορφὴ τέχνης;»

Ἀπαντοῦμε καταφατικὰ καὶ στὰ δύο ἐρωτήματα. Διότι πράγματι γιὰ τὴν ἀντιπνευματικὴ αὐτὴ κατάστασις εὐθύνονται συγχρόνως καὶ τὸ ξεστράτισμα τῆς λογοτεχνίας καὶ ἡ ἀποπνεύματωση τοῦ κοινού, ποὺ σχηματίζουν μάλιστα ἕνα φαῦλο κύκλω, ποὺ χειροτερενεὶ ὁλοένα καὶ τὰ δύο καὶ φθείρει τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου.

«Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ»

«Ἡ ἐκκλησία τῶν μαρτύρων». Πρόσφατη ἔκδοσις τῆς Ἀδελφότητος Θεολόγων ἢ «Ζωῆς», εἶναι ἕνα βαθιὰ συγκινητικὸ βιβλίον. Μὲ πλήρη ἱστορικὴ γνῶσις, ἀλλὰ καὶ μὲ ὑψηλὴ συναίσθησις τῆς ἱερότητος τῆς ἀποστολῆς του, ὁ συγγραφεὺς μᾶς ὀδηγεῖ στὴ μεγάλη ἐποχὴ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων καὶ ἀναπλάθει μπροστὰ μας μὲ δύναμη λόγου καὶ μὲ ζωντάνια περιγραφῆς τὴν ἀπλή, ἀγνή, καὶ γνήσια χριστιανικὴ ἀτμόσφαιρά της, μαζί μὲ τὸ ὑπέροχο μεγαλεῖο τῆς πίστεως, τοῦ ἡρώϊμοῦ καὶ τῆς αὐτοθυσίας τῶν μαρτύρων της. Διαβάζοντας τὸ βιβλίον αὐτὸ ὄχι μόνο αἰσθάνεσαι μὲ συμμετέχρη μ' ἐξυγιασμένη τὴ μνήμη σου καὶ μ' ἐξαγνισμένη τὴν καρδίαν σου στὴν ἱστορίαν καὶ στὴ ζωὴ τῆς ὑπέροχης ἐκεῖνης χριστιανικῆς ἐποχῆς καὶ τῶν μεγάλων μαρτύρων της, ἀλλὰ καὶ νιώθεις συγχρόνως νὰ ἐμπνέσαι ἀπὸ τὰ εὐγενικώτερα καὶ ἱερώτερα χριστιανικὰ ἰδιαικὰ καὶ ν' ἀνεβαίνεις στὶς πῦρ ὑψηλὰς καὶ πῦρ καθαρῆς ἰσφαιρῆς τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΚΑΛΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΚΟΡΥΦΗ

Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ ξεχωρίσαμε τὸν τελευταῖον καιρὸ μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα σειρά ἐντυπώσεων τοῦ κ. Γ. Θεοτοκᾶ ἀπὸ μιὰ πρόσφατη ἐπίσκεψιν στὸ ὄρος Σινᾶ καὶ στὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Μαζὶ μὲ τὴν ὥραία λογοτεχνικὴ

μορφή, τὶς ζωντανὲς περιγραφὰς καὶ τὶς ποιητικὰς εἰκόνας τῶν ἐντυπώσεων αὐτῶν χαίρεται κανεὶς συγχρόνως μὴν ἔντονη, θεομὴ καὶ γνήσια χριστιανικὴ πνοή, ποὺ ἀναδίνεται πηγαιὰ ἀπὸ τὸ βάθος τῶν γραμμῶν καὶ τὶς δονεὶ μὲ συγκίνηση καὶ μὲ πίστη. Καὶ ἡ χαρὰ αὐτῆ καὶ ἡ ἱκανοποίηση γίνονται ἀκόμη μεγαλύτερες καὶ ζωηρότερες, ὅταν ἀναλογισθῆ κανεὶς πόσο δυστυχῶς σπάνια εἶναι ἡ πνοὴ αὐτῆ στὰ λογοτεχνικά μας κείμενα.

Σὲ μὴν ἀπὸ τὶς περιγραφὰς αὐτὲς ὑπάρχει μιὰ εἰκόνα, ποὺ χαρακτηρίζει πολὺ παραστατικὰ τὸ ὅλο περιεχόμενο καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἄρθρων αὐτῶν. Περιγράφοντας ὁ κ. Θεοτοκᾶς τὴν πελώρια σκάλα μὲ τὶς τροσήμεσι χιλιάδες σκαλοπάτια, ποὺ ὀδηγοῦν στὴν Ἁγία Κορυφή, ὁμολογεῖ πῶς δὲν ἀνέβηκε ὅλα τὰ σκαλοπάτια. Καὶ ὅμως, ἂν δὲν τὰ ἀνέβηκε σωματικὰ, τὰ ἀνέβηκε ἀσφαλῶς πνευματικὰ, τὰ δρασκελίσει μὲ τὴν ψυχὴ του ὅλα, ὡς ἀπάνω, κι' ἔφτασε στὴν Κορυφή. Τὸν συγχαίρουμε μὲ χαρὰ καὶ μὲ συγκίνηση.

ΤΟ ΚΥΚΝΕΙΟ ΑΣΜΑ ΕΝΟΣ ΓΝΗΣΙΟΥ ΠΟΙΗΤΗ

Ὁ διάσημος Ρῶσσοσ ποιητὴς Παστερνάκ ἔγραψε πεθαίνοντας τὸ ὀραϊότερο καὶ γνησιότερο ποίημα τῆς ζωῆς του: Ἐξήτησε καὶ θάρτηκε ὡς χριστιανὸς σ' ἕνα μικρὸ νεκροταφεῖο μ' ἕνα γραφικὸ ἐκκλησάκι στὴ μέση, ποὺ τὸ ἔβλεπε πάντα ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ δωματίου του. Σ' αὐτὸ τὸ ἐκκλησάκι ἔγινε ἡ ἐπικήδεια ἀκολουθία ἀπὸ ἕναν παπᾶ.

Ὅπως ἔγινε γνωστὸ ἐκ τῶν ὑστέρων δὲν τὸ κοίταξε μόνο τὸ ἐκκλησάκι αὐτὸ ἀπὸ τὸ παράθυρό του ὁ ποιητὴς — σὰν νὰ ἔπαιρνε ἀπ' αὐτὸ ἔμπνευση, δύναμη καὶ θάρρος γιὰ τὴν πνευματικὴ δημιουργία του —, ἀλλὰ καὶ πήγαινε συχνὰ σ' αὐτό, γιὰ νὰ προσευχηθῆ καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεό, ποὺ τοῦ χαρίζει τὰ ἀνεκτίμητα αὐτὰ δῶρα.

Σ' αὐτὸν ἀπηύθυνε καὶ τὸ κύκνειο τραγούδι του: τὴν γεμάτη ἀπὸ ταπεινὴ πίστη ἐπιθυμία του νὰ κηδευθῆ ὡς χριστιανὸς στὸ ἀγαπημένο του ἐκκλησάκι καὶ νὰ ἀναπαυθῆ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ μικροῦ νεκροταφείου. Ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τὴν εὐλογία καὶ τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὀχλο-

βοὴ τοῦ φθόνου καὶ τοῦ μίσους ποὺ τὸν εἶχε καταδιώξει στὴ ζωὴ, ἐπειδὴ εἶπε τὴν ἀλήθεια, δὲν μπορεῖ νὰ τὸν φθάσῃ. Καὶ ὁ χριστιανὸς ποιητὴς — δηλαδὴ ὁ γνήσιος ποιητὴς — βρῆκε ὄχι μόνο τὴν ἀνάπαυση καὶ τὴ γαλήνη, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑψηλότερη δικαίωση καὶ τὴν τελειότερη καθιέρωση: βρῆκε τὴν ἀθανασία.

ΤΑ ΔΥΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν κ. Ἄνδρ. Γεωργιάδης ἀφηγείται σὲ πρόσφατο φύλλο ἀπογευματινῆς ἑφημερίδος μιὰν ἀληθινὰ ἀποκαλυπτικὴν ἐπίσκεψιν στὸ ἐργαστήριον τοῦ Πικάσσο, ποὺ εἶχαν κάμει πρὶν ἀπὸ χρόνια μαζί μ' ἕναν Ἰσπανὸ ἐρασιτέχνη ζωγράφο, ποὺ ἤθελε νὰ γνωρίσῃ τὸν διάσημο συμπατριώτη του, «γιὰ νὰ γευθῆ, ὅπως ἔλεγε ὁ Ἰδιος, τὴ μεγάλην του τέχνην, ποὺ ὡς τότε τὴν ἄκουε μόνο, χωρὶς νὰ τὴν ξέρῃ».

«Ἐμείναμε σχεδὸν τρεῖς ὥρες στὸ ἐργαστήριόν του», γράφει ὁ κ. Γεωργιάδης. «Μᾶς μιλοῦσε μὲ νευρικότητα γιὰ τὸ νέο του ἔργο καὶ μᾶς ἐξηγοῦσε μὲ πολὺ θεομὴ καὶ ζωντανὴ φωνὴ τὶς σκέψεις του. Ὅταν ὅμως κατάλαβε ἀπὸ τὴ σιωπὴ μας ὅτι δὲν ἐπειθόμεσταν μὲ αὐτὰ ποὺ μᾶς ἔλεγε, μᾶς ἀνοιξε μιὰ πόρτα ἐνὸς δευτέρου ἐργαστηρίου καὶ μᾶς εἶπε φιλόφρονα: «Περάστε καὶ ἀπὸ δῶ, σὰς παρακαλῶ». Τὰ ἔξυπνα καὶ σπινθηροβόλα μάτια του ἔλαμψαν. Εἶχε ἀντιληφθῆ τὴν ἱκανοποίησίν μας, καὶ τότε μᾶς εἶπε: «Αὐτό, κύριοι, εἶναι τὸ ἐργαστήριον τοῦ Πικάσσο. Ἐδῶ ἐργάζομαι γιὰ τὸν ἑαυτό μου. Τὸ πρῶτον ἐργαστήριον ποὺ σὰς ἔδειξα μὲ ἔκαμε πλούσιον καὶ φημισμένο. Ἐδῶ ὅμως ἔεχνῶ καὶ τὰ πλοῦτη καὶ τὴ φήμη, καὶ γίνομαι ἕνας ἀπλὸς ζωγράφος. Ἄν δὲν ταξιδέψω κάθε χρόνον στὴν Ἰταλία, γιὰ νὰ μελετήσω τοὺς μεγάλους καλλιτέχνες μὲ ἰδιαίτη φροντίδα, σχεδιάζοντας ἀπὸ κοντὰ τὰ ἔργα τους μὲ τὸ μολύβι, αἰσθάνομαι ἄρρωστος».

Δὲν ὑπάρχει βέβαια ἀνάγκη νὰ προσθέσουμε τίποτε στὴν ἀποκαλυπτικὴν ἀφήγησιν τοῦ κ. Γεωργιάδη. Τὴν ἀφιερώνουμε μόνο στοὺς ἐκθαμβοὺς καὶ ἔξαλλους θαυμαστὰς τῆς «μοντέρνας» τέχνης.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ